



ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (อุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยว)

ปริญญา

อุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยว

อนุรักษ์วิทยา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง พฤติกรรมของประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
ในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี
Local People Behaviors Concerning Natural Resource Utilization
in Khao Sib Ha Chan National Park, Chanthaburi Province

นามผู้วิจัย นางสาวนฤมล สุमार

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เขียว, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา อีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

พฤติกรรมของประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
ในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี

Local People Behaviors Concerning Natural Resource Utilization
in Khao Sib Ha Chan National Park, Chanthaburi Province

โดย

นางสาวนฤมล สุमार

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (อุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยว)
พ.ศ. 2557

นฤมล สุमार 2557: พฤติกรรมของประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์
ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต (อุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยว) สาขาวิชาอุทยาน นันทนาการ และ
การท่องเที่ยว ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก:
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เขียว, Ph.D. 139 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนท้องถิ่น
รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ศึกษาพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
ของประชาชน วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
ของประชาชนและคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ในอนาคต โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนท้องถิ่น
รอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นจำนวน 274 คน ด้วยแบบสอบถามและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้
สถิติเชิงพรรณนา การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ

ผลการวิจัยพบว่าประชาชนท้องถิ่นมีความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนใน
ระดับมากด้วยค่าเฉลี่ย 3.93 จากค่าสูงสุด 5.00 (SD=0.53) มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมจริง 4.32 (SD=3.08)
จากจำนวนพฤติกรรมทางบวก 8 ข้อ ทางลบ 9 ข้อ จากการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์
ถดถอยพหุพบว่า มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติและส่งผลต่อความแปรผันในความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรฯ ร้อยละ 22.8 ($F=6.942$;
 $p\text{-value}=0.000$; $R^2=.228$) คือ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ ($Beta=0.330$; $t=-5.624$;
 $p\text{-value}=0.000$) และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=0.319$; $t=4.935$; $p\text{-value}=0.000$)
มีตัวแปรอิสระ 4 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมฯ จริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติและส่งผลต่อความ
แปรผันในพฤติกรรมฯ ร้อยละ 19.4 ($F=5.674$; $p\text{-value}=0.000$; $R^2=0.194$) คือ ทัศนคติต่อการ
อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=0.273$; $t=4.059$; $p\text{-value}=0.000$) การให้คุณค่าต่อ
ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=0.194$; $t=3.172$; $p\text{-value}=0.002$) การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ
($Beta=-0.149$; $t=-2.442$; $p\text{-value}=0.015$) และการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ($Beta=0.140$; $t=2.213$;
 $p\text{-value}=0.028$) ผลการทดสอบสหสัมพันธ์พบความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างความ
ตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจริงของประชาชน
ส่วนผลการคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของ
ประชาชนท้องถิ่น พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีแนวโน้มของพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
โดยภาพรวมเพิ่มขึ้นจากคะแนน 4.32 ในปัจจุบัน เป็นคะแนน 9.31 ในอนาคต

Narumol Suman 2014: Local People Behaviors Concerning Natural Resource Utilization in Khao Sib Ha Chan National Park, Chanthaburi Province. Master of Science (Parks, Recreation, and Tourism), Major Field: Parks, Recreation, and Tourism, Department of Conservation. Thesis Advisor: Assistant Professor Noppawan Tanakanjana Phongkhieo, Ph.D. 139 pages.

The objectives of this research were to study the socio-economic characteristics of local people around Khao Sib Ha Chan National Park, Chanthaburi Province, to study behaviors in utilizing natural resources of the local people, to analyze factors influencing sustainable natural resource utilization behaviors and to predict the behaviors for the future. The local people were surveyed by designed questionnaire and 274 households participated in the survey. The survey data was analyzed by using descriptive statistics, correlation and multiple regression analyses.

It was found that the average score of local peoples' intention to sustainable use natural resources was 3.93 from the highest score of 5.00 (SD=0.53) while the actual utilization behavior score was 4.32 (SD=3.08) from the total score of 8 positive items and 9 negative items. Regression analysis found 2 independent variables significantly influenced the intention to perform behaviors in utilizing natural resources and accounted for 22.8% of variances in the intention ($F=6.942$; $p\text{-value}=0.000$; $R^2=0.228$). These include benefits from national park ($Beta=0.330$; $t=-5.624$; $p\text{-value}=0.000$) and attitude toward natural resource conservation ($Beta=0.319$; $t=4.935$; $p\text{-value}=0.000$). Another multiple regression analysis found 4 independent variables significantly influenced actual behaviors in utilizing natural resources and accounted for 19.4% of variances in the behaviors ($F=5.674$; $p\text{-value}=0.000$; $R^2=0.194$). These include attitude toward natural resource conservation ($Beta=0.273$; $t=4.059$; $p\text{-value}=0.000$), value toward natural resources ($Beta=0.194$; $t=3.172$; $p\text{-value}=0.002$), benefits from national park ($Beta=-0.149$; $t=-2.442$; $p\text{-value}=0.015$) and social group participation ($Beta=0.140$; $t=2.213$; $p\text{-value}=0.028$). Correlation analysis found no significant relationship between behavior intention and actual behavior in utilizing natural resources of local people. The prediction equation resulted that sustainable resource utilization behaviors of local people are likely to increase from a current score of 4.32 to the score of 9.31 for the future.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้ความอย่างสูงจากผศ.ดร.นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เขียว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ชนันท์ เอ็มพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ร่วมที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้มีความสมบูรณ์ถูกต้อง มีคุณค่าทางวิชาการ และขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทความรู้และ อบรมสั่งสอนในด้านวิชาการและจริยธรรมให้กับผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลขุนซ่องและผู้นำชุมชนท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่อุทยาน แห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรีทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกในพื้นที่ ผู้ร่วมเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนาม Mr.Stuart Paul Robbins คุณรุยดา เตนยั้งโยชน และพี่ๆ น้องๆ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาอุทยาน นันทนาการ และการท่องเที่ยวทุกท่าน ที่ให้คำปรึกษาและ เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่พ่อแม่และ ครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ให้คำปรึกษาที่ดีและเป็นกำลังใจที่สำคัญตลอดมา

นฤมล สุमार

พฤษภาคม 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(4)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	3
การตรวจเอกสาร	6
อุปกรณ์และวิธีการ	69
อุปกรณ์	69
วิธีการ	69
ผลและวิจารณ์	82
สรุปและข้อเสนอแนะ	107
สรุป	107
ข้อเสนอแนะ	108
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	110
ภาคผนวก	124
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	125
ภาคผนวก ข ผลการทดสอบความยากของความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	133
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม	135
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	139

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	กระบวนการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้ knowledge spiral (SECI model)	20
2	ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2552 ของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี	56
3	สรุปการรายงานสถิติคดีเกี่ยวกับ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2553 ของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ปีงบประมาณ 2555-2556	57
4	สรุปการรายงานสถิติคดีเกี่ยวกับการป่าไม้ ของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ที่พบการกระทำผิดเกี่ยวกับไม้พะยุง ปีงบประมาณ 2555-2556	58
5	การกระจายของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน	71
6	ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากรของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	83
7	ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	87
8	พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	89
9	การได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	90
10	ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	92
11	ระดับความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	93
12	การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	93
13	การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	94
14	ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	96
15	การรับรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบของอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	100
16	ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุเพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น	102

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
17	ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุเพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขต อุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น	103
18	ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปรความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของ ประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น	105
ตารางผนวกที่		
ข1	การทดสอบความยากของความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	134
ค1	การทดสอบความน่าเชื่อถือการรับรู้ กฎข้อห้าม และระเบียบ ของอุทยานแห่งชาติของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขต อุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น	136
ค2	การทดสอบความน่าเชื่อถือของทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น	137
ค3	การทดสอบความน่าเชื่อถือของความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขต อุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น	138

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ปฏิสัมพันธ์ของพฤติกรรมระหว่างระบบนิเวศ และระบบสังคม	8
2	ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลทุติยภูมิความรู้และปัญญา	19
3	การเกิดพฤติกรรมตาม Model ของ Fishbein และ Ajzen	35
4	สำเนาแผนที่ท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี	53
5	กรอบแนวความคิดของการวิจัย	67

พฤติกรรมของประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี

Local People Behaviors Concerning Natural Resource Utilization in Khao Sib Ha Chan National Park, Chanthaburi Province

คำนำ

ในอดีตทรัพยากรธรรมชาติของประเทศได้ถูกนำมาใช้ เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้พื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายไปถึง 67,000,000 ไร่ ในช่วง 40 ปี ปัจจุบันพื้นที่ป่าเหลือเพียงร้อยละ 33.44 ของพื้นที่ประเทศ (กรมป่าไม้, 2551) พื้นที่ป่าส่วนใหญ่ที่เหลือเป็นพื้นที่ที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชได้อนุญาตไว้ในรูปแบบของพื้นที่คุ้มครอง กอปรกับการประเมินสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ในปัจจุบันพบว่าอยู่ในภาวะวิกฤตเนื่องจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า การลักลอบล่าและค้าสัตว์ป่าและการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อเปลี่ยนแปลงเป็นที่อยู่อาศัยและทำกิน โดยราษฎรและนายทุนผู้มีอิทธิพล (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดของบุคคล ชุมชน และสังคมอย่างเข้มข้น โดยมีได้ตระหนักถึงความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ ผลประโยชน์ระยะสั้นกับผลประโยชน์ระยะยาว และระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ ดังนั้น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงกำหนดยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติ ปี 2552 โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย 30 พื้นที่ 198 แหล่ง ให้เป็นพื้นที่วิกฤตซึ่งประกอบด้วยพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติและป่าชายเลน ที่ประสบภาวะวิกฤตและล่อแหลมต่อการถูกบุกรุกทำลาย โดยพิจารณาจากความสำคัญของพื้นที่และสภาพปัญหาของพื้นที่ ซึ่งมีอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นเป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายดังกล่าว

อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นเป็นพื้นที่ที่ได้รับการประกาศจัดตั้งโดยมีพระราชกฤษฎีกาเมื่อปี 2552 เนื่องจากเป็นป่าดิบชื้นในพื้นที่ราบหรือป่าลุ่มต่ำที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่อนุรักษ์หรือพื้นที่คุ้มครองของป่าร้อยละ 5 จังหวัดภาคตะวันออกที่มีอาณาเขตพื้นที่ครอบคลุม 5 จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา สระแก้ว ระยอง จันทบุรี ซึ่งเป็นผืนป่าดิบชื้นกลุ่มต่ำผืนสุดท้ายของประเทศ ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากแห่งหนึ่งของไทยและยังเป็นแหล่งต้นน้ำหลายสายที่สำคัญต่อภาคตะวันออกโดยครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 75,000 ไร่ หรือ 120 ตารางกิโลเมตร (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2552) จากการรายงานสถิติคดีป่าไม้ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ที่รวบรวมจำนวนคดีการบุกรุกแผ้วถาง คดีการทำไม้/ของป่า และคดีสัตว์ป่าของพื้นที่เป้าหมายในช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 พบว่า อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น มีจำนวนคดีป่าไม้รวมทั้งสิ้น 83 คดี ประเมินมูลค่าความเสียหายเท่ากับ 84,910,859.12 บาท (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2554) จึงนับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรอย่างเข้มข้น

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นเพิ่งได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2552 ที่สำคัญพื้นที่อุทยานแห่งชาติแห่งนี้มีชุมชนตั้งถิ่นฐานโดยรอบ ยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการดำรงชีพที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการบุกรุกทำลายอย่างยิ่ง มีการลักลอบตัดไม้ การบุกรุกทำลายป่าครอบครองพื้นที่เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยว และอาคารเอกชน การปลูกพืชผลทางการเกษตรโดยการสนับสนุนจากนายทุนร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐ/ผู้นำท้องถิ่นบางคน และการลักลอบล่าสัตว์ป่า เก็บหาของป่า ดังนั้นการศึกษาถึงลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมที่เกี่ยวข้องของประชาชนท้องถิ่นโดยรอบอุทยานแห่งชาติ รวมถึงรูปแบบพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อคาดการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต จึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางหรือมาตรการในการป้องกันและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี และบ่งชี้ลักษณะพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี
4. เพื่อคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ในอนาคต

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น รูปแบบและพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและคาดการณ์การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น โดยวิธีการเก็บข้อมูลอาศัยการสัมภาษณ์แบบสอบถามประกอบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านคลองยาง หมู่ที่ 3 บ้านขุนช่อง หมู่ที่ 9 บ้านอ่างสี่เหลี่ยม หมู่ที่ 10 บ้านคลองโป่ง หมู่ที่ 11 บ้านวังสัมพันธ์ หมู่ที่ 17 บ้านโองแตก และ หมู่ที่ 18 บ้านคลองยายไทย ตำบลขุนช่อง จังหวัดจันทบุรี

นิยามศัพท์

อุทยานแห่งชาติ หมายถึง อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ประชาชนท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนของชุมชน ที่อาศัยอยู่รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ในรัศมีไม่เกิน 5 กิโลเมตร

การตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ภูมิสำเนาเดิมของประชาชนท้องถิ่น แยกเป็น เกิดในตำบลนี้หรือ ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น

การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ของประชาชนท้องถิ่น ในรอบปีที่ผ่านมา โดยวัดจากการตอบคำถาม เคย หรือ ไม่เคย ได้รับข้อมูล ข่าวสาร จากแหล่งต่างๆ ได้แก่ วิทยุเสียงตามสายของชุมชน โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ป้ายแผ่น โปสเตอร์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความเข้าใจของประชาชนท้องถิ่น เกี่ยวกับวิธีการและการดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณอุทยาน แห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี โดยวัดจากการตอบคำถาม ถูก หรือ ผิดจำนวน 13 ข้อ

ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่ประชาชนท้องถิ่น เคยเข้าร่วมการฝึกอบรม เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ในรอบปีที่ผ่านมา โดยวัด จากการตอบคำถาม เคย หรือ ไม่เคย เข้าร่วมการฝึกอบรม

การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่น โดยวัดจากการประเมินค่าที่แบ่ง ออกเป็น 5 ระดับ คือ 5 มากที่สุด-1 น้อยที่สุด

การร่วมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม หมายถึง การเป็นสมาชิกกลุ่มการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าของประชาชนท้องถิ่น โดยวัดจากตอบคำถาม เป็น หรือ ไม่เป็น สมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ปลุกป่า พิทักษ์ป่า กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเฝ้าระวังไฟป่า กลุ่ม ธกส. กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. กลุ่มหัตถกรรม

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สภาวะโน้มเอียงในจิตใจที่เป็นผลรวม ของความรู้ ความเชื่อ ความรู้สึก และแนวโน้มพฤติกรรมของประชาชนท้องถิ่น ที่มีต่อแนวทางการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ประเมินจากการตอบแบบวัดลิเคิร์ท 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

การรับรู้ต่อกฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรู้สึก ต่อกฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่น ที่เกิดจากการแปล หรือตีความจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยการประเมินค่าการรับรู้ ใช้แบบวัดลิเคิร์ท 5 ระดับ คือ จริงอย่างยิ่ง จริง ไม่แน่ใจ ไม่จริง และไม่จริงอย่างยิ่ง

การพบปะเจ้าหน้าที่ หมายถึง การพบปะเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของ ประชาชนท้องถิ่น ในรอบปีที่ผ่านมา โดยวัดจากการตอบคำถาม เคย หรือ ไม่เคย พบปะเจ้าหน้าที่ อุทยานแห่งชาติ

การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ หมายถึง ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ ประชาชนท้องถิ่น ได้รับจากพื้นที่อุทยานแห่งชาติ วัดจากแบบประเมินค่า 6 ระดับ คือ ไม่เคยได้รับ ได้รับน้อยที่สุด ได้รับน้อย ได้รับปานกลาง ได้รับมาก และได้รับมากที่สุด

ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง เจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจ ที่จะกระทำพฤติกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ในลักษณะต่างๆ ของประชาชนท้องถิ่น เช่น เข้าไปล่าสัตว์ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เข้าไปกรีดยางใน เขตอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น โดยวัดจากแบบประเมินค่า 5 ระดับ ได้แก่ ตั้งใจน้อยมาก น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การนำเอาทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ ป่าภายในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น มาใช้ประโยชน์ เพื่อการใช้สอยในครัวเรือน การประกอบ อาชีพและนำมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายเป็นสินค้า และการบริการ ต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติของประชาชนท้องถิ่น ในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าที่ไม่ได้หมายถึง การนำมาบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่มีการเก็บ การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน ทรัพยากรดังกล่าวด้วย ของประชาชนท้องถิ่น ประเมินจากรอบปีที่ผ่านมา โดยแบ่งเกณฑ์ คำตอบเป็น เคยทำ และไม่เคยทำ ในแต่ละพฤติกรรม

การตรวจเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา รวบรวมข้อมูล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. พฤติกรรมมนุษย์
3. ทรัพยากรธรรมชาติ
4. แนวคิดการจัดการพื้นที่คุ้มครอง
5. พื้นที่ศึกษา: อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ตั้งแต่การเริ่มต้นสังคมเกษตรกรรมเมื่อประมาณ 480 ช่วงอายุคนมาแล้ว (12,000 ปี) ซึ่งมนุษย์ได้กระจายตัวออกไปอาศัยอยู่ในทุกพื้นที่ของโลก ประชากรของมนุษย์ได้เพิ่มขึ้นประมาณ 1,000 เท่า เนื่องมาจากการขยายความสามารถในการรองรับประชากรของมนุษย์ การเพิ่มประชากรดังกล่าวสร้างแรงกดดันและผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศโลก ซึ่งเป็นระบบที่รองรับและสนับสนุนการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์โลก ผลกระทบอย่างรุนแรงเกิดขึ้นจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหาร การแสวงหาและใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด

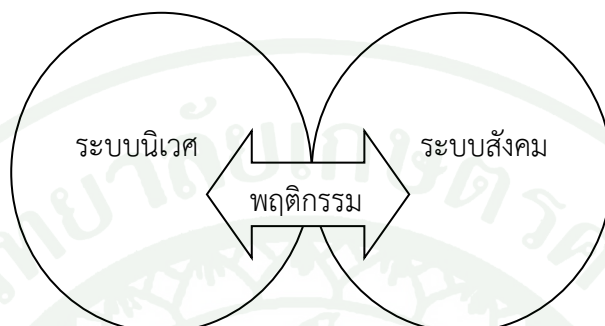
จากรายงานการศึกษาความร่วมมือระหว่างโปรแกรมสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) โปรแกรมพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ธนาคารโลก และสถาบันเฝ้าระวังโลก (World Watch Institute) ในปี 2543 พบว่า ระบบนิเวศหลักบนโลก ซึ่งได้แก่ ป่าไม้ ทะเลสาบ แม่น้ำลำธาร ทะเล มหาสมุทร และระบบนิเวศเกษตรกรรมแบบต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นระบบพื้นฐานของระบบการสนับสนุนการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ รวมทั้งมนุษย์กำลังเสื่อมโทรมและสูญเสียศักยภาพในการทำหน้าที่ผลิต ได้แก่ ปัจจัย 4 (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค) และการทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วย หน้าที่ควบคุมป้องกัน ได้แก่ การป้องกันภัยพิบัติตามธรรมชาติ ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ หน้าที่รองรับหรือสนับสนุนการทำหน้าที่อื่นๆ ได้แก่ การเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมของมนุษย์ ชนพื้นเมือง ความหลากหลายทางชีวภาพ การเป็นแหล่งเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การป้องกันและอนุรักษ์ธรรมชาติ สูดทำหน้าที่แหล่งข้อมูลหรือทางวัฒนธรรม ได้แก่ การให้แรงบันดาลใจทางศิลปวัฒนธรรม ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การให้ข้อมูล

สร้างความสุขในชีวิต ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และการศึกษา การเป็นที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ กอปรกับการรายงานเกี่ยวกับแนวโน้มการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการของสังคมมนุษย์ เช่น ตัวชี้วัดทางสิ่งแวดล้อมด้านการเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ มีแนวโน้มว่ามากกว่าครึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำบนโลก ตั้งแต่ชายฝั่งทะเลจนถึงข้างในแผ่นดินสูญเสียไปเนื่องมาจากการระบายน้ำออกหรือถูกทับถมเพื่อเกษตรกรรมหรือตั้งถิ่นฐานของคน ขณะที่พื้นที่ป่าไม้กว่าครึ่งหนึ่งของโลกสูญเสียไป ขณะที่อีกประมาณ 30 % เกิดความเสื่อมโทรม หรือถูกตัดขาดแยกออกจากกันเป็นหย่อมเล็กหย่อมน้อย ซึ่งมีผลอย่างรุนแรงต่อความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น (จิราภรณ์, 2553)

ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ระบบนิเวศที่จัดได้ว่าเป็นระบบพื้นฐานของธรรมชาติในการสนับสนุนการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ ความอยู่ดีกินดีของมนุษย์ชาติทั้งปวง จำเป็นต้องพึ่งพิงการผลิตและบริการจากระบบนิเวศทั้งสิ้น แต่ปัจจุบันระบบนิเวศต่างๆ บนโลกกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง เนื่องจากมนุษย์พยายามดัดแปลงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามความต้องการของตน คือพยายามหนีธรรมชาติหรือลดอิทธิพลของธรรมชาติให้น้อยลง ขณะเดียวกันมนุษย์กลับมีอิทธิพลทำให้ธรรมชาติแวดล้อมต้องเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (นิวัติ, 2542) ซึ่งสอดคล้องกับโครงการประเมินคุณค่าและสถานะของระบบนิเวศในระดับโลก (Millennium- Ecosystem Assessment – MA) ขององค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2543 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้น หรืออาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ การประเมินสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และทางเลือก/ทางออกที่ต้องลงมือทำซึ่งจำเป็นต่อการลดผลกระทบในทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบนิเวศเสื่อมโทรม ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่อ้างถึง กิจกรรมจากมนุษย์ พบว่าระบบนิเวศได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนจากกิจกรรมของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงในช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา ขณะที่ระบบนิเวศจะดำรงความปกติสุขอยู่ได้โดยมีฐานอยู่บนวงจรการหมุนเวียนสสารและการถ่ายเทพลังงานในสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ แต่กิจกรรมของมนุษย์ก็ได้สร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวงจรและการไหลถ่ายเทดังกล่าว และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมของมนุษย์ที่ดำเนินอยู่กำลังสร้างวิกฤติทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อม

จากกระแสการจัดการอุทยานและพื้นที่นันทนาการแบบองค์รวม (holistic) กลายเป็นที่ยอมรับของกลุ่มนักจัดการทั่วโลก โดยการพัฒนาพื้นที่แบบองค์รวมนี้มีการพิจารณาในสองปัจจัยหลัก นั่นคือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านมนุษย์ ซึ่งที่มาของหลักการนี้เกิดจากนักจัดการมีความเชื่อว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้สัมฤทธิ์ผลนั้นต้องจัดการที่ตัวมนุษย์ด้วยแทนที่จะจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงมีการนำแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับคนเข้ามาจัดการพื้นที่ร่วมกับหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกนำมาจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะเพื่ออธิบายพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของมนุษย์ต่ออุทยานและพื้นที่นันทนาการ (นภวรรณ, 2553) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (IUCN) 1991 ได้กล่าวว่า “เพื่อนำจริยธรรมมาใช้สำหรับการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน โดยที่มนุษย์ต้องย้อนกลับมาพิจารณาค่านิยมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพวกเขา” และ Byers (1996) ที่ได้กล่าวว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมโดยผ่าน “พฤติกรรม” ของพวกเขา ซึ่งรวมทั้งการตัดสินใจ วิธีการปฏิบัติและการกระทำของมนุษย์ของแต่ละบุคคลและกลุ่ม ซึ่งรูปแบบพฤติกรรมของ

แต่ละบุคคลและพฤติกรรมกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศและระบบสังคม กล่าวคือ พฤติกรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างระบบ 2 ประเภทนี้ กลุ่มของพฤติกรรมซึ่งถูกเรียกว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ และการพัฒนาเชิงบูรณาการ และนิเวศวิทยามนุษย์ที่เกิดขึ้นระหว่างระบบนิเวศและระบบสังคมดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 ปฏิสัมพันธ์ของพฤติกรรมระหว่างระบบนิเวศ และระบบสังคม

ที่มา: Byers (1996)

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (ระบบนิเวศและระบบสังคม) ที่แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมที่มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ หรือความสัมพันธ์ที่ต่างเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน พฤติกรรมดังกล่าว เช่น ป่าศักดิ์สิทธิ์ได้รับการคุ้มครองจากการตัดไม้เพื่อการค้า พืชป่าที่ถูกเก็บหาเพื่อปรุงยาแผนโบราณ เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้อาจเป็นการปรับตัวหรือการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและระบบนิเวศ เพราะพฤติกรรมมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมและระบบนิเวศ ดังนั้นพฤติกรรมสามารถ “สะท้อนให้เห็น” ในระบบเหล่านี้ได้ซึ่งนักจัดการพื้นที่คุ้มครองสามารถอธิบายการเกิดพฤติกรรมเหล่านี้ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์

พฤติกรรมมนุษย์

พฤติกรรมที่มนุษย์ที่แสดงออกมานั้น นักจิตวิทยาได้ศึกษาว่าบุคคลมีแรงจูงใจอะไรที่ทำให้แสดงพฤติกรรมแตกต่างกัน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมานั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีอะไรที่เป็นปัจจัยทำให้บุคคลต่างๆ นั้นแสดงพฤติกรรมเหมือนกันหรือต่างกัน และเหตุใดในตัวบุคคลคนเดียวกันจึงแสดงพฤติกรรมออกมาต่างกันในเวลา และสถานการณ์ที่ต่างกัน เพื่อให้เข้าใจในลักษณะพฤติกรรมมนุษย์ นักวิชาการ หรือนักจิตวิทยาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของพฤติกรรม ดังนี้

ลักขณา (2549) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ความต้องการทางจิตใจที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า (stimulus) อาจจะสังเกตเห็นได้โดยตรงหรือทางอ้อม บางลักษณะอาจสังเกตได้โดยไม่ใช้เครื่องมือช่วยหรือต้องใช้เครื่องมือช่วย หรืออาการกระทำ

หรือกิริยาที่แสดงออกมาทางร่างกายกล่อมเนื้อสมองในทางอารมณ์ ความคิด และความรู้สึก พฤติกรรมเป็นผลจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เมื่อมีสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นมาเร้าในเวลาใดจะมีการตอบสนองเมื่อนั้น

ด้านนักจิตวิทยาสังคม กล่าวว่า พฤติกรรม คือ การแสดงออกหรือการกระทำซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ทั้งบุคคลเดียวหรือกลุ่มชนหรือกลุ่มคนหลายๆ กลุ่ม และอาจจะเป็นตัวบุคคลจริงๆ ที่มองเห็นได้ หรือเป็นภาพลักษณ์ของบุคคลซึ่งเป็นนามธรรมอยู่ในความจำหรือนึกคิดก็ได้

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคล เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่มากระตุ้น โดยที่บุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรืออาจเป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปแบบของความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นของบุคคล โดยสิ่งเร้าที่มากระตุ้นบุคคลให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมานั้น สามารถเกิดจากสิ่งเร้าภายใน (internal stimulus) ได้แก่ สิ่งเร้าที่เกิดจากความต้องการทางกายภาพ เช่น ความกระหาย ความหิว และสิ่งเร้าภายนอก (external stimulus) ได้แก่ สิ่งกระตุ้นต่าง ๆ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาททั้ง 5 คือ หู ตา คอ ลิ้น จมูก การสัมผัสสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลที่จะจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรม ได้แก่ สิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจที่เรียกว่า การเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ การเสริมแรงทางบวก (positive reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่พอใจทำให้บุคคลมีการแสดงพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เช่น คำชมเชย การยอมรับของเพื่อน ส่วนการเสริมแรงทางลบ (negative reinforcement) คือ สิ่งเร้าที่ไม่พอใจหรือไม่พึงปรารถนาเข้ามาใช้เพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาให้น้อยลง เช่น การลงโทษเด็กเมื่อลักขโมย การปรับเงินเมื่อผู้ขับขี่ยานพาหนะไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นต้น มนุษย์โดยทั่วไปจะพึงพอใจกับการได้รับการเสริมแรงทางบวกมากกว่าการเสริมแรงทางลบ

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า การแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมีทั้งภายนอกและภายในซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนาและที่สังคมไม่พึงปรารถนา เราสามารถจำแนกพฤติกรรมออกเป็น 1) พฤติกรรมภายนอก (overt behavior) เป็นการแสดงออกของบุคคลที่สามารถมองเห็นได้ รับรู้ได้ และสัมผัสได้ เช่น พฤติกรรมการเก็บหาของป่า การล่าสัตว์ การแผ้วถางบุกรุกพื้นที่ป่า การปลูกป่า เป็นต้น และ 2) พฤติกรรมภายใน (covert behavior) เป็นการแสดงออกของบุคคลทางหนึ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ อาจเกิดขึ้นโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ เช่น ความคิดเห็นและทัศนคติของราษฎรท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้ต่อกฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติของชุมชนท้องถิ่น แรงจูงใจในการเข้าไปล่าสัตว์ป่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ความต้องการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรโดยรอบพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น (ถวิล และศรีณย์, 2543; ลักษณะ, 2549; จำลอง, 2552)

เมื่อพิจารณาการกระทำของมนุษย์ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดจากการกระตุ้นให้เกิดการกระทำหรือที่เรียกว่า พฤติกรรม นั้นขึ้นมาจากสิ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมมนุษย์มีปัจจัยพื้นฐานประกอบด้วย 1) ปัจจัยทางชีวภาพ ได้แก่ พันธุกรรม การทำงานของระบบในร่างกาย ระบบต่อมไร้ท่อ ระบบกล่อมเนื้อ เป็นต้น 2) ปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ ความต้องการ แรงจูงใจ การรับรู้ การเรียนรู้

ทัศนคติ ค่านิยม เป็นต้น และ 3) ปัจจัยพื้นฐานทางสังคมวิทยา ได้แก่ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม กระบวนการสังคมประกิต อิทธิพลของกลุ่ม เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์

การแสดงพฤติกรรมของมนุษย์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่เกิดจากสิ่งกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมนั้นขึ้นมา สิ่งทีกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมมีหลายประการดังกล่าวข้างต้นดังนั้นผู้ที่ศึกษาด้านพฤติกรรมมนุษย์จำเป็นต้องเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ ว่าก่อให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างไร และปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมอย่างไร เพื่อให้ทราบและเข้าใจสาเหตุ หรือเพื่อทำนายและควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ชัดเจนขึ้น โดยเราสามารถนำความรู้ที่ได้มาอธิบายสาเหตุเพื่อการนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาของบุคคลได้ โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านจิตวิทยา และปัจจัยทางด้านสังคมวิทยา ซึ่งนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมมนุษย์ทั้งในประเทศและต่างชาติ เชื่อว่าปัจจัยดังกล่าวสามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ได้

ความต้องการ

ความต้องการ (needs) เป็นแนวคิดที่บ่งชี้ถึงความรู้สึกภายในและได้รับอิทธิพลจากหลายๆ ประการด้วยกัน กล่าวคือความต้องการเป็นผลรวมของปัจจัยต่างๆ ที่ออกมาจากจิตที่สั่งการ การสั่งการในรูปแบบของความต้องการนี้ ย่อมมีผลทำให้ร่างกายเกิดพฤติกรรมทั้งที่เป็นที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของสังคมได้ (ลักขณา, 2544) หรืออาจกล่าวว่า ความต้องการ คือ ความอยากได้ ใครได้หรือประสงค์จะได้ และเมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าวจะทำให้ร่างกายเกิดการขาดความสมดุล เนื่องจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้น มีแรงขับภายในเกิดขึ้น ทำให้ร่างกายไม่อาจอยู่นิ่งต้องพยายามดิ้นรนและแสวงหา เพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ เมื่อร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว ร่างกายมนุษย์ก็กลับสู่สภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาสโลว์ ที่กล่าวว่าความต้องการของมนุษย์นั้นบุคคลต้องได้รับการตอบสนองจากขั้นต่ำสุดเป็นอันดับแรก หรือเกิดความรู้สึก “เต็ม” หรือ “พอ” ในความต้องการลำดับแรกๆ ก่อนแล้วจึงจะแสวงหาการตอบสนองขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับ

จากคำนิยามข้างต้นสามารถจำแนกประเภทของความต้องการ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (physical or physiological needs) หรือความต้องการปฐมภูมิ (primary needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานขั้นแรกของมนุษย์ซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อการมีชีวิตอยู่ เป็นความต้องการที่มีมาแต่กำเนิด เช่น ความต้องการอาหาร ที่พักอาศัย ความอบอุ่น การพักผ่อน เป็นต้น
- 2) ความต้องการทางด้านจิตใจ หรือความต้องการทางจิตวิทยา (psychological needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายหลังความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองแล้ว โดยเกิดจากการสั่งสมจากประสบการณ์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เช่น ความต้องการความรัก เป็นต้น
- 3) ความต้องการทางสังคม (social needs) เป็นความต้องการทางจิตใจ แต่เน้นในด้านความต้องการดำรงชีวิตให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น หรือมีความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่น เช่น ความต้องการความปลอดภัย การยกย่องนับถือ ความยอมรับจากสมาชิกหรือสังคม ความก้าวหน้าในชีวิต เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้จำแนกประเภทความต้องการตามทฤษฎี แนวคิดของมาสโลว์ 7 ลำดับชั้นความต้องการ ซึ่งเชื่อว่า บุคคลต้องได้รับการตอบสนองหรือเกิดความรู้สึกพอในความต้องการขั้นต้นก่อนจึงจะแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไป สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ลำดับชั้นที่ 1 ความต้องการทางกาย (physiological needs) คือ ความต้องการที่จะตอบสนองความหิวกระหาย ความเหนื่อย ความง่วง ความต้องการทางเพศ ความต้องการขับถ่าย ความต้องการหายใจ เป็นต้น

ลำดับชั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (safety needs) คือ ความต้องการการคุ้มครองปกป้องรักษา ความอบอุ่น ความรู้สึกว่าจะปราศจากอันตราย เป็นต้น

ลำดับชั้นที่ 3 ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก (belongingness and love needs) คือ ความอยากมีเพื่อน มีพวกพ้อง มีกลุ่ม มีครอบครัว มีคนรัก มีคนสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นต้น

ลำดับชั้นที่ 4 ความต้องการเป็นที่ยอมรับ ยกย่อง และเกียรติยศชื่อเสียง (esteem needs) คือ ความอยากมีชื่อเสียง มีหน้ามีตา มีคนยกย่องเลื่อมใส มีความเด่นดัง ต้องการให้คนอื่นมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตน เป็นต้น

ลำดับชั้นที่ 5 ความต้องการใฝ่รู้ใฝ่เรียน (need to know and understand) เป็นความอยากรู้ อยากเข้าใจ อยากมีความสามารถ อยากมีประสบการณ์ ซึ่งนำไปสู่การประดิษฐ์คิดค้นวิเคราะห์วิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเรื่องราวต่างๆ เป็นต้น

ลำดับชั้นที่ 6 ความต้องการทางสุนทรีย์ (aesthetic needs) เป็นความต้องการเพื่อความดี ความงาม ความละเอียดอ่อนทางจิตใจและคุณธรรม

ลำดับชั้นที่ 7 ความต้องการตระหนักในคุณค่าแห่งตน (self – actualization needs) เป็นความต้องการเสริมเติมเต็ม เพื่อความรู้สึกรสำเร็จในชีวิต เพื่อใช้ศักยภาพสูงสุดของตน และเพื่อพัฒนาความรู้สึกรในคุณค่าของตนบุคคลที่บรรลุถึงขั้นนี้ มักเข้าถึงปรัชญาชีวิตได้รับประสบการณ์สูงสุด (peak experience) บรรลุความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชีวิตและตระหนักในชีวิตได้ด้วยตนเองซึ่งบางคนใช้คำว่า “เข้าถึงสัจจะธรรมแห่งชีวิต”

อย่างไรก็ตามธรรมชาติแล้วความต้องการของมนุษย์นั้นไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีขอบเขตจำกัด ซึ่งเกิดจากความต้องการทางร่างกาย จิตใจ และสังคม เป็นตัวผลักดันให้เกิดความต้องการของมนุษย์ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ส่งผลให้การแสดงออกของพฤติกรรมของบุคคลทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาอย่างที่ปรากฏในสังคมปัจจุบัน (สิทธิโชค, 2546)

แรงจูงใจ

แรงจูงใจ (motivation) เป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายการกระทำที่เกี่ยวกับแรงผลักดันภายในอินทรีย์ ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมและแสดงทิศทางของพฤติกรรม (Petri, 1981) ซึ่งสอดคล้องกับ พรณราย (2529); โยธิน (2530); สุชา (2540); ศักดิ์ไทย (2545); สิทธิโชค (2546) และ รัตติภรณ์ (2550) ได้กล่าวว่า แรงจูงใจ คือ สภาวะทางจิตใจ เจื่อนไขหรือบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นภายในอินทรีย์ที่กระตุ้นให้เกิด การกระทำและเป็นการกระทำที่มีเป้าหมายหรือเป็นชุดกระบวนการการปลูกเร้า กำหนดทิศทาง และรักษาพฤติกรรมของมนุษย์ให้บรรลุเป้าหมายบางอย่าง

ดังนั้น แรงจูงใจ คือ สภาวะที่บุคคลถูกกระตุ้นโดยแรงขับทำให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีการรักษาซึ่งความสม่ำเสมอและทิศทาง เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย หากพิจารณาจากคำนิยาม ข้างต้นจะพบว่าแรงจูงใจมีลักษณะเด่น 3 ประการ (Steers et al, 1983) คือ 1) ทำให้เกิดแรงผลักดัน (drives) ภายในบุคคล 2) พฤติกรรมซึ่งแสดงออกมาในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง (directs/channels) และ 3) ดำรงไว้ (maintained/sustained) ซึ่งพฤติกรรมนั้น เพื่อบรรลุจุดหมาย

จากความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการเกิดแรงจูงใจ ประกอบด้วยกระบวนการ เกิดที่มีลำดับขั้นตอนโดยเริ่มจากการที่บุคคลเกิดความต้องการ (needs) หรือสภาวะขาดสมดุล ร่างกายจะเกิดแรงผลักดัน (drives) ภายใน ซึ่งแรงผลักดันที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การกระทำที่มีทิศทาง และมีเป้าหมาย (directs/channels) และแสดงออกซึ่งพฤติกรรมนั้นอย่างสม่ำเสมอ (maintained/sustained) เพื่อจะบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการแล้ว บุคคลจะกลับสู่สภาวะสมดุล ในทางกลับกันหากพฤติกรรมที่แสดงออกมาไม่สามารถทำให้บุคคล สามารถบรรลุเป้าหมายได้ บุคคลจะเกิดสภาวะขาดสมดุล เช่นเดียวกับเมื่อเวลาผ่านไป ความต้องการ บุคคลหรือสภาวะขาดสมดุลจะเกิดขึ้นอีก เนื่องจากตามหลักแล้วความต้องการของมนุษย์มีไม่สิ้นสุด เป็นผลทำให้กระบวนการเกิดแรงจูงใจจะดำเนินต่อไปอีก

โดยพฤติกรรมที่มาจากแรงจูงใจของบุคคลทั้งพฤติกรรมที่มีลักษณะไปในทางยับยั้ง หรือการ มุ่งไปสู่เป้าหมายนั้นมีแหล่งที่มาของการเกิดแรงจูงใจได้หลายประการ ได้แก่ ความต้องการ ความหิว ความกระหาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความสำเร็จ เป็นต้น แรงขับ (drives) เช่น ความอยากรู้อยากเห็น ความกลัว ความสุข ความผูกพันกับผู้อื่น การยอมรับทางสังคม ความก้าวร้าว เป็นต้น สิ่งล่อใจ (incentive) เช่น การยกย่องชมเชยของผู้บังคับบัญชา การให้รางวัลเป็นโบนัส สำหรับพนักงานที่ไม่เคยหยุดงาน เป็นต้น การตื่นตัว (arousal) เช่น เจ้าหน้าที่พร้อมจะปฏิบัติงาน สมองพร้อมที่จะคิด ขาพร้อมที่จะเดิน ปากกาพร้อมที่จะเขียน นักท่องเที่ยวพร้อมที่จะเดินทาง เป็นต้น ความคาดหวัง (expectation) เช่น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติคาดว่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติที่ตน รับผิดชอบจะเข้ารับการพิจารณาเป็นพื้นที่มรดกโลกในอนาคต เกิดแรงจูงใจ ทำให้ปฏิบัติงานอย่าง เต็มความสามารถเพื่อให้ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ เป็นต้น และการตั้งเป้าหมาย (goal setting) เช่น การตั้งเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ถ้าราษฎร

มีความต้องการจะแสดงพฤติกรรมต่างๆที่มีรูปแบบสอดคล้องกับการอนุรักษ์เพื่อเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น แต่ถ้าราษฎรไม่ต้องการก็จะเกิดการต่อต้านขึ้น เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามและแหล่งที่มาของแรงจูงใจทำให้สามารถจำแนกประเภทแรงจูงใจออกเป็น 2 ประเภทหลัก (ปราณี และจำรัส, 2545) คือ แรงจูงใจที่จำแนกตามแหล่งกำเนิด และแรงจูงใจตามสิ่งเร้าซึ่งสามารถอธิบายดังต่อไปนี้

1. แรงจูงใจที่จำแนกตามแหล่งกำเนิดอันเกิดจากความต้องการและแรงขับ 1) ความต้องการประกอบด้วย แรงจูงใจทางกายภาพ เช่น ความต้องการที่จะนอนหลับ พักผ่อน ขับถ่าย เป็นต้น แรงจูงใจทางจิตใจ เช่น ความรัก ความสนใจ ความเอาใจใส่ การยกย่องและยอมรับ เป็นต้น และแรงจูงใจการเรียนรู้ทางสังคม 3 ระดับ ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เช่น ความสำเร็จด้านการงาน การเรียน การมีครอบครัว เป็นต้น แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ เช่น ความสัมพันธ์อันดีต่อเพื่อน สมาชิกในครอบครัวญาติพี่น้อง กลุ่มสมาชิกที่มีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกัน เป็นต้น แรงจูงใจใฝ่อำนาจ เช่น การเป็นผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น 2) แรงขับประกอบด้วย แรงจูงใจปฐมภูมิ เช่น ความอบอุ่น ความกระหาย ความเจ็บปวด รวมทั้งความต้องการทางเพศด้วย และแรงผลักดันทั่วไป เช่น ความอยากรู้อยากเห็น ความกลัว ความสุข เป็นต้น แรงจูงใจทุติยภูมิ เช่น แรงจูงใจที่ประชาชนต่อสู้เพื่อความเป็นประชาธิปไตย แรงจูงใจของเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. แรงจูงใจที่จำแนกตามลักษณะสิ่งเร้าประกอบด้วย 1) แรงจูงใจภายใน (intrinsic motives) เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากพฤติกรรมภายในร่างกาย เช่น ความสนใจ ความกระหายใคร่รู้ ความคิดเห็น ความเข้าใจ ความรู้สึก ความตั้งใจ ค่านิยม ความต้องการทางใจ ความพึงพอใจ เป็นต้น 2) แรงจูงใจภายนอก (extrinsic motives) เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นภายนอกบุคคล เช่น การได้รับรางวัล การถูกลงโทษ เกียรติยศ คำชม เป็นต้น

ศักดิ์ไทย (2545) กล่าวว่า แรงจูงใจแต่ละประเภทมีความเกี่ยวข้องกันเสมอ แต่มีบางอย่างที่มีความแตกต่างกันอาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. แรงจูงใจทางจิตใจและการเรียนรู้ทางสังคม แรงจูงใจทุติยภูมิ ไม่ถูกกระตุ้นจากระบบประสาท เท่ากับแรงจูงใจทางกายภาพและแรงจูงใจปฐมภูมิ เช่น การมีชื่อเสียงเกียรติยศหรือไม่ ไม่สำคัญเท่ากับการที่ไม่มีอะไรกิน เป็นต้น

2. แรงจูงใจทางจิตใจและการเรียนรู้ทางสังคม แรงจูงใจทุติยภูมิจะถูกเก็บกด (deprivation) ได้นานกว่าแรงจูงใจทางกายภาพและแรงจูงใจปฐมภูมิ เช่น ถ้าขาดความรักนานๆ สามารถอยู่ได้ แต่ถ้าหากขาดอาหารนานๆ จะอยู่ไม่ได้

3. แรงจูงใจทางจิตใจและการเรียนรู้ทางสังคม แรงจูงใจพุทธิภูมิเกิดจากการเรียนรู้มากกว่า แรงจูงใจทางกายภาพและแรงจูงใจปฐภูมิ เช่น ความต้องการซื้อเสียงนั้นย่อมเกิดขึ้นภายหลัง แต่การนอนหลับทำได้โดยไม่ต้องมีการเรียนรู้มาก่อน เป็นต้น

4. แรงจูงใจทางจิตใจและการเรียนรู้ทางสังคม แรงจูงใจพุทธิภูมิสามารถศึกษาและทำความเข้าใจจากสิ่งเร้าภายนอกได้

5. แรงจูงใจทางจิตใจและการเรียนรู้ทางสังคมเมื่อถูกขัดขวางไม่มีผลถึงตาย แต่อาจทำให้เกิดความผิดปกติทางอารมณ์และมีผลต่อร่างกายทำให้เจ็บป่วยได้ ซึ่งอาจเสียชีวิตภายหลัง ส่วนแรงจูงใจทางกายภาพและแรงจูงใจปฐภูมิเมื่อถูกขัดขวางนานพอสมควรมีผลถึงชีวิตได้

6. แรงจูงใจภายนอกที่เกิดจากการให้สิ่งจูงใจต่างๆมีผลทำให้แรงจูงใจภายในที่กระทำการต่างๆด้วยความรักและความชอบจากใจจริงลดลงไป (สิทธิโชค, 2546)

อย่างไรก็ตาม โดยธรรมชาติของแรงจูงใจและพฤติกรรม แรงจูงใจสามารถเกิดจากความต้องการทางกายหรือจิตใจ การตอบสนองตามสัญชาตญาณหรือการเรียนรู้ สภาพอารมณ์หรือการใช้เหตุผล และผลที่เป็นไปได้ทุกประการ แรงจูงใจอย่างเดียวกัน อาจทำให้บุคคลมีพฤติกรรมแสดงออกที่ไม่เหมือนกันหรือแรงจูงใจที่ไม่เหมือนกัน อาจทำให้บุคคลมีพฤติกรรมแสดงออกมาเหมือนกัน แรงจูงใจบางครั้งอาจมีแสดงออกแบบปิดบังอำพราง หรือแสดงออกแบบไม่ตรงไปตรงมา ส่วนพฤติกรรมที่แสดงออกมาอาจแสดงในรูปแบบแปลกปลอม แรงจูงใจในการเกิดพฤติกรรมนั้นแตกต่างกัน ตามลักษณะวัฒนธรรม ค่านิยม และบุคคลในสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกมาอาจได้รับการกระตุ้นจากแรงจูงใจหลายๆ อย่าง เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มหนึ่งเดินทางไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาจเป็นเพราะต้องการสัมผัสธรรมชาติ ต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และต้องการพักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

การรับรู้

การรับรู้ (perception) นับว่าเป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้เมื่อมีสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมเข้ามากระทบกับอวัยวะรับรู้ความรู้สึก ซึ่งจะส่งกระแสความรู้สึกนั้นๆ ไปยังสมองเพื่อให้เกิดการตีความและเกิดการรับรู้ขึ้น การรับรู้มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในการดำรงชีวิตที่ขาดเสียมิได้ ซึ่งนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่เหมือนหรือแตกต่างกัน

Baron and Greenberg (1989) กล่าวว่า การรับรู้ คือ การจัดระบบข้อมูล (organization) และตีความ (interpretation) โดยพื้นฐานประสบการณ์เดิม ซึ่งสอดคล้องกับ กิ่งแก้ว (2552) ที่กล่าวว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้สมองแปลความหมายสิ่งเร้าที่รับสัมผัสโดยอาศัยความจำและการคิดในการแปลความหมายนั้น ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า การรับรู้ หมายถึง การเกิดอาการสัมผัสอย่างมีความหมายและเป็นกระบวนการแปลหรือตีความจากประสบการณ์เดิม

เมื่อพิจารณาจากคำนิยามข้างต้นทำให้ทราบว่า การรับรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเนื่องจากการรู้สึก กล่าวคือ เริ่มจากการสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสที่มีต่อสิ่งเร้าและมีการแปลความหมายจากประสบการณ์เดิมจนเกิดอาการตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น การตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย คือ ประสบการณ์ที่ผ่านมา ความต้องการ และความสนใจในขณะนั้น สภาพแวดล้อม และลักษณะของสิ่งเร้า โดยสรุปการรับรู้จะเกิดขึ้นต้องประกอบด้วยกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1. การสัมผัสหรืออาการสัมผัส หมายถึง อาการที่อวัยวะรับสัมผัสแต่ละชนิดรับสัมผัสกับสิ่งเร้า หรือสิ่งเร้าผ่านเข้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสต่างๆ เพื่อให้คนเรารับรู้ภาวะแวดล้อมตน เช่น เวลาเราได้ยินเสียงดังตึกตอกๆ ก็สามารถแปลออกได้ว่าเป็นเสียงของนาฬิกาแขวน
2. ชนิดและธรรมชาติของสิ่งเร้า หมายถึง สิ่งเร้าต่างๆ ที่เข้ามาเร้าอวัยวะรับสัมผัสของคน ซึ่งมีลักษณะและคุณสมบัติที่แตกต่างกัน เช่น สิ่งเร้าที่ทำให้ตาเกิดการมองเห็นก็ต้องเป็นสี แสง ภาพ หรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต สิ่งที่มีเสียงเป็นสิ่งเร้าทำให้หูได้ยิน เป็นต้น
3. การแปลความหมายจากอาการสัมผัส ส่วนสำคัญที่จะช่วยให้การแปลความหมายดีหรือถูกต้อง ต้องอาศัยองค์ประกอบ ได้แก่ สติปัญญาหรือความฉลาด การสังเกตพิจารณา ความสนใจ และความตั้งใจ และคุณภาพของจิตใจในขณะนั้น
4. การใช้ความรู้เดิม หรือประสบการณ์เดิมเพื่อแปลความหมาย ได้แก่ ความคิด ความรู้ และการกระทำที่ได้เคยปรากฏแก่ผู้นั้นมาก่อนในอดีต นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยในการตีความหมายของอาการสัมผัสนั้นได้โดยชัดเจนและถูกต้อง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยคุณลักษณะที่เป็นความรู้ที่แน่นอน ถูกต้อง และชัดเจน รวมทั้งต้องมีปริมาณมากหรือสะสมไว้มากๆ หรือรู้หลายๆ อย่าง จึงจะช่วยให้แปลความหมายต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง แต่ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกันไปในด้านปริมาณและความถูกต้องนั้นย่อมมีส่วนทำให้คนเรารับรู้ได้แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าการรับรู้เป็นเรื่องที่ซับซ้อนเนื่องจากมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมของบุคคลที่แตกต่างกัน

สำหรับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ ประกอบด้วย 1) ความตั้งใจ (attention) หมายถึง การเอาใจใส่ต่อสิ่งหนึ่งใดสิ่งหนึ่งในขณะนั้นเพียงสิ่งเดียว ดังนั้น การรับรู้จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของคน คือ สิ่งเร้าภายนอกและสิ่งเร้าภายในตัวบุคคล สิ่งที่มีคุณสมบัติของสิ่งเร้าภายนอกที่ดึงดูดความตั้งใจของบุคคล ได้แก่ ขนาดใหญ่ ระดับความเข้มหรือหนักเบาของสิ่งเร้า การกระทำซ้ำๆ การเคลื่อนที่หรือเปลี่ยนแปลงระดับ การตัดกัน และสีเข้ม ส่วนสิ่งเร้าภายใน ได้แก่ ความสนใจ ความต้องการ ความคาดหวัง เช่น เมื่อเราเกิดความต้องการและความคาดหวังที่จะรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อสิ่งเร้านั้นเป็นที่ความสนใจทั้งชั่วขณะหนึ่ง (momentary interest) เช่น นักกีฬาที่กำลังจะถูกปล่อยด้วยอารมณ์เสียงสัญญาณมากกว่าจะฟังเสียงเชียร์ หรือความสนใจที่ติดเป็นนิสัย (habitual interest) เช่น มารดากำลังนอนหลับจะไม่ได้ยินเสียงดังอย่างอื่น แต่ถ้าเป็นเสียงลูกร้องไห้จะรีบตื่นทันที เป็นต้น 2) การเตรียมพร้อมที่จะรับรู้ (preparatory set) คือ

สภาพจิตใจที่สงบและแน่วแน่ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพียงสิ่งเดียว การรับรู้พร้อมจะเกิดขึ้นได้ 3) ความต้องการ คือ สภาพจิตใจที่อยากได้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเมื่อเป็นความอยากได้การรับรู้ที่เกิดขึ้นก็จะมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นแสดงให้เห็นว่า การรับรู้มีความสำคัญต่อพฤติกรรมในสังคมปัจจุบันของบุคคลอย่างมาก เนื่องจากจะนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมออกมาของแต่ละบุคคลที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนาของสังคมได้ อันได้รับอิทธิพลจากการรับรู้กล่าวคือ การรับรู้กับการเกิดทัศนคติ ในแต่ละวันเราถูกรายรอบด้วยข้อมูลหลากหลายหลั่งไหลเข้ามาในระบบการรับรู้ทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ซึ่งสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ทำให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำหรือโต้ตอบต่อข้อมูลหรือข่าวสารนั้นๆ การสื่อสารโดยสื่อสารมวลชน ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา การเผยแพร่ข่าวสารการเมืองหรือวิชาการ หรือเศรษฐกิจ จะทำให้ผู้ได้รับข่าวสารมีความเชื่อถือ มีทัศนคติที่ดี และมีความนิยมต่อสิ่งเหล่านั้นในระดับหนึ่ง รวมทั้งการรับรู้กับการเรียนรู้แก้ปัญหา การรับรู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นเบื้องต้นซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เนื่องจากการแก้ปัญหาต้องอาศัยประสบการณ์เดิมหรือการเคยแก้ปัญหาด้วยตัวเองก่อนซึ่งถือว่าเป็นความรู้ที่เป็นแนวทางในการแก้ปัญหานั้นๆ หากบุคคลใดไม่เคยแก้ปัญหาด้วยตัวเองหรือไม่ค่อยทำการแก้ปัญหามามากนักมักจะแก้ปัญหาไม่เป็น หรือใช้เวลานานกว่าปกติ

เมื่อทราบถึงการรับรู้พื้นฐานแล้ว เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงพฤติกรรมของบุคคลในสังคมแสดงออกมา นอกจากจะเข้าใจแนวคิดการเรียนรู้พื้นฐานแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่ทำการศึกษาพฤติกรรมทางสังคม ต้องเข้าใจการรับรู้ในบริบทสังคมด้วย หรือเรียกว่า การรับรู้ทางสังคม (social perception) นักจิตวิทยาทางสังคมได้ศึกษาและให้คำจำกัดความ การเรียนรู้ทางสังคม ดังต่อไปนี้

วัฒนา (2534) กล่าวว่า การรับรู้ทางสังคม คือ กระบวนการที่ใช้ในการค้นหาเพื่อให้รู้จักและเข้าใจบุคคลต่างๆ รอบๆ ตัวเรา เป็นลักษณะของการเรียนรู้ความคิด ความรู้สึก หรืออารมณ์ต่างๆ ของผู้อื่น รวมทั้งที่ผู้อื่นกำหนดตัวเรา ส่วนจำลอง (2552) กล่าวว่า การรับรู้ทางสังคม คือ กระบวนการที่บุคคลตีความจากข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ต่อบุคคลที่ตนพบเห็นโดยเป็นไปตามความเชื่อและค่านิยมของตนสอดคล้องกับสิทธิโชค (2546) กล่าวว่า การรับรู้ คือการนำตนเข้าไปสัมพันธ์กับผู้อื่นซึ่งเป็นสิ่งเร้าสำหรับการรับรู้ของตน แล้วจึงหาสิ่งประทับใจจากบุคคลที่เป็นสิ่งเร้านั้น เพื่อจะได้บันทึกไว้เป็นพื้นฐานสำหรับความสัมพันธ์ต่อไปในอนาคต ดังนั้นสรุปได้ว่า การรับรู้ทางสังคม คือ กระบวนการที่บุคคลให้ความสนใจต่อสิ่งเร้า หรือบุคคลอื่นที่อยู่รอบๆ ตัว ด้วยการจัดระเบียบและแปลความหมายจากประสบการณ์เดิม ค่านิยม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของตน

การรับรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าที่อยู่รอบๆ ดังนั้นเพื่อขจัดความบิดเบือน ความผิดพลาดต่อการรับรู้มีความจำเป็นต้องเข้าใจ องค์ประกอบ 3 ประการ ที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ทางสังคม คือ 1) คุณลักษณะของผู้ถูกรับรู้ (attributes of the stimulus person) การรับรู้ต่อบุคคลอื่นในลักษณะภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ เข้าใจได้ และสัมผัสได้ เช่น บุคลิกลักษณะ บทบาท หน้าที่การแสดงออกภายนอก เป็นต้น โดยมีผลต่อผู้รับรู้การรับรู้ไปตามความรู้สึกทั้งทางบวกและลบได้ 2) ลักษณะนิสัยของผู้รับรู้ (characteristics of the perceiver)

ผู้รับรู้จะมีความสนใจต่อผู้ถูกรับรู้อยู่เป็นทุนเดิมแล้ว แต่นอกจากความสนใจแล้ว มีปัจจัยเกี่ยวกับประสบการณ์เดิมและระดับความต้องการมีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัยของผู้รับรู้ 3) สถานการณ์ทางสังคมที่บุคคลนั้นร่วมอยู่ด้วย (จำลอง, 2552)

อย่างไรก็ตามการรับรู้สามารถคลาดเคลื่อนได้ ซึ่งเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหลายประการ เช่น เนื่องจากสภาวะบางประการของสิ่งเร้า ความเชื่อที่ผิดความไม่สมบูรณ์ของประสาทและอวัยวะสัมผัส อุพทานของตนเอง การแปลสัมผัสผิด เพราะประสบการณ์น้อยมีความรู้ไม่พอ บุคลิกภาพอุปนิสัยและเจตคติ (attitude) ความต้องการของบุคคล อารมณ์ ความใส่ใจ วัฒนธรรม หรือการมองในแง่มืด ทิศทาง บรรยากาศต่างกันจะเห็นตรงกัน ซึ่งการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนนั้น อาจนำมาซึ่งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสังคมได้ ดังนั้นปัจจัยด้านการรับรู้ที่ถือว่าเป็นปัจจัยตัวหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

การเรียนรู้

Klein (1991) กล่าวถึง การเรียนรู้ (learning) ว่าเป็นกระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่ได้มาจากภาวะชั่วคราว วุฒิภาวะหรือสัญชาตญาณ ส่วน Pressey et al, (1959) กล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลได้พยายามปรับพฤติกรรมของตนเพื่อเข้ากับสภาพแวดล้อมตามสถานการณ์ต่างๆจนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายตามที่แต่ละบุคคลได้ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ Mednick (1964) ที่กล่าวว่า 1) การเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 2) การเรียนรู้เป็นผลจากการฝึกฝน 3) การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรจนเป็นนิสัยมิใช่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วคราว 4) การเรียนรู้ไม่อาจสังเกตได้โดยตรงแต่ทราบจากการกระทำที่เป็นผลจากการเรียนรู้

ดังนั้นเราสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรและพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝนมิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรือวุฒิภาวะหรือพิชยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวรจึงจะถือว่าเป็นการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้

อย่างไรก็ตามบุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ 1) ด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (cognitive domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้มากขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง 2) ด้านอารมณ์ความรู้สึก ทศนคติ ค่านิยม (affective domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ 3) ด้านความชำนาญ (psychomotor domain) หมายถึงการที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจและเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม

ความสนใจด้วยแล้วได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่นการใช้มือเป็นต้น (Bloom, 1959)

เมื่อศึกษาถึงธรรมชาติของการเรียนรู้เป็นกระบวนการชนิดหนึ่ง ประกอบด้วย 1) จุดมุ่งหมายของผู้เรียน (goal) หมายถึงสิ่งที่ผู้เรียนต้องการหรือสิ่งที่ผู้เรียนมุ่งหวัง 2) ความพร้อม (readiness) เป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคนรวมถึงวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย คนที่มีความพร้อมจะเรียนได้ดีกว่าทั้งๆ ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน 3) สถานการณ์ (situation) หมายถึง สิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าต่างๆ ที่มากระทำต่อผู้เรียน เช่น การเรียนการสอน สถานการณ์ต่างๆ ฯลฯ คนหรือสัตว์จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อได้เข้าไปมีประสบการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ อย่างแท้จริง 4) การแปลความหมาย (interpretation) เป็นการศึกษาหาเส้นทางในสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่เพื่อเข้าไปสู่จุดมุ่งหมาย หรือการวางแผนการกระทำเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยพิจารณาสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์มาใช้ให้เป็นประโยชน์การจะบรรลุจุดมุ่งหมาย 5) ลงมือกระทำ (action) เมื่อแปลสถานการณ์แล้วผู้เรียนจะลงมือตอบสนองสถานการณ์หรือสิ่งเร้าในทันทีที่การกระทำนั้นผู้เรียนย่อมจะคาดหวังว่าจะเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะทำให้เขาบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ 6) ผลที่ตามมา (consequence) หลังจากตอบสนองสิ่งเร้าหรือสถานการณ์แล้วผลที่ตามมาคือ อาจจะประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย จะเกิดความพอใจ (confirm) ถ้าไม่ประสบผลสำเร็จย่อมไม่พอใจ ผิดหวัง (contradict) ถ้าประสบผลสำเร็จก็จะเป็นแรงจูงใจให้ทำกิจกรรมอย่างเดิมอีกถ้าไม่บรรลุจุดมุ่งหมายอาจหมดกำลังใจท้อแท้ที่จะตอบสนองหรือทำพฤติกรรมต่อไป 7) ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (contradict) ซึ่งจะกระทำใน 2 ลักษณะคือปรับปรุงการกระทำของตนใหม่เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยย้อนไปพิจารณาหรือแปลสถานการณ์หรือสิ่งเร้าใหม่แล้วหาวิธีการทำพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทางให้ได้อีกประการหนึ่ง อาจเลิกไม่ทำกิจกรรมนั้นอีก หรืออาจจะกระทำซ้ำๆ อย่างเดิมโดยไม่เกิดผลอะไรเลยก็ได้ (Cronbach, 1995; มนตรี, 2554)

ดังนั้นแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งผลต่อบุคคลในการแสดงพฤติกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร เมื่อเกิดการเรียนรู้อย่างถูกต้องและเหมาะสม นับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อพฤติกรรมมนุษย์ปัจจัยหนึ่ง

ความรู้

ความรู้ (knowledge) คือ ความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่สะสมมาจากการศึกษาค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน การฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ ที่แสดงออกมาในรูปแบบพฤติกรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ และเป็นความจริง (วิจารณ์, 2547)

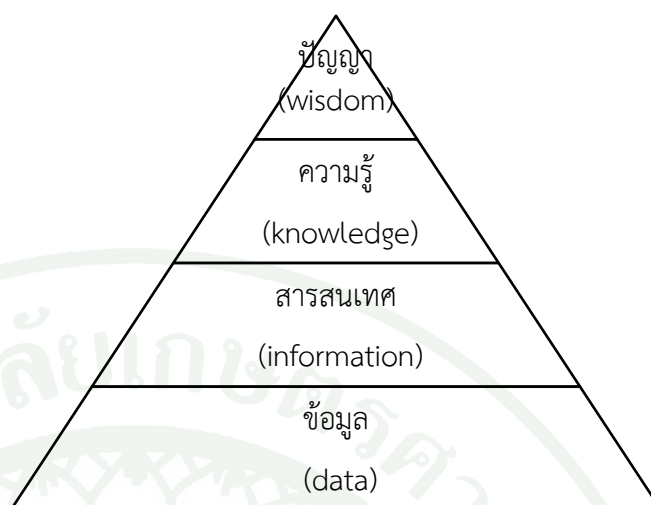
พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลปฐมภูมิข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และปัญญา (ภูมิปัญญา) ในรูปแบบพีระมิด โดยมีข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นฐานของการเกิดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และปัญญา ซึ่งสามารถอธิบายถึงการเกิดความรู้ของบุคคลพอสังเขป ดังภาพที่ 2

ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล
เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้
(ภูมิปัญญา)

เป็นสารสนเทศที่ผ่านการคิด
เปรียบเทียบเชื่อมโยงกับผู้อื่น

ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์
ใช้บริหารการตัดสินใจ

ข้อมูลดิบ



ภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ ความรู้ และปัญญา

ที่มา: Liebowitz (2003)

จากแผนภาพข้างต้นทำให้เราสามารถจำแนกระดับความรู้เป็น 4 ระดับ คือ 1) ความรู้เชิงทฤษฎี (know - what) เป็นความรู้เชิงข้อเท็จจริง รู้อะไร เป็นอะไรจะพบในผู้ที่สำเร็จการศึกษามาใหม่ๆที่มีความรู้โดยเฉพาะความรู้ที่จำมาได้จากความรู้ชัดแจ้งซึ่งได้จากการได้ศึกษาเรียนรู้มาก 2) ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงบริบท (know - how) เป็นความรู้เชื่อมโยงกับโลกของความเป็นจริง ภายใต้สภาพความเป็นจริงที่ซับซ้อนสามารถนำเอาความรู้ชัดแจ้งที่ได้มาประยุกต์ใช้ตามบริบทของตนเองได้ 3) ความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผล (know - why) เป็นความรู้เชิงเหตุผลระหว่างเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ ผลของประสบการณ์แก้ปัญหาที่ซับซ้อน และนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น 4) ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ (care - why) เป็นความรู้ในลักษณะของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ซับซ้อนมาจากภายในตนเองจะเป็นผู้ที่สามารถสกัด ประมวลวิเคราะห์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่กับความรู้ที่ตนเองได้รับมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ เช่น สร้างตัวแบบหรือทฤษฎีใหม่หรือนวัตกรรม ขึ้นมาใช้ในการทำงานได้

นอกจากนี้นักวิชาการที่ศึกษาด้านองค์ความรู้ยังจำแนกประเภทของความรู้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) Tacit Knowledge (TK) ความรู้ในตัวคนเกิดจากประสบการณ์ การเรียนรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปตัวเลข สูตร หรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก ความรู้นี้พัฒนาแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน และ 2) Explicit Knowledge (EK) ความรู้เป็นเหตุเป็นผล สามารถรวบรวม และถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ ได้ เช่น หนังสือ คู่มือ เอกสาร รายงาน ต่างๆ ทำให้คนสามารถเข้าใจได้ง่ายจากการศึกษาของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการองค์ความรู้พบว่า ความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวบุคคลและความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลนั้นสามารถเปลี่ยนสถานะได้ตลอดเวลา นอกจากนั้นพบว่าความรู้มีรูปแบบกระบวนการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้

ตารางที่ 1 กระบวนการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้ knowledge spiral (SECI model)

รูปแบบ	กระบวนการปรับเปลี่ยนและสร้างความรู้	สัญลักษณ์
1. socialization	ซึ่งเป็นการแบ่งปันและสร้างจากความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล โดยถ่ายทอดจากบุคคลไปสู่บุคคล	TK → TK
2. externalization	นำความรู้ที่มีมาเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษร	TK → EK
3. combination	การรวบรวมความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลมาสร้างเป็นความรู้ใหม่	EK → EK
4. internalization	นำความรู้จากความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลมาปฏิบัติ	EK → TK

ที่มา: Nanaka, I. and Takeuchi, H. (1995)

ทัศนคติ

ทัศนคติ (attitude) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมาก มีการศึกษาทางด้านจิตวิทยาตั้งแตในอดีตร และยังคงได้รับความนิยมน้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยที่นักจิตวิทยาทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติจำนวนมากให้ความสนใจเกี่ยวกับทัศนคติว่าเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาของมนุษย์อย่างไร ซึ่งนักจิตวิทยาเหล่านั้นได้ให้นิยามที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันออกไป

Newcomb (1854) ให้คำจำกัดความไว้ว่า ทัศนคติที่มีอยู่ในเฉพาะบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม โดยการแสดงออกในพฤติกรรม สามารถเป็นได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะชอบหรือพึงพอใจ ซึ่งทำให้ผู้อื่นเกิด ความรักใคร่ อยากใกล้ชิดสิ่งนั้นๆ หรืออีกลักษณะหนึ่ง แสดงออกในรูปความไม่พอใจ เกลียดชัง ไม่อยากใกล้ชิดสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ Good (1959) กล่าวว่าทัศนคติ คือ ความพร้อมที่จะแสดงออกพฤติกรรมในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ที่เป็นการสนับสนุน หรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง ต่อบุคคลหรือสิ่งใดและ Kender (1963), Fishbein and Ajzen (1975) กล่าวว่าทัศนคติ เป็นสภาวะความพร้อมของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาและ/หรือความโน้มเอียงที่ได้เรียนรู้ที่จะตอบสนองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในทางสนับสนุน หรือต่อต้านบุคคล สถาบัน สถานการณ์ หรือแนวความคิด อย่างคงเส้นคงวา ส่วน Roger (1987) กล่าวว่า ทัศนคติ เป็นดัชนีชี้ว่าบุคคลนั้น คิดและรู้สึกอย่างไรกับคนรอบข้าง วัตถุสิ่งแวดลอม ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมาจาก ความเชื่อที่อาจส่งผลถึงพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งเร้า และเป็นมิติของการประเมิน เพื่อแสดงว่าชอบหรือไม่ชอบต่อประเด็นหนึ่งๆ ซึ่งถือเป็น การสื่อสารภายในบุคคล (interpersonal communication) ที่เป็นผลกระทบมาจากการรับสาร อันจะมีผลต่อพฤติกรรมต่อไป

ด้านนักจิตวิทยาในประเทศไทย กล่าวว่า ทศนคติเป็นความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ หรือ แนวโน้มที่พร้อมจะกระทำต่อสิ่งแวดล้อมในการตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ (พัชรี, 2529) หรือความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นองค์ประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อ สถานการณ์ภายนอก (ประภาเพ็ญ, 2534) หรืออาจกล่าวได้ว่า ทศนคติ เป็นสภาวะความพร้อมทาง จิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ และ สถานการณ์ต่างๆ หรือความคิดใดก็ตามในลักษณะการประเมินค่า ส่วนความรู้สึก ความเชื่อ และ แนวโน้มของพฤติกรรมนี้ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งและสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่ยาวนานพอสมควร (ศักดิ์ไทย, 2545; สิทธิโชค, 2546) ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า ทศนคติ เป็นความสัมพันธ์ที่ คาบเกี่ยวกันระหว่างความรู้สึก และความเชื่อ หรือการรับรู้ของบุคคลกับแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม ตอบสนองในทางใดทางหนึ่งต่อเป้าหมายของทศนคตินั้น หรืออาจกล่าวได้ว่า ทศนคติ เป็นเรื่องของจิตใจ ทำให้ ความรู้สึกนึกคิด และความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อข้อมูลข่าวสาร และการเปิดรับ รายการ กรองสถานการณ์ ที่ได้รับมา ซึ่งเป็นไปได้ทั้งเชิงบวก และเชิงลบ แสดงว่าทศนคติมีผลให้มีการแสดง พฤติกรรมออกมา ซึ่งเป็นผลมาจากความคิดที่มีผลต่ออารมณ์ และความรู้สึก และแสดงออกมาทาง พฤติกรรม

จากคำนิยามข้างต้นทำให้ทราบลักษณะของทศนคติว่าต้อง 1) มีที่หมาย (attitude object) หรือสิ่งที่มีมารองรับของการกล่าวถึง เช่น คน สัตว์ สิ่งของ สถานการณ์ แนวความคิด เป็นต้น 2) มีการ ประเมินค่า - แง่ไม่ดี (evaluative aspect) 3) มีลักษณะค่อนข้างคงทน (relatively enduring) แม้ว่าทศนคติจะไม่ได้เป็นสิ่งที่ถาวรตลอดไป แต่มีการศึกษาของนักจิตวิทยาหลายท่านพบว่ามันจะติด อยู่กับบุคคลเป็นแรมเดือนหรือเป็นปีๆ กว่าจะมีเหตุผลใดๆทำให้เปลี่ยนแปลง และ 4) มีความพร้อมที่จะ ตอบสนองหากบุคคลมีทศนคติต่อสิ่งใดในด้านใดด้านหนึ่ง คือ ทางบวก หรือทางลบ บุคคลย่อมมี ความพร้อมที่จะตอบสนองสิ่งนั้นในลักษณะของความชอบ-ไม่ชอบ ยอมรับ-ไม่ยอมรับ ปฏิบัติตาม-ไม่ปฏิบัติตาม ซึ่งเป็นความรู้สึกที่มีพลังและมีความเข้มจ้นพอที่จะตอบสนองสิ่งต่างๆได้ (ธีระพร, 2529)

เมื่อพิจารณาความหมายจะเห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญของทศนคติ 3 ประการคือ

1. ด้านความคิดความเข้าใจ (cognitive component) คือ ส่วนที่เป็นความเชื่อ ความรู้และ ความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ทั่วไป โดยมีการพิจารณาสิ่งที่คิดในด้านบวกหรือด้านลบ มีคุณค่า หรือด้อยคุณค่า จากประสบการณ์และความเชื่อในสิ่งเหล่านั้น
2. ด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (affective component) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่ เกี่ยวเนื่องกับสิ่งต่างๆ ซึ่งมีผลแตกต่างกันไปตาม บุคลิกภาพ ของคนนั้น เป็นลักษณะที่เป็นค่านิยม ของแต่ละบุคคล แสดงออกมาในลักษณะความรู้สึกชอบ-ไม่ชอบ หรือทำทางที่ดี-ไม่ดี ที่บุคคลมีต่อสิ่ง ต่างๆ

3. ด้านพฤติกรรม (behavioral component) คือ การแสดงออกของบุคคลหรือแนวโน้มหรือความพร้อมที่บุคคลจะปฏิบัติต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจาก องค์ประกอบด้านความรู้ ความคิด และความรู้สึก โดยแสดงออกในสองลักษณะ คือ พฤติกรรมทางบวก ได้แก่ การยอมรับ ปฏิบัติตาม สนับสนุน เข้าใกล้ ช่วยเหลือ ส่งเสริม และพฤติกรรมทางลบ ได้แก่ การทำลาย ขัดขืน ต่อสู้ถอยหนี เป็นต้น

การเกิดทัศนคติอาจเกิดขึ้นจาก 1) การตอบสนองความต้องการของบุคคล นั่นคือ สิ่งใดตอบสนองความต้องการของตนได้ บุคคลนั้นก็มีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น 2) การเรียนรู้ความจริงหรือประสบการณ์ต่างๆ ของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ 3) การเข้าไปเป็นสมาชิกหรือสังกัดกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งคนส่วนมากมักยอมรับเอาทัศนคติของกลุ่มมาเป็นของตน หากทัศนคตินั้นไม่ขัดแย้งกับทัศนคติของตนเองเกินไป และ 4) บุคลิกภาพของบุคคลด้วย คือ ผู้ที่มีบุคลิกภาพสมบูรณ์มักมองผู้อื่นในแง่ดี ส่วนผู้ปรับตัวยากจะมีทัศนคติในทางตรงข้าม (Krech and Crutchfield, 1948) กล่าวว่า ซึ่งสอดคล้องกับ ธงชัย (2539) ที่กล่าวว่า ทัศนคติ ก่อตัวเกิดขึ้นมา และเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การสนใจทางร่างกายของบุคคล ข่าวสารข้อมูลที่ได้รับ การเข้าเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ประสบการณ์ที่ได้รับ และลักษณะท่าทางของบุคคล

เมื่อบุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งใดแล้วบุคคลสามารถแสดงทัศนคติออกมาใน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ทัศนคติทางเชิงบวก เป็น ทัศนคติ ที่ชักนำให้บุคคลแสดงออก มีความรู้สึก หรือ อารมณ์ จากสภาพจิตใจได้ตอบ ในด้านดีต่อบุคคลอื่น หรือ เรื่องราวใดเรื่องราวหนึ่ง รวมทั้งหน่วยงาน องค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การอื่นๆ เช่น ชาวบ้านที่อาศัยรอบอุทยานแห่งชาติมี ทัศนคติ ทางบวก หรือ มีความรู้สึกที่ดีต่อเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และให้ความสนับสนุนร่วมมือด้วย การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ เป็นต้น 2) ทัศนคติทางเชิงลบ หรือ ไม่ดี คือ ทัศนคติ ที่สร้างความรู้สึกเป็นไปในทางเสื่อมเสีย ไม่ได้รับความเชื่อถือ หรือ ไว้วางใจ อาจมีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย รวมทั้งเกลียดชังต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เรื่องราว หรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือหน่วยงานองค์การ สถาบัน และการดำเนินกิจการขององค์การ และอื่นๆ เช่น ชาวบ้านบางกลุ่มอาจมี ทัศนคติ เชิงลบต่อเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ก่อให้เกิดอคติขึ้น ในจิตใจของเขา จนพยายามประพฤติดูหมิ่นปฏิบัติต่อต้าน กฎระเบียบของอุทยานแห่งชาติ อยู่เสมอ เป็นต้น และ 3) ทัศนคติที่ไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ทัศนคติที่บุคคลไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องราวหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือต่อบุคคล หน่วยงาน สถาบัน องค์การ และอื่นๆ โดยสิ้นเชิง เช่น ชาวบ้านบางคนอาจมี ทัศนคติ นิ่งเฉยอย่าง ไม่มีความคิดเห็น ต่อปัญหาใดได้เลย เรื่องกฎระเบียบการเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาหน้าที่หรือกลไกที่สำคัญของทัศนคติ จากการแสดงออกซึ่งทัศนคติไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตามของบุคคล บุคคลแสดงออกซึ่งทัศนคติเพื่อใช้สำหรับการปรับตัว ป้องกันตัว สะท้อนค่านิยม และเป็นตัวจัดระเบียบเป็นความรู้ ที่สามารถประเมิน ทำความเข้าใจ กับสภาพแวดล้อม ที่อยู่รอบตัวได้ ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยมีความเชื่อว่าทัศนคติกับพฤติกรรมมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันและสามารถทำนายพฤติกรรมได้ ดังที่ Rokeach (1970) กล่าวว่า ทัศนคติจะเป็นตัวผลักดันให้เกิด

พฤติกรรมหรือการปฏิบัติของบุคคลได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Fishbein and Ajzen (1975) ที่เสนอทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (The Reasoned Action Theory) ที่เชื่อว่าทัศนคติเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การเกิดพฤติกรรมได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ทำให้เกิดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติของบุคคลเป็นผลบวก ได้แก่ ทัศนคติ บรรทัดฐานทางสังคม นิสัย และผลที่คาดว่าจะได้รับหลังจากการกระทำพฤติกรรมนั้นแล้ว (ประภาพัณญ์, 2520)

อย่างไรก็ตาม แม้กล่าวได้ว่าทัศนคติสามารถทำนายการเกิดพฤติกรรมได้ แต่เนื่องจากการเกิดทัศนคตินั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์และการเรียนรู้ ดังนั้น วัฒนธรรม ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน และประสบการณ์ส่วนตัว จึงเข้ามาเป็นตัวกำหนดทัศนคติของบุคคลในสังคมได้เช่นกัน จากความแตกต่างด้านแหล่งที่มาของทัศนคติ บุคคลมีความคิดความเชื่อตามที่ตนได้รับประสบการณ์มา การแสดงออกทางพฤติกรรมนั้นส่วนหนึ่งทัศนคติเป็นตัวกำหนดทิศทางการแสดงออกพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของบุคคลในสังคม หากต้องการสร้างความร่วมมือหรือโน้มน้าวให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการ จะต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในตัวบุคคลก่อน เมื่อบุคคลมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งใดแล้ว โอกาสที่จะแสดงพฤติกรรมในลักษณะการร่วมมือ สนับสนุน ส่งเสริม และปฏิบัติตาม ย่อมเกิดขึ้นได้ ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้วย

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติอันนำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่ง McGuire (1969) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนทัศนคติ ที่เกิดจากการใส่ใจ (attention) ความเข้าใจ (comprehension) การยอมรับ (acceptance) การเก็บเอาไว้หรือเกิดความจำ (retention) การกระทำ (action) โดยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลนั้นสามารถเปลี่ยนได้ 2 ทาง คือ การเปลี่ยนแบบสวนทาง เช่น เคยชอบคนคนนี้ก็เปลี่ยนเป็นไม่ชอบ หรือทางตรงกันข้าม เคยเกลียดคนนั้นก็เปลี่ยนเป็นไม่เกลียด และการเปลี่ยนไปในทางเดียวกัน เช่น เคยชอบคนนี้ก็ชอบมากขึ้นกว่าเดิม เคยเกลียดคนนี้ก็เกลียดมากขึ้นกว่าเดิม แต่โดยทั่วไป ทัศนคติที่เปลี่ยนไปในทางเดิมจะเปลี่ยนได้ง่ายกว่าทัศนคติที่เปลี่ยนแบบสวนทาง และการเปลี่ยนไปในทางเดิมจะมีความมั่นคงและคงที่มากกว่าการเปลี่ยนแบบสวนทาง นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะขึ้นอยู่กับแหล่งข่าวสารรวมถึงผู้ให้ข่าวสาร ซึ่งเป็นแหล่งให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ เช่น ผู้ให้ข่าวสารเป็นคนน่าเชื่อถือ เป็นผู้ที่น่ารักใคร่ เป็นบุคคลสำคัญ ก็จะทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้สึกหรืออารมณ์ด้วย ตัวอย่างจากการโฆษณาชวนเชื่อ หรือการเผยแพร่ ศาสนา เป็นต้น ส่วนผู้รับข่าวสาร ซึ่งจะถูกชักจูงให้เปลี่ยนทัศนคติได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับสติปัญญา วิจารณญาณ ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้รับ ผู้รับเป็นผู้เชื่อง่ายก็จะเปลี่ยนได้ง่าย และข่าวสารหรือสื่อที่ใช้ถ้าได้ทำบ่อยและซ้ำ พร้อมทั้งให้ความรู้สึกหรืออารมณ์ตรงกับผู้รับ ก็จะทำให้ผู้รับเปลี่ยนง่ายขึ้นด้วย ส่วนปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อม เช่น เหตุการณ์สถานการณ์ที่ทำให้ผู้รับรู้สึก ว่าคนอื่นได้เปลี่ยนทัศนคติแล้ว ก็จะทำให้เกิดการเลียนแบบเอาอย่างขึ้น (ปรียาพร, 2548; ประยุทธ์, 2555)

ค่านิยม

ค่านิยม (value) เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการคงอยู่ของสังคมมนุษย์ ค่านิยมมีบทบาทต่อความคิดและการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมทำให้สังคมมีความโน้มเอียงไปในทางเดียวกันในสังคมนั้นๆอันจะเป็นแนวทางที่มนุษย์จะประพฤติตนไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งที่ตัวเองได้พิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับตนหรือสังคมยอมรับนับถือและปฏิบัติตามแนวคิดนั้นๆอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาหนึ่งแต่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และตามความคิดเห็นของมนุษย์ในสังคมนั้น

ในวงการวิชาการสาขาต่างๆได้ให้คำนิยามของ ค่านิยม ไว้ดังต่อไปนี้ Rokeach (1968; 1970) กล่าวว่า รูปแบบของความเชื่อ (belief) ที่แต่ละคนยึดถือว่าแต่ละคนควรจะปฏิบัติตนอย่างไรหรือสิ่งใดที่มีคุณค่าไม่มีคุณค่า ค่านิยมจะสัมพันธ์กับทุกสิ่งโดยทั่วไปและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล ค่านิยมเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจว่าสิ่งใดเลวหรือดีและใช้ในการตัดสินพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ด้วยความหมายของค่านิยมอาจตีความได้ 2 ลักษณะ ถ้าเป็นคำกริยาจะให้ความหมายเป็น “คุณค่า” ถ้าเป็นคำนามบางครั้งก็เป็นนามธรรม (abstract) และบางครั้งก็เป็นรูปธรรม (concrete) ถ้าเป็นนามธรรมจะเป็นลักษณะค่านิยมหรือเป็นสิ่งที่มีความหมายลักษณะนี้จะให้ความหมายที่หมายถึง มีราคา (worth) หรือความดี (goodness) และในกรณีที่เป็นความเลวก็จะหมายถึง ความไม่มีคุณค่าซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นค่านิยมทางลบ (negative value) แต่ถ้าเป็นค่านิยมในทางความดีก็เรียกได้ว่าเป็นค่านิยมทางบวก (positive value) ส่วนค่านิยมที่เป็นรูปธรรมเป็นได้ทั้งคุณค่าเดียวหรือหลายคุณค่าซึ่งหมายถึงการที่จิตหรือเจตคติของมนุษย์ตีคุณค่าหรือให้คุณค่าต่อสิ่งต่างๆ ดังนั้นค่านิยมเกี่ยวข้องกับทั้งคุณลักษณะของค่านิยมและกับกระบวนการของการตีคุณค่าหรือให้คุณค่าส่วน Good (1959) ได้ให้ความหมายของค่านิยมตามแนวของสังคมว่าค่านิยมเป็นเรื่องของความสนใจ เช่น ค่านิยมในศิลปะก็เป็นความสนใจของผู้ซึ่งได้กลั่นกรองรสนิยมและพัฒนาอำนาจในตัวของเขาต้องการศิลปะต่างๆ ถ้าผู้ที่สนใจเกี่ยวกับช่างไม้ก็กำหนดคุณค่าในด้านการใช้ประโยชน์ในการให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษาจะหมายถึงบรรทัดฐาน (norm) หรือมาตรฐาน (standard) ของความปรารถนาภายในแต่ละวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลที่สัมพันธ์เกี่ยวกับการศึกษาและการวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับก่อ (2535) ที่กล่าวว่า ค่านิยมเป็นความคิด พฤติกรรมและสิ่งอื่นที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่า มีคุณค่าจึงยอมรับมาปฏิบัติและวางแผนไว้ระยะหนึ่ง และมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและความคิดเห็นของคนในสังคม หรือเป็นการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่คนหรือกลุ่มคนในสังคมมีต่อสิ่งต่างๆ อาจเป็นวัตถุ ความคิดหรือการกระทำในด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม โดยมีการประเมินค่าจากทัศนะต่างๆ โดยรอบคอบแล้ว

ดังนั้นเราสามารถสรุปได้ว่า ค่านิยม คือ แนวความคิด ความเชื่อ ที่บุคคลในสังคมยึดถือเป็นเครื่องตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเองหรือแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างของแต่ละบุคคล

จากคำนิยามข้างต้นพบว่าลักษณะของค่านิยมนั้น มีความเกี่ยวข้องกับความปรารถนา (desire) ความสนุกสนาน (pleasure) ความสนใจ (interest) ความชอบ (personality) และการปฏิบัติ (pragmatic)

ของบุคคลในสังคมหนึ่งๆ ซึ่งสอดคล้องกับ สายสุนีย์ (2541) ที่กล่าวว่ากระบวนการเกิดค่านิยมที่มีการเกิดอย่างมีลำดับขั้น 5 ลำดับ คือ 1) ความรู้สึก จากสิ่งที่ตนกระทำอยู่ หรือเคยมีประสบการณ์มาก่อน 2) ความคิดเห็น ได้แก่ ความคิดเห็นอย่างระดับ แบ่งเป็น 7 ระดับ คือ ระดับความจำ การแปลความ การประยุกต์ การตีความ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ความคิดเห็นแบบวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแยกแยะข้อเท็จจริงจากความคิดเห็นส่วนตัวที่มีอคติ แยกเอาการเลือกที่รักมักที่ชัง และข้อขัดแย้งจากสิ่งที่เป็นสัจจะหรือข้อเท็จจริง รวมทั้งการวิพากษ์วิจารณ์ การโฆษณาชวนเชื่อ และพฤติกรรมที่ตามมา เป็นต้น และความคิดเห็นตามหลักตรรกวิทยา ความคิดเห็นแบบสร้างสรรค์ ความคิดเห็นจากพระพุทธศาสนา อาทิเช่น การใช้ภาษา การคำนวณและการวิจัย 3) การติดต่อสื่อสารและถ่ายทอด สามารถทำได้ทั้งคำพูดหรือทางอื่น อาทิเช่น การเขียน การฟัง การวาดรูป เป็นต้น 4) การเลือกเชื่อ และเกิดศรัทธา เป็นการพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปจากทางเลือกต่างๆ มีการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องทั้งที่ชอบและไม่ชอบ ทำให้ตนเลือกเชื่อและเกิดศรัทธาในการพึ่งพาตนเองว่า เป็นสิ่งที่ดีและยึดมั่นไว้ในใจ 5) การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ทำตามซ้ำกับที่เคยทำมา หรือจากที่เลือกใหม่ ในขั้นนี้ จะเกิดความเชื่อ และมีศรัทธาในพฤติกรรม พยายามที่จะปฏิบัติ เป็นพฤติกรรมที่สามารถเห็นได้

ส่วนการจำแนกประเภทของค่านิยมนั้น เราสามารถจำแนกตาม Phoenix (1996) โดยใช้หลักความสนใจและความปรารถนาของบุคคลแบ่งค่านิยมออกเป็น 6 ประเภท คือ 1) ค่านิยมทางสังคม (social values) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้เกิดความรักความเข้าใจและ ความต้องการของอารมณ์ของบุคคล 2) ค่านิยมทางวัตถุ (material values) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้ชีวิตร่างกายของคนเราสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป ได้แก่ ปัจจัยสี่ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และยารักษาโรค 3) ค่านิยมทางความจริง (truth values) เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความจริงซึ่งเป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการความรู้ และนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องการค้นหากฎของธรรมชาติ 4) ค่านิยมทางจริยธรรม (moral values) เป็นค่านิยมที่ทำให้เกิดความรับผิดชอบชั่วดี 5) ค่านิยมทางสุนทรียะ (aesthetic values) เป็นความซาบซึ้งใจในความดีและความงาม ของสิ่งต่างๆ และ 6) ค่านิยมทางศาสนา (religious values) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนาความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความศรัทธา และการบูชาในทางศาสนาด้วย

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม นักวิชาการด้านจิตวิทยามนุษย์เชื่อว่าสิ่งแวดล้อมนั้นมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์ ดังที่ Sigelman and Shaffer (1995) ให้คำนิยาม สิ่งแวดล้อม ว่าเป็นเหตุการณ์หรือสภาวะใดๆ ที่อยู่นอกอินทรีย์ที่มีผลต่อหรือได้รับผลจากการกระทำ และพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งอาจจำแนกสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม คือ 1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือทุกสิ่งตั้งแต่โมเลกุลเล็กๆ ที่สามารถซึมสู่กระแสเลือดของตัวอ่อนในครรภ์ จนถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร ที่อยู่อาศัยเมื่อเติบโตขึ้นและสภาวะแวดล้อมโดยรอบ 2) สิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ คนอื่นๆ ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวเรา และได้รับอิทธิพลบางอย่างจากตัวเราด้วยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้ เรียกว่า ecological approach ในแนวคิดนี้ได้แบ่ง

สิ่งแวดล้อมออกเป็นระบบต่อเนื่องกัน แต่ละระบบมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันด้วย (Bronfenbrenner, 1994)

1. ระบบจุลภาคเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับตัวที่สุดและให้ประสบการณ์โดยตรงหน่วยแรกที่สุด คือ ครอบครัว ที่พ่อแม่และลูก มีปฏิสัมพันธ์กันนอกจากนี้ยังมีหน่วยอื่นอีก เช่น ครอบครัวของญาติ ศูนย์เลี้ยงดูแลเด็กห้องเรียน ที่โรงเรียน เป็นต้น ในแต่ละระบบจุลภาคนี้ พฤติกรรมของเด็กจะกระทบต่อคนอื่นๆ ซึ่งเขาเหล่านั้น จะส่งผลกระทบต่อเด็กในรูปใหม่ได้ แม้แต่ทารกในครรภ์ก็อาจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมารดา แล้วส่งผลย้อนกลับต่ออนาคตของทารกได้ สิ่งแวดล้อมใดที่คนทุกคนในนั้นสามารถมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทั่วถึงจัดเป็นระบบจุลภาค

2. ระบบปฏิสัมพันธ์ เป็นระบบสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงระบบจุลภาคต่างๆ ให้สัมพันธ์กัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ระหว่างครอบครัวและโรงเรียน เด็กที่มีปัญหาที่บ้านจะไปสร้างปัญหาที่โรงเรียน เด็กจากครอบครัวอบอุ่น มักจะเป็นเด็กเรียบร้อยที่โรงเรียน เป็นต้น

3. ระบบภายนอก เป็นสภาพทางสังคมที่คนเราไม่ได้รับประสบการณ์โดยตรงแต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรม หรือ พัฒนาการของบุคคลได้ เช่น ทักษะทางสังคมความสำเร็จในหน้าที่การงานของพ่อแม่มีส่วนในการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ลูกได้มากหรือน้อย หรือนโยบายของรัฐบาล ข้อกำหนดและเครือข่ายทางสังคมระหว่างกลุ่มคน เป็นสิ่งแวดล้อมประเภทนี้

4. ระบบมหภาค คือ ระบบใหญ่ที่สุดของสังคมซึ่งเป็นที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวเนื่องกัน เป็นวัฒนธรรมใหญ่ และวัฒนธรรมย่อยของสังคม วัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติและแนวดำเนินชีวิตซึ่งยอมรับกันในสังคมและ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ได้แก่ ทักษะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละวัยว่าควรสอนอะไรให้เด็ก เพื่อทำหน้าที่ในสังคมเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ควรมีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง แต่วัฒนธรรมก็มีการพัฒนาไปตามกาลเวลา มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคม เช่น ภาวะสงคราม สภาพเศรษฐกิจ ภัยพิบัติจากธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เราไม่สามารถสรุปได้ว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีพฤติกรรมเหมือนกันหมด เพราะคนที่เกิดและมีผ่านประสบการณ์ต่างยุคสมัยกันจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมระดับมหภาคที่แตกต่างกัน

5. ระบบเหตุการณ์แวดล้อมเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมตลอดช่วงชีวิตของบุคคล และรวมถึงเหตุการณ์ซึ่งเป็นประวัติของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่นอิทธิพลของการหย่าร้างที่มีต่อเด็ก เป็นต้น

อย่างไรก็ตามระบบของสิ่งแวดล้อมแต่ละระบบมีส่วนสร้างพฤติกรรมของบุคคล และอาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากคนในระบบนั้นๆ ด้วยมนุษย์ที่พัฒนาหรือเติบโตมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไปด้วย

กระบวนการสังคมประกิต

กระบวนการสังคมประกิต หรือการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) เป็นกระบวนการที่สถาบันต่างๆ ในสังคมได้กล่อมเกลา อบรม หรือให้การเรียนรู้แก่สมาชิกในสังคมว่าอะไรควรทำ อะไรเป็นข้อห้าม ทำให้เกิดบรรทัดฐาน ระเบียบและวัฒนธรรมของกลุ่มที่ทุกคนต้องคำนึงถึงในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้น นักวิชาการด้านพฤติกรรมมนุษย์ได้ให้คำนิยามของกระบวนการสังคมประกิตดังต่อไปนี้

สุชา (2524) สรุปว่า กระบวนการสังคมประกิต เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอากฎเกณฑ์ต่างๆ รวมทั้งความประพฤติและค่านิยมต่างๆ ที่สังคมหรือกลุ่มได้กำหนดไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติส่วน วัฒนา (2534) กล่าวว่า เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (interaction) ในสังคมที่ขัดเกลาพฤติกรรมของบุคคลให้เปลี่ยนแปลงไปจนคล้ายตามพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ ไม่สามารถกำหนดช่วงเวลาได้ เนื่องจากการเรียนรู้ทางสังคมและเข้ามาแทนที่ตลอดชีวิต หรืออาจกล่าวว่าเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนไปให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่ม สถาบันหรือองค์การเมื่อบุคคลนั้นเข้าไปเป็นสมาชิกใหม่ (ศักดิ์ไทย, 2545) ซึ่งกระบวนการสังคมประกิตจัดได้ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้และรับเอาความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ ความรู้ แรงจูงใจ และบทบาทของตน อันนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมของตน (สิทธิโชค, 2547; Michener and Delamater, 1999) ดังนั้นเราสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการสังคมประกิตเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่มีการปฏิสัมพันธ์กัน การถ่ายทอดให้กัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนาในสังคมหนึ่งๆ โดยเป็นกระบวนการตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นชีวิต (จำลอง, 2552)

นักจิตวิทยาสังคมเชื่อว่า กระบวนการสังคมประกิต เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางร่างกายและวุฒิภาวะทางจิตใจ หากกระบวนการของพัฒนาการด้านร่างกายและวุฒิภาวะปรากฏหรือถึงพร้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอายุโดยตรง กระบวนการสังคมประกิตก็จะเกิดขึ้น กล่าวคือ เด็กจะมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะทางบุคลิกภาพจากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ต้องเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เริ่มจากการเรียนรู้ถึงการสื่อสาร (ภาษา) กับบุคคล การเรียนรู้ว่าการกระทำอย่างไรหรือบุคลิกภาพแบบใดตามความต้องการของพ่อแม่หรือคนรอบข้าง ดังนั้นการเกิดกระบวนการสังคมประกิตนั้นต้องอาศัยความพร้อมการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมและการเรียนรู้ โดยอาศัยครอบครัว โรงเรียน สถาบันทางสังคม หรือวัฒนธรรมของสังคมซึ่งเป็นกรอบอยู่ในสังคมนั้นเป็นตัวขัดเกลาทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในสังคม เมื่อทราบถึงกระบวนการเกิดสังคมประกิตแล้ว ทำให้เราทราบว่าแหล่งที่มาของกระบวนการสังคมประกิตที่สำคัญนั้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา เพื่อนสื่อมวลชน สถาบันศาสนาและสถาบันการปกครอง เป็นต้น

ครอบครัว (family) เป็นสถาบันแรกทางสังคมที่อบรมบุคคลด้านเจตคติ แบบพฤติกรรม วัฒนธรรมระเบียบแบบแผนทางสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้นนี้อาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวเป็นสถานที่อบรม ให้เรียนรู้ทางสังคม โดยมีพ่อแม่เป็นสื่อกลางของการเรียนรู้

เพื่อน (peer group) มีความสำคัญต่อกระบวนการสังคมประกิต เนื่องจากเมื่อมีการเข้ากลุ่ม เพื่อนย่อมก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับการเข้ากฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย มารยาท การแข่งขัน และความ ร่วมมือในกลุ่มสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ลักษณะพฤติกรรมของกันและกัน ค่อยๆ พัฒนาในลักษณะ ของการรับรู้ ความคิด ทักษะคติ ความเชื่อและพฤติกรรมภายในกลุ่มตนปฏิสัมพันธ์ด้วย ดังที่ Michener and Delamater (1999) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อนจะเข้ามามีอิทธิพลในฐานะเป็นตัวผลักดันให้ เกิดการเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มจะมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากขึ้นและ จะนำไปสู่การพัฒนาทักษะทางสังคมต่อไป

โรงเรียน (school) สถาบันการศึกษาต่างๆ ระบบโครงสร้างของสถาบันการศึกษามีความ คล้ายคลึงกัน คือ มี ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่และนักการภารโรง โดยที่นักเรียน นักศึกษา ต้องมี ปฏิสัมพันธ์ด้วย อิทธิพลของกลุ่มคนเหล่านี้อาจเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก ค่านิยม บุคลิกภาพและ ความเชื่อตามสิ่งที่เขาได้ประสบและเรียนรู้ต่างกันไป

สื่อมวลชน (mass communication) เป็นอิทธิพลที่ได้รับนอกจากกลุ่มบุคคล โดยได้รับการ ขัดเกลาทั้งทางตรงและทางอ้อม สื่อมวลชนอยู่ในรูปของโทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ สิ่งตีพิมพ์และ เว็บไซต์ต่างๆ จากอินเทอร์เน็ต สื่อมวลชนเหล่านี้ส่งผลให้คนในสังคมรับทั้งในสิ่งดีงามและไม่ดี ดังนั้น บุคคลในสังคมที่ไม่ได้ใช้วิจารณญาณในการติดตาม เมื่อได้รับการแนะนำหรือชักจูงอาจจะทำให้คล้อย ตามได้ง่ายและมีผลต่อความคิด ความเชื่อ ทักษะคติ ค่านิยมทางสังคม และพฤติกรรมของบุคคลอย่าง แน่นนอน

สถาบันศาสนา มีหน้าที่เป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และมีบทบาทในการกำหนด พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในศาสนานั้นๆ อีกด้วย เนื่องจากอิทธิพลทางศาสนาจะมีผลต่อ จิตใจและศรัทธาสูงมากเป็นต้น (สุชา, 2524)

เมื่อศึกษาถึงค่านิยม กระบวนการเกิด และแหล่งที่มาของกระบวนการสังคมประกิตแล้วทำให้เราทราบลักษณะของพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม อันเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพล จากการเรียนรู้ทางสังคม สามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ได้รับจากสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดประสบการณ์ ประสบการณ์เหล่านี้จะค่อยๆ สะสมซึมซาบสู่สมาชิก กลุ่ม จนกลายเป็นบุคลิกภาพประจำตัวในที่สุด 2) พฤติกรรมการเรียนรู้จะต้องเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ ทางสังคม (social interaction) อันเกี่ยวข้องกับผู้อื่นในสังคม จะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคมได้ (สกลิต, 2529; จำลอง, 2552)

อิทธิพลของกลุ่ม

อิทธิพลของกลุ่มเป็นการรวมตัวกันของบุคคลเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง มีขนาดแตกต่างกัน คนคนหนึ่งอาจเป็นสมาชิกของกลุ่มหลายกลุ่ม ในขณะเดียวกันพฤติกรรมของเขาในฐานะสมาชิกของกลุ่มต้องสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มนั้น กลุ่มทุกกลุ่มย่อมมีคุณลักษณะเฉพาะของตนเอง ลักษณะที่สำคัญได้แก่ บรรทัดฐานหรือปทัสถาน (norms) สถานะภาพ (status) บทบาท (roles)

บรรทัดฐานหรือปทัสถานเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์ในแต่ละสังคมยึดถือและถ่ายทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นมาตรฐานที่กำหนดว่าการกระทำใดถูกและการกระทำใดผิด ควรและไม่ควร ยอมรับได้และยอมรับไม่ได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าบรรทัดฐานคือความคาดหวังที่สอดคล้องต้องกันเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ ของคนในกลุ่มหนึ่งในสังคมหนึ่งนั่นเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคล ที่ตระหนักถึงการมีอยู่ของบรรทัดฐานที่มีอิทธิพลหรือพลังในการควบคุมบังคับให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนา ทำให้บุคคลไม่เป็นอิสระและกลัวการถูกลงโทษเมื่อแสดงพฤติกรรมที่สังคมไม่พึงปรารถนา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บรรทัดฐานทางสังคมจึงเป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมมนุษย์หนึ่งที่นักจิตวิทยาหลายท่านให้ความสนใจและให้คำนิยามเกี่ยวกับบรรทัดฐานในแง่มุมต่างๆ ดังต่อไปนี้

ไพฑูรย์ (2513) กล่าวว่า บรรทัดฐาน คือ ตัวกำหนดความประพฤติปฏิบัติ (action) ในชีวิตประจำวันของบุคคลในสังคมซึ่งจะเป็นตัวแสดงมาตรฐาน หรือบ่งบอกว่าสถานการณ์หรือเหตุการณ์เฉพาะอย่างในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้นเขาควรจะปฏิบัติหรือมีกิจกรรมากรอย่างไรบ้าง หรือกล่าวว่า บรรทัดฐาน คือ กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ แบบพฤติกรรม หรือคตินิยมที่สังคมวางไว้เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับบุคคลยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่างๆ (เดมส์คีย์, 2521; พัทธี, 2526; ทรงพล, 2538; บรรเทิง, 2547) ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของบรรทัดฐานทางสังคมว่าคือกฎเกณฑ์ของสังคมหรือกลไกในการควบคุมทางสังคมที่แสดงว่าพฤติกรรมใดเหมาะสม และไม่เหมาะสมไม่ควร ทั้งนี้เพื่อการอยู่รอดของสังคม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนในสังคมเป็นสำคัญ (สัญญา, 2523; ปหาณี, 2523)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าบรรทัดฐาน หมายถึง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้สอดคล้องกับความคาดหวังของคนในสังคม จากคำนิยามข้างต้นทำให้ทราบถึงลักษณะของบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นระบบสัญลักษณ์ที่สังคมกำหนดขึ้นนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท (สุพัตรา, 2540) ได้แก่ วิถีชาวบ้าน หรือวิถีประชา (folkways) จารีตหรือกฎศีลธรรม (mores) และกฎหมาย (laws)

1. วิถีชาวบ้าน หรือวิถีประชา เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ที่ทุกคนปฏิบัติกันโดยทั่วไป จนเกิดความเคยชิน จนกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม และไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นภาระหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งที่มีความหมายและใช้กันอย่างแพร่หลาย การปฏิบัติตามก็ไม่มีกฎหมาย หรือข้อบังคับใดให้ปฏิบัติ

เช่นการสวมรองเท้า การที่ผู้ชายไทยควรบวชก่อนที่จะแต่งงานถ้าผู้ใดละเมิดหรือไม่ปฏิบัติตามก็ไม่ถือว่าละเมิดกฎหมายแต่จะถูกสังคมประณามไปในทางเสื่อมเสียต่างๆ เช่น หัวเราะเยาะ นินทา พุดจา ถากถาง เป็นต้น

2. จารีตหรือกฎศีลธรรม เป็นศีลธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่คงตัวซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ยอมรับว่าเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและจำเป็นต่อความผาสุกของกลุ่มบุคคล (Good, 1973)

จารีตต่างจากวิถีชาวบ้าน เพราะมีศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงเป็นกฎที่มีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม สังคมมีการบังคับให้ปฏิบัติและจะรู้สึกรุนแรงถ้าใครฝ่าฝืน บุคคลจะต้องปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของสังคม เป็นเรื่องของความผิดถูก ความนิยมที่ยึดถือและถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยการเลียนแบบและสั่งสอน เช่น เรื่องการสมรสแบบผัวเดียวเมียเดียว ถ้าฝ่ายชายเกิดไปมีภรรยาน้อยก็ถือว่าผิดศีลธรรม หรือคนไม่เข้าแถวซื้อตั๋ว แซงคิวคนอื่นก็ถือว่าผิดศีลธรรม จารีตประกอบไปด้วย 1) กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ เช่น พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูก ลูกต้องกตัญญูต่อพ่อแม่ เด็กต้องเคารพผู้ใหญ่ เป็นต้น 2) ข้อห้าม (taboo) ที่ห้ามกระทำการต่างๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย เช่น ห้ามไม่ให้ลูกเนรคุณพ่อแม่ ห้ามแพทย์เปิดเผยความลับของคนไข้ ผู้นับถือศาสนาอิสลามห้ามกินหมู เป็นต้น

3. กฎหมาย เป็นระเบียบแบบแผนหรือบทบัญญัติ ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ในสังคมได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือบังคับให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตาม พร้อมทั้งได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่ละเมิดไว้ด้วยอาจมีได้หลายแบบ เช่น อาจจะไม่มีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร จึงไม่จำเป็นต้องมีองค์การที่ทำหน้าที่ออกกฎหมาย แต่อาศัยหลักการปฏิบัติที่ทำหน้าที่ทำในอดีต เช่น ดังที่ใช้กันในอังกฤษ เรียกว่า กฎหมายจารีตประเพณี และกฎหมายที่ออกบางครั้งก็มีส่วนมาจากจารีต ส่วนกฎหมายที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากจารีตก็ยากที่จะใช้บังคับได้

นอกจากลักษณะของบรรทัดฐานทางสังคมแล้ว การบังคับใช้บรรทัดฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลต้องศึกษาและเข้าใจ เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม สังคมจึงมีวิธีการควบคุมโดยการบังคับใช้ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการรักษาสังคมให้อยู่อย่างปกติสุข ทั้งการบังคับโดยตรง ที่ใช้กับผู้ละเมิดกฎหมาย ซึ่งมีปรากฏชัดแจ้งไว้แล้วในกฎหมายต่างๆ การลงโทษจะมีตั้งแต่ ปรับ จำคุก เนรเทศ และสำหรับการกระทำผิด บางอย่างมีถึงขั้นประหารชีวิต และการบังคับใช้ทางอ้อม สภาพบังคับโดยทางอ้อมของวิถีชาวบ้านและจารีตก็คือ การจำกัดให้ออกจากสังคม เช่น ไม่คบถ้ามีการละเมิด การจำกัดออกไปนี้ถือว่าเป็นการลงโทษที่รุนแรงและทารุณจิตใจที่สุด เนื่องจากบุคคลจะขาดการติดต่อกับกลุ่มที่เข้ามาเป็นสมาชิก จากกลุ่มเพื่อนสนิท จากกลุ่มที่เขาคุ้นเคย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้บรรทัดฐานเป็นที่ยอมรับและนำมาปฏิบัติในสังคมได้นั้น จะต้องมียุทธวิธีการบังคับใช้เพื่อให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนา ซึ่งอาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้ คือ 1) การบังคับใช้เชิงบวก (positive sanctions) เป็นการจูงใจให้คนปฏิบัติตามบรรทัดฐาน โดยการให้

รางวัล (rewards) เมื่อบุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐาน เช่น การยกย่องชมเชย การให้สิ่งของเงินทอง การให้ความดีความชอบ การประกาศเกียรติคุณ การให้เหรียญตรา หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นต้น

2) การบังคับใช้เชิงลบ (negative sanction) เป็นการป้องกันไม่ให้สมาชิกในสังคมละเมิดบรรทัดฐาน ด้วยการลงโทษ (punishment) ทั้งทางอ้อมและทางตรง เช่น การตักเตือน การว่ากล่าวตักเตือน การเยาะเย้ยถากถาง การดูหมิ่นดูแคลน การไม่คบค้าสมาคมด้วย และการลงโทษตามตัวบทกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการที่บุคคลปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือแสดงพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาออกมา นั้น มีสาเหตุมาจากสิ่งต่อไปนี้ (สนธยา, 2545)

1. การอบรมสั่งสอน (indoctrination) เราถูกอบรมสั่งสอนให้ทำตามบรรทัดฐานตั้งแต่เด็ก เด็กจะรับไปปฏิบัติโดยไม่มีความนึกคิด หรือมีข้อขัดแย้ง หรือไตร่ตรองก่อน การเรียนรู้แนวทางปฏิบัติ โดยถ่ายทอดเข้าไปทีละเล็กละน้อย ทำให้มีการนำไปปฏิบัติจนเกิดความเคยชิน และไม่รู้ตัว เช่น เรียนรู้การใช้ช้อนส้อมอย่างถูกต้องในการกินอาหาร ให้ใช้มือขวาเขียนหนังสือ เป็นต้น
2. การเรียนรู้ทำให้เกิดความเคยชิน เมื่อทำบ่อยๆ เข้าก็กลายเป็นนิสัย (habituation) เมื่อติดเป็นนิสัยบุคคลก็จะทำโดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องมีการคิดดูก่อน เมื่อทำจนเป็นนิสัยก็ยากที่จะไม่ทำตามหรือปฏิบัติในทางที่ฝ่าฝืน จึงทำให้เกิดความประพฤติในแบบเดียวกันที่เห็นว่าดีและเหมาะสมตามสภาพสังคมนั้นๆ
3. เราทำตามเพราะเราได้ประโยชน์ (utility) จากการปฏิบัติเช่นนั้น เช่น เมื่อเห็นสัญญาณไฟแดงจราจรเราก็ต้องหยุดรถ ที่เราทำตามเพราะเราเห็นว่าจะไม่เกิดอุบัติเหตุแก่ทั้งตัวเราและผู้อื่น หรือการนั่งรอคิวการรักษายาบาลในโรงพยาบาล เป็นการรอที่เกิดประโยชน์และความยุติธรรมคือใครมาก่อนก็ควรจะได้รับรักษาก่อน ถ้าทำอะไรทุกอย่างเป็นระเบียบแล้วก็ยากที่จะเกิดการขัดประโยชน์แก่ทั้งของกลุ่มและตัวเอง การปฏิบัติจึงได้ผลดีหรือประโยชน์มากกว่าผลเสีย
4. การทำตาม หมายถึงการทำตัวเป็นพวกเดียวกับกลุ่มด้วย (group identification) เราสามารถทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มเราได้มากกว่าของกลุ่มอื่นที่เราไม่ได้อยู่ร่วมด้วย การที่เราทำเช่นนั้นไม่ได้เพราะเห็นว่าเป็นของเราดีกว่าของกลุ่มอื่น แต่เราทำตามเพราะเราต้องการเป็นพวกเดียวกัน เช่น ในงานพิธีบางอย่างที่ทุกคนต้องแต่งชุดไทย เราแต่งชุดไทยด้วยเมื่อเราไปร่วมงาน ก็แสดงว่าเราต้องการเหมือนคนอื่นๆ ในงานนั้น นี่เป็นหลักที่นักวิจัยมักจะใช้เมื่อต้องการไปวิจัยตามหมู่บ้าน ให้ชาวบ้านมีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกับเขา จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีคุณค่าหรือตรงกับข้อเท็จจริงมากขึ้น

สถานภาพเป็นการกำหนดระดับชั้นของสมาชิกกลุ่มในสังคมเป็นการให้ความสำคัญหรือยกย่องกัน สถานภาพจึงเป็นการเปรียบเทียบฐานะทางสังคมว่า ใครสูงกว่าใคร ซึ่งการได้สถานภาพบางอย่างก็จะมีบทบาทที่กำหนดในการครองสถานภาพ นั้นด้วยสถานภาพ คือ ตำแหน่งที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของสังคมเป็นปัจจัยที่ช่วยในการจัดระเบียบของสังคมเพราะทุกคนมีสถานภาพติดตัวมาตั้งแต่เกิด เช่น เป็นลูกชาวบ้าน เป็นหญิง เป็นชาย ฯลฯ หลังจากเกิดมีสถานภาพเพิ่มเติมอีกมากมาย เช่น หลานชายกำนันรับราชการเป็นตำรวจ

สถานภาพของบุคคล อาจได้มาจากหลายทาง ได้แก่ สถานภาพโดยกำเนิด เช่น เกิดในราชตระกูล ตระกูลที่ร่ำรวย มีชื่อเสียง ตระกูลชาวนา สถานภาพจากการทำงานพิจารณาจาก ตำแหน่งงาน ประเภทของงาน ความชำนาญงานหรือ สถานภาพจาก บุคลิกภาพ ส่วนตัว เช่นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีเข้ากับคนส่วนใหญ่ได้ วางตนได้เหมาะสมจะได้รับยกย่องการพิจารณาว่า อย่างไหนสูงกว่า ย่อมขึ้นอยู่กับว่า กลุ่มใดเป็นผู้พิจารณา เช่น ในวงวิชาการ อาจถือว่า ศาสตราจารย์ มีสถานภาพสูงที่สุด แต่พนักงานธนาคารเห็นว่า ศาสตราจารย์คนนี้มีสถานภาพต่ำกว่าประธานกรรมการธนาคารของเขา เป็นต้น

บทบาท เป็นพฤติกรรมที่คาดหวังต่อสมาชิกหรือการปฏิบัติตามหน้าที่และสิทธิของตนตามสถานภาพของตน สถานภาพ คือตำแหน่ง ส่วนบทบาทคือการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาท มักจะเป็นของคู่กัน ซึ่งเมื่อมีสถานภาพจะต้อง มีบทบาทด้วยเช่น นายดำกับนางสาวขาวแต่งงานกัน นายดำเป็นสามี นางสาวขาวเป็นภรรยา ความเป็นสามีของนายดำ และความเป็นภรรยา ของนางขาว ถือว่าเป็นสถานภาพ คือตำแหน่งทางสังคม นายดำ จะต้อง ปฏิบัติหน้าที่สามี เป็นต้นว่าประกอบอาชีพการงาน หาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว จะต้องรักซื่อสัตย์ต่อนางขาว ผู้เป็นภรรยาจะต้องให้ความคุ้มครองดูแลนางขาวผู้เป็นภรรยา ให้มีความสุขกาย สบายใจนางขาวผู้เป็นภรรยาก็จะต้องปฏิบัติหน้าที่ความเป็นภรรยาด้วยการซื่อสัตย์ต่อนายดำผู้สามีดูแลทุกข์สุขของนายดำผู้สามีให้มีความสุขกายสบายใจ ฯลฯ การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ต่างๆ ดังนี้เรียกว่า บทบาท

การที่บุคคลมีบทบาทต่อสังคม และปฏิบัติตามหน้าที่ที่สังคมยอมรับมีความสำคัญเป็นอันมาก เพราะทำให้การจัดระเบียบสังคมดีขึ้นเป็นการควบคุมสังคมให้เป็นระเบียบ ถ้าคนไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามบทบาทของตนในสังคมให้สมกับสถานภาพที่ได้รับ ก็จะทำให้สังคมเสียระเบียบทำให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากให้แก่สังคม

สรุปปัจจัยพื้นฐานสำหรับพฤติกรรมมนุษย์ คือ หลักการหรือความรู้ซึ่งช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ ได้อย่างเที่ยงขึ้นปัจจัยพื้นฐานของพฤติกรรม ที่สำคัญได้แก่ ปัจจัยทางชีวภาพ ซึ่งกล่าวถึงอิทธิพลของพันธุกรรมและ การทำงานของ ระบบประสาท สมอง ต่อมไร้ท่อ และกล้ามเนื้อที่มีต่อพฤติกรรม ปัจจัยจิตวิทยา ซึ่งกล่าวถึง แรงจูงใจ และ การเรียนรู้ที่มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรม และ ปัจจัยทางสังคม ที่กล่าวถึงระบบของสิ่งแวดล้อม กระบวนการสังคมประกิตในครอบครัว และกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม กระบวนการทำงานของปัจจัยเหล่านี้ทำให้นุชนมีความแตกต่าง ระหว่างบุคคล และอาจแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันภายใต้สถานการณ์เดียวกัน

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์

ในที่นี้จะกล่าวถึงทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (The Theory of Reasoned Action) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ทักษะ ความตั้งใจ และพฤติกรรม เพื่อทำนายพฤติกรรมมนุษย์ว่าเหตุใดจึงแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม โดยมีข้อสันนิษฐานว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการใช้เหตุผล และข้อมูลอย่างเป็นระบบก่อนที่จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดๆ โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับ 1) เจตนาเชิงพฤติกรรม 2) เจตนาเชิงพฤติกรรมของบุคคล โดยมุ่งเน้นที่ทัศนคติและอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง และ 3) ทักษะ และพฤติกรรมของอิทธิพลของกลุ่มอ้างอิง และความเชื่อของบุคคลที่มีต่อความต้องการทางสังคม

อย่างไรก็ตามเจตนาเชิงพฤติกรรมของบุคคล หรือเจตนาของบุคคลที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรม มีปัจจัยสำคัญในการกำหนด 2 อย่าง ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ทักษะต่อพฤติกรรม หมายถึง การที่บุคคลประเมินการกระทำพฤติกรรมออกมาในทางบวกหรือลบ หรือกล่าวอีกอย่างก็คือ เป็นการวินิจฉัยของบุคคลว่าการกระทำพฤติกรรมนั้นๆ ดีหรือเลว เขาเห็นด้วยหรือต่อต้านการกระทำพฤติกรรมนั้น 2) ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง หมายถึง การรับรู้ของบุคคลต่อความกดดันทางสังคมที่จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเหล่านั้นกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมโดยที่ปัจจัยทางด้านทัศนคติต่อพฤติกรรมและปัจจัยทางด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงดังที่กล่าวข้างต้นจะมีความสำคัญที่แตกต่างกันในการกำหนดความตั้งใจที่จะทำพฤติกรรมหนึ่งๆ และสามารถหาความสัมพันธ์เชิงสัมพันธ์ได้ ซึ่งค่านี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละคนด้วย บางคนจะให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านทัศนคติต่อพฤติกรรมมากกว่าปัจจัยด้านการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง ขณะที่อีกคนหนึ่งอาจเป็นในทางตรงกัน

การกำหนดพฤติกรรมที่จะศึกษาตามแนวคิดของ Fishbein และ Ajzen จำเป็นต้องกำหนดโดยคำนึงถึงองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือการกระทำ เป้าหมาย บริบท เวลา

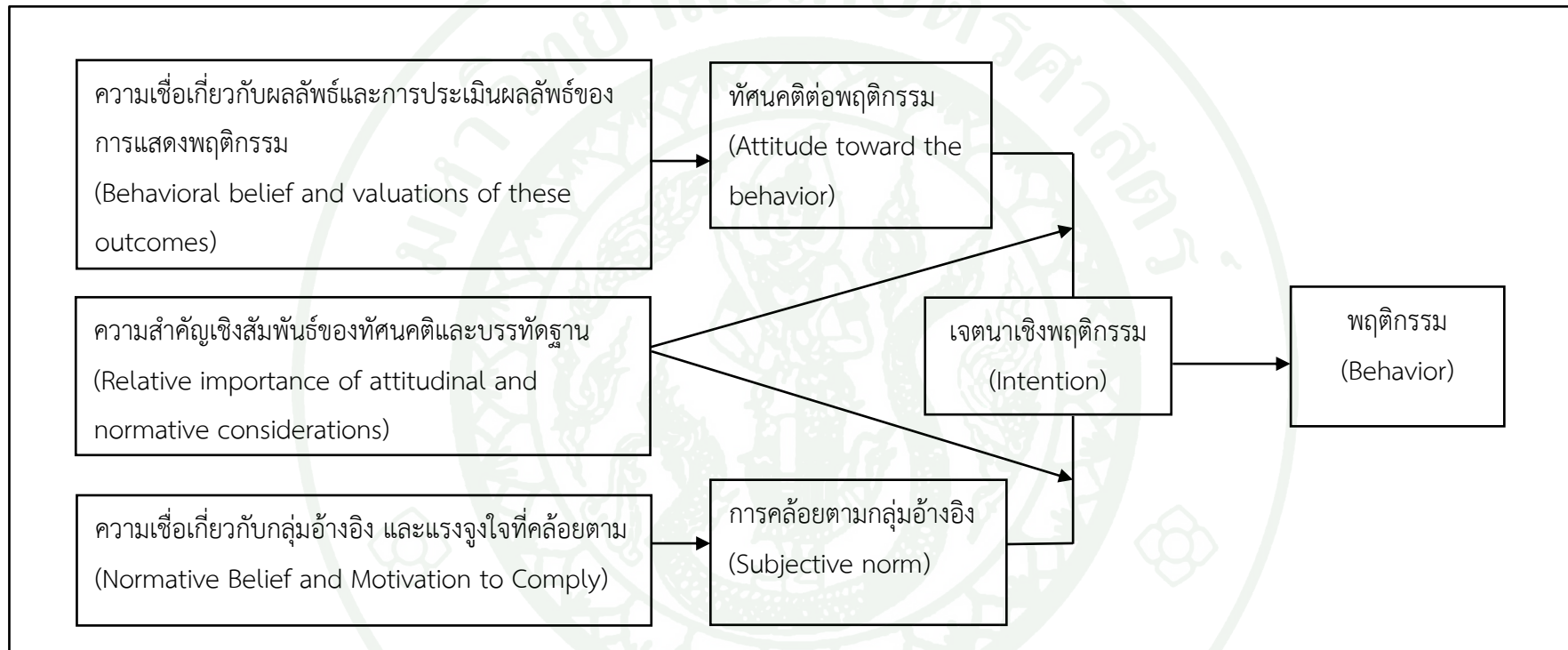
การกระทำ (action) จะต้องกำหนดว่าเป็นการกระทำเดี่ยว (single act) เช่น การเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน การตั้งแคมป์ในอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน เป็นต้น หรือเป็นกลุ่มการกระทำ (behavior category) เช่น การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งอาจประกอบด้วยกรกระทำย่อยๆ หลายการกระทำ เป็นต้นว่า การล่าสัตว์ การเก็บหาของป่า หรือการเยี่ยมชม เป็นต้น

เป้าหมาย (target) หมายถึง เป้าหมายของการกระทำ เช่น การเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน แตกต่างจากการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติโยเซมิเต พฤติกรรมของชุมชนท้องถิ่นในการเก็บหาของป่าในอุทยานแห่งชาติเซาท์เวสต์ แตกต่างจากพฤติกรรมของชุมชนท้องถิ่นในการเก็บหาของป่าในอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ เป็นต้น

บริบท (context) หมายถึง สถานการณ์แวดล้อมพฤติกรรมที่เราสนใจศึกษาจะเกิดขึ้น เช่น การเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนกับสมาชิกในครอบครัว แตกต่างกับการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนกับเพื่อน การเข้าไปเก็บหาของป่าของชุมชนท้องถิ่นโดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ กับสมาชิกในครอบครัว แตกต่างกับการเข้าไปเก็บหาของป่ากับเพื่อนบ้าน เป็นต้น

เวลา (time) หมายถึง เวลาที่พฤติกรรมที่เราสนใจศึกษาจะเกิดขึ้น เช่น พฤติกรรมการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนในเดือนสิงหาคม แตกต่างกับพฤติกรรมการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนในเดือนธันวาคม พฤติกรรมการเก็บหาของป่าของชุมชนท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในช่วงเดือนธันวาคม แตกต่างกับพฤติกรรมการเก็บหาของป่าของชุมชนท้องถิ่นโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ในช่วงเดือนมิถุนายน เป็นต้น

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล ได้อธิบายว่าทัศนคติขึ้นอยู่กับความเชื่อเกี่ยวกับผลของการแสดงพฤติกรรม บุคคลที่เชื่อว่าถ้าทำพฤติกรรมหนึ่งๆ แล้วจะนำมาซึ่งผลลัพธ์ทางบวกแก่ตนเองมากที่สุดก็จะมีทัศนคติทางบวกต่อการทำพฤติกรรมนั้น ความเชื่อชนิดนี้เรียกว่า ความเชื่อเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการแสดงพฤติกรรม (behavioral belief) ส่วนปัจจัยการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อเช่นกัน แต่เป็นความเชื่อที่ว่าบุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อเขาจะมีความคิดว่าเขาควรหรือไม่ควรกระทำพฤติกรรม ความเชื่อชนิดนี้เรียกว่า ความเชื่อเกี่ยวกับบรรทัดฐานของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการกระทำของตน (normative belief) บุคคลเมื่อเชื่อว่ากลุ่มอ้างอิงคิดว่าเขาควรจะทำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นแล้ว บุคคลนั้นก็รับรู้ถึงแรงกดดันจากสังคมว่าจะให้ทำหรือไม่ทำเช่นนั้น (Ajzen and Fishbein, 1980) ซึ่งสรุปให้เห็นแนวความคิดตามทฤษฎีนี้ได้ตามแบบจำลองในภาพที่ 3



ภาพที่ 3 การเกิดพฤติกรรมตาม Model ของ Fishbein และ Ajzen

ที่มา: Ajzen and Fishbein (1980)

จากแบบจำลองแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ได้ด้วย สมการถดถอย ดังนี้ (Fishbein and Ajzen, 1975)

$$B \sim I = f\{(Ab)W_1 + (SN)W_2\} \quad (1)$$

B (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคล

I (Intention) หมายถึง เจตนาเชิงพฤติกรรม/ความตั้งใจแสดงพฤติกรรม

A_B (Attitude) หมายถึง ทศนคติต่อพฤติกรรม/ทัศนคติต่อการแสดงพฤติกรรม

SN (Subjective Norm) หมายถึง การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

W_1 และ W_2 หมายถึง ค่าน้ำหนักพยากรณ์ Beta/ค่าความสำคัญขององค์ประกอบด้านทัศนคติและด้านสังคมตามลำดับ

พิจารณาจากสมการข้างต้นสามารถอธิบายดังนี้เมื่อ (B) เป็นพฤติกรรมที่สนใจ เช่น คุณได้ไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนช่วง 12 เดือนที่ผ่านมาหรือไม่ ส่วน (I) เป็นความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น เช่น ฉันตั้งใจจะไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนช่วง 12 เดือนข้างหน้า (A_B) เป็นทัศนคติต่อการแสดงพฤติกรรม เช่น ทัศนคติที่มีต่อการเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนช่วง 12 เดือนข้างหน้า (SN) เป็นการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนี้ เช่น บุคคลที่มีความสำคัญต่อฉันส่วนใหญ่คิดว่าฉันควรไปหรือไม่ควรไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติ และสุดท้าย W_1 และ W_2 เป็นค่าถ่วงน้ำหนักขององค์ประกอบด้านทัศนคติ (attitude factor) และด้านสังคม (normative factor) ตามลำดับ

จากสมการที่ 1 จะเห็นได้ว่ามีปัจจัย 2 ตัวที่กำหนดความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม คือ ปัจจัยทางด้านทัศนคติ (attitude factor) และปัจจัยทางด้านสังคม (normative factor) จากสมการถดถอยดังกล่าวทำให้เราทราบค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (multiple correlation) และสามารถทราบว่าทัศนคติต่อพฤติกรรม (A_B) และการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (SN) สามารถพยากรณ์เจตนาเชิงพฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรม (I) ได้ ทัศนคติต่อพฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับผลรวมผลคูณระหว่างความเชื่อเกี่ยวกับผลลัพธ์ของการแสดงพฤติกรรม (b) และการประเมินของบุคคลที่มีต่อผลลัพธ์นั้น (e) ซึ่งเขียนสมการได้ดังนี้

$$Ab = f \left(\sum_{i=1}^N b_i e_i \right) \quad (2)$$

A_B หมายถึง ทัศนคติต่อพฤติกรรมหนึ่งๆ

b_i หมายถึง พฤติกรรมย่อมนำให้เกิดผลกระทบ

e_i หมายถึง การประเมินผลพฤติกรรม

พิจารณาจากสมการข้างต้นสามารถอธิบาย ได้ว่า เมื่อ (Ab) เป็นทัศนคติต่อการแสดงพฤติกรรมหนึ่งของตนเอง เช่น การเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนของฉันทัน (b₁) เป็นความเชื่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลจะก่อให้เกิดผลกระทบ เช่น ความเป็นไปได้ว่า การเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนในช่วง 12 เดือนข้างหน้าจะทำให้ฉันทันเห็นผลกระทบจากไฟป่าปี 1988 (e_i) เป็นการประเมินผลพฤติกรรม (I) เช่น การเห็นผลกระทบจากไฟป่าปี 1988 ดีหรือไม่ดีอย่างไร เป็นต้น

การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีต่อพฤติกรรมเป็น การรับรู้ของบุคคลว่าคนอื่นที่มีความสำคัญกับเขาคิดว่าเขาควรหรือไม่ควรที่จะแสดงพฤติกรรมนั้น ตามทฤษฎีนี้การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงจึงขึ้นอยู่กับทัศนคติของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการกระทำของตน (normative belief, NB) และแรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (motivation to comply, MC) ซึ่งเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$SN = \sum_{j=1}^N b_j m_j \quad (3)$$

SN = การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

b_j = ทัศนคติของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อการกระทำของตน

m_j = แรงจูงใจที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง

พิจารณาจากสมการข้างต้นสามารถอธิบายดังนี้เมื่อ SN เป็นการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง เช่น ความเชื่อของบุคคลว่า บุคคลส่วนใหญ่ซึ่งมีความสำคัญต่อฉันทันคิดว่าฉันทันควรจะไปหรือไม่ควรจะไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนในช่วง 12 เดือนข้างหน้า B_j เป็นทัศนคติของกลุ่มอ้างอิงที่มีต่อ (j) คิดว่าฉันทันควร/ไม่ควรแสดงพฤติกรรม เช่น ความเชื่อของบุคคลที่ว่า พ่อแม่ของฉันทันคิดว่าฉันทันควรจะไปเยี่ยมชมอุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตนในช่วง 12 เดือนข้างหน้า m_j เป็นแรงจูงใจของบุคคลที่จะคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (j) เช่น ความเชื่อที่ว่า ปกติฉันทันต้องการทำอะไรที่พ่อแม่ของฉันทันคิดว่าฉันทันควรทำ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยและประเทศชาติ เป็นสิ่งที่ค่าจุนความเจริญในทุกด้านของมนุษยชาติ ประเทศใดที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และประชาชนรู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ประชาชนในประเทศนั้นจะมีความมั่งคั่งสมบูรณ์มีความเป็นอยู่สุขสบาย ตรงกันข้ามกับประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติหรือประชาชน

ไม่รู้จักใช้ประโยชน์ ประชาชนและประเทศนั้นต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน มีคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม อย่างที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

Owen et al, (1998) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นบางองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเช่นดินน้ำป่าไม้สัตว์ป่าและแร่ธาตุซึ่งชนิดพันธุ์ต่างๆ ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบข้างต้น

ส่วน Cutter and Renwick (1999) กล่าวว่าทรัพยากรธรรมชาติคือทรัพยากรที่ได้มาจากพื้นดินและส่วนของพื้นผิวและบรรยากาศของโลกที่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ (biosphere) หรือบรรยากาศแล้วดำรงอยู่อย่างอิสระเพื่อกิจกรรมของมนุษย์

ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้ง กำลังงานจากมนุษย์ด้วย (นิวัติ, 2537) ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของ วิชัย (2540) และ สุกาญจน์ (2550) กล่าวว่าทรัพยากรธรรมชาติคือสรรพสิ่งทั้งหลายที่ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ไว้ซึ่งมนุษย์สามารถหยิบฉวยมาใช้ประโยชน์ในการดำรงได้ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ อากาศ สถานที่นันทนาการ และกำลังมนุษยชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) หมายถึงสิ่งต่างๆที่มีอยู่ในธรรมชาติและสามารถใช้ประโยชน์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งทรัพยากรเหล่านี้ ได้แก่ น้ำ ดิน ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และอื่นๆ ทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้มีประโยชน์การดำรงชีวิตของมนุษย์ (เกษม, 2553)

ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งต่างๆ เหล่านั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์แก่มนุษย์ได้ ในทางเศรษฐศาสตร์ปัจจัย 3 อย่างที่ถือว่าเป็นปัจจัยในการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงานและทุน ซึ่งล้วนมาจากทรัพยากรต่างๆ ดังกล่าวทั้งสิ้น เช่น ที่ดินเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการผลิตโดยมีทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการใช้กำลังงานและอุปกรณ์เครื่องมือต่างๆ ที่จัดเป็นทรัพยากรที่แปรรูปแล้ว เป็นต้นทุนในการผลิต จากการผลิตนี้เอง ป่าไม้จึงกลายเป็นบ้าน เป็นเชื้อเพลิง ดินสอ และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ กล้วยใช้เป็นอาหารสัตว์แล้วเปลี่ยนเป็นเนื้อสัตว์ และกลายเป็นกำลังงานมนุษย์ ส่วนน้ำนั้นมีประโยชน์นานัปการ เช่น ต้ม ทำอาหาร ชำระล้าง และเพื่อการขนส่ง สัตว์ป่าใช้เป็นอาหารและใช้หนังทำเสื้อผ้า แร่บางอย่างใช้เป็นเชื้อเพลิง ใช้ทำปุ๋ยและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ทำให้มนุษย์มีปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิต คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ต่างได้มาจากทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น เพื่อประโยชน์ในการจัดการและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทรัพยากรธรรมชาติหรือต้นทุนธรรมชาติ (natural capital) สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่หมดเปลืองหรือสูญหายไป (inexhaustible natural resource) ได้แก่ พลังงานรังสีจากพระอาทิตย์ บรรยากาศที่ห่อหุ้มโลกและน้ำที่อยู่ในวัฏจักร เป็นต้น

2. ทรัพยากรที่ไม่งอกเงยใช้แล้วหมดไป (exhaustible natural resources) ได้แก่ แร่ธาตุ
ทั้งที่เป็นโลหะ อโลหะ หรือเชื้อเพลิง รวมทั้งสภาพธรรมชาติทั่วไป หากถูกเปลี่ยนแปลงหรือทำลายไป
แล้วจะไม่อาจสร้างขึ้นมาใหม่ได้ เป็นต้น

3. ทรัพยากรที่ทดแทนได้หรือรักษาไว้ได้ (replaceable and maintainable natural resources) ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า และกำลังงานจากมนุษย์ เป็นต้น จัดเป็นทรัพยากรประเภทที่ทำความสามารถของมนุษย์ เพราะทรัพยากรเหล่านี้อาจจะหมดไปได้ หากใช้ไม่ถูกต้องหรือไม่ใช้อย่างเป็น

ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละชนิดมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กว่าที่จะเป็นสภาพธรรมชาติอย่างในปัจจุบันต้องใช้เวลาปรับตัวหรือวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานนับล้านๆปี ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้มีทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ในชีวนภาพ (biosphere) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอยู่ในภาวะสมดุลตามธรรมชาติ ดังนั้นหากทรัพยากรชนิดใดชนิดหนึ่งถูกทำลายไป ย่อมจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรชนิดอื่นๆ มากน้อยแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ เป็นต้น มนุษย์จึงไม่ควรไปเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติจนเกินไป ควรกระทำเท่าที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น (นิวัติ, 2542)

ดังที่ได้กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง มีความสามารถในการกำหนด
บทบาทและรูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ทางธรรมชาติ หากเกิดความเสียหายต่อ
สมดุลขององค์ประกอบต่างๆ ในระบบธรรมชาติแล้ว ผลเสียหายที่เกิดขึ้นจะแสดงออกในลักษณะของ
ภัยธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ เช่น วาตภัย อุทกภัย ความแห้งแล้ง แผ่นดินไหว เป็นต้น ซึ่งสาเหตุ
สำคัญส่วนหนึ่งของการเสียสมดุลดังกล่าวเกิดมาจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมโดยปราศจากการควบคุมที่เหมาะสม หนทางที่จะป้องกันภัยดังกล่าวคือ การรักษา
ความสมดุลของระบบธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้หรือรักษาไว้ได้
เป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถของมนุษย์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ เพราะทรัพยากร
เหล่านี้อาจจะหมดไปได้ หากใช้ไม่ถูกต้องหรือไม่เป็น ในที่นี้จะกล่าวถึง ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ทั้งทางตรงและโดยอ้อมต่อสังคมของมนุษย์ ปัจจุบัน 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ล้วนได้มาจากป่าทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบทที่มีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ดังเห็นได้จากการประชุมป่าไม้โลก ปี 2521 ที่ประเทศอินโดนีเซีย ในประเด็น ป่าไม้เพื่อชุมชน เน้นให้เห็นความสำคัญในการจัดการป่าไม้เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน โดยมีข้อความตอนหนึ่งในการประชุมว่า “ไม้และป่าเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาสมดุลแห่งสิ่งแวดล้อม อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการผลิตอาหารของชุมชนชนบทโดยไม่มีที่สิ้นสุด” ดังนั้นเพื่อการดำเนินกิจกรรมใดๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานทรัพยากรป่าไม้ (นิวัติ, 2542)

ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ได้ระบุคำนิยามว่า ป่า หมายถึง ที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน

Allen (1950) ให้ความหมายป่าไม้ว่า หมายถึง สังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และปกคลุมเนื้อที่กว้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุธาตุต่างๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุขัย และมีการสืบพันธุ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้แก่มนุษย์

ป่าไม้ หมายถึง บริเวณที่มีต้นไม้ที่มีความสูงไม่น้อยกว่า 5 เมตร และมีเรือนยอดปกคลุมพื้นที่มากกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยอาจจะไม่มีไฟรวมอยู่ด้วย และต้องมีสิ่งมีชีวิตอื่นจำพวกพืชป่า สัตว์ป่า และดินในสภาพธรรมชาติ และเป็นพื้นที่ปราศจากการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตร (FAO, 1991)

สรุปได้ว่า ป่าไม้คือ พื้นที่ที่มีเป็นที่รวมของสังคมสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมของต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่ต่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีผลทำให้ป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์ในทุกๆ ด้านแก่สังคมของมนุษย์

จากความหมายของป่าไม้ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าไม้ที่มีประโยชน์มากมายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม (นิวัติ, 2542) ได้แก่.

ประโยชน์ทางตรง (direct benefits) ได้แก่ ปัจจัย 4 ประการ

1. จากการนำไม้มาสร้างอาคารบ้านเรือนและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระดาษ ไม้ขีดไฟ ฟืน เป็นต้น
2. ใช้เป็นอาหารจากส่วนต่างๆ ของพืชและผล
3. ใช้เส้นใย ที่ได้จากเปลือกไม้และเถาวัลย์มาถักทอ เป็นเครื่องนุ่งห่ม เชือกและอื่นๆ
4. ใช้ทำยารักษาโรคต่างๆ

ประโยชน์ทางอ้อม (indirect benefits)

1. ป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร เพราะต้นไม้จำนวนมากในป่าจะทำให้หน้าฝนที่ตกลงมาค่อย ๆ ซึมซับลงในดิน กลายเป็นน้ำใต้ดินซึ่งจะไหลซึมมาหล่อเลี้ยงให้แม่น้ำ ลำธารมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี

2. ป่าไม้ทำให้เกิดความชุ่มชื้นและควบคุมสภาวะอากาศ ไอน้ำซึ่งเกิดจากการหายใจของพืชซึ่งเกิดขึ้นอยู่มากมายในป่าทำให้อากาศเหนือป่ามีความชื้นสูงเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลงไอน้ำเหล่านั้นก็จะ

กลั่นตัวกลายเป็นเมฆแล้วกลายเป็นฝนตกลงมา ทำให้บริเวณที่มีพื้นที่ป่าไม่มีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ฝนตกต้องตามฤดูกาลและไม่เกิดความแห้งแล้ง

3. ป่าไม้เป็นแหล่งพักผ่อนและศึกษาความรู้ บริเวณป่าไม้จะมีภูมิประเทศที่สวยงามจากธรรมชาติรวมทั้งสัตว์ป่าจึงเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจได้ดี นอกจากนั้นป่าไม้ยังเป็นที่รวมของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์จำนวนมาก จึงเป็นแหล่งให้มนุษย์ได้ศึกษาหาความรู้

4. ป่าไม้ช่วยบรรเทาความรุนแรงของลมพายุและป้องกันอุทกภัย โดยช่วยลดความเร็วของลมพายุที่พัดผ่านได้ตั้งแต่ 11-44 % ตามลักษณะของป่าไม้แต่ละชนิด จึงช่วยให้บ้านเมืองรอดพ้นจากวาทภัยได้ซึ่งเป็นการป้องกันและควบคุมน้ำตามแม่น้ำไม่ให้สูงขึ้นมารวดเร็วล้นฝั่งกลายเป็นอุทกภัย

5. ป่าไม้ช่วยป้องกันการกัดเซาะและพัดพาหน้าดิน จากน้ำฝนและลมพายุโดยลดแรงปะทะลงการหลุดเลื่อนของดินจึงเกิดขึ้นน้อย และยังเป็นการช่วยให้แม่น้ำลำธารต่างๆ ไม่ตื้นเขินอีกด้วย นอกจากนี้ป่าไม้จะเป็นเสมือนเครื่องกีดขวางตามธรรมชาติ จึงนับว่ามีประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์ด้วยเช่นกัน

สาเหตุสำคัญของวิกฤตการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย

1. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ตัวการของปัญหานี้คือนายทุนพ่อค้าไม้ เจ้าของโรงเลื่อยเจ้าของโรงงานแปรรูปไม้ ผู้รับสัมปทานทำไม้และชาวบ้านทั่วไป ซึ่งการตัดไม้เพื่อเอาประโยชน์จากเนื้อไม้ทั้งวิธีที่ถูกและผิดกฎหมาย ปริมาณป่าไม้ที่ถูกทำลายนี้นับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามอัตราเพิ่มของจำนวนประชากร ยังมีประชากรเพิ่มขึ้นเท่าใด ความต้องการในการใช้ไม้ก็เพิ่มมากขึ้น เช่น ใช้ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรกรรมเครื่องเรือนและถ่านในการหุงต้ม เป็นต้น

2. การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อเข้าครอบครองที่ดิน เมื่อประชากรเพิ่มสูงขึ้น ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินก็เพิ่มสูงขึ้น เป็นผลผลักดันให้ราษฎรเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ แคว้งป่า หรือเผาป่าทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนี้ยังมีนายทุนที่ดินที่จ้างวานให้ราษฎรเข้าไปทำลายป่าเพื่อจับจองที่ดินไว้ขายต่อไป

3. การส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เช่น มันสำปะหลัง ปอ เป็นต้น โดยไม่ส่งเสริมการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพต่างๆ ที่พื้นที่ป่าบางแห่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเกษตร

4. การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่ากระทำได้ไม่ชัดเจนหรือไม่กระทำเลยในหลายๆ พื้นที่ทำให้ราษฎรเกิดความสับสนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ทำให้เกิดการพิพาทในเรื่องที่ดินทำกินและที่ดินป่าไม้อยู่ตลอดเวลาและมักเกิดการร้องเรียนต่อต้านในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน

5. การจัดสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เส้นทางคมนาคม การสร้างเขื่อนขวางลำน้ำจะทำให้พื้นที่เก็บน้ำหน้าเขื่อนที่อุดมสมบูรณ์ถูกตัดโค่นมาใช้ประโยชน์ ส่วนต้นไม้ขนาดเล็กหรือที่ทำการย้ายออกมาไม่ทันจะถูกน้ำท่วมยืนต้นตาย เช่น การสร้างเขื่อนรัชชประภาเพื่อกั้นคลองพระแสงอันเป็นสาขาของแม่น้ำพุมดวง-ตาปี ทำให้น้ำท่วมบริเวณป่าดงดิบซึ่งมีพันธุ์ไม้หนาแน่นประกอบด้วยสัตว์นานาชนิดนับแสนไร่ ต่อมาจึงเกิดปัญหาน้ำเน่าไหลลงลำน้ำพุมดวง

6. ไฟไหม้ป่า มักจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งอากาศแห้งและร้อนจัด ทั้งโดยธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่อาจลักลอบเผาป่าหรือเผโล่ จุดไฟทิ้งไว้โดยเฉพาะในป่าไม้เป็นจำนวนมาก

7. การทำเหมืองแร่ แหล่งแร่ที่พบในบริเวณที่มีป่าไม้ปกคลุมอยู่ มีความจำเป็นที่จะต้องเปิดหน้าดินก่อนจึงทำให้ป่าไม้ที่ขึ้นปกคลุมถูกทำลายลง เส้นทางขนย้ายแร่ในบางครั้งต้องทำลายป่าไม้ลงเป็นจำนวนมาก เพื่อสร้างถนนหนทาง การระเบิดหน้าดิน เพื่อให้ได้มาซึ่งแร่ธาตุ ส่งผลถึงการทำลายป่า

จากวิกฤตการณ์ป่าไม้ข้างต้นย่อมส่งผลถึงสัตว์ป่าเนื่องจากป่าไม้แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าได้ถูกทำลายลงไปมาก ตลอดจนการไล่ล่าของมนุษย์จึงทำให้ปริมาณสัตว์ป่ามีจำนวนลดน้อยลงทุกปี จนบางชนิดสูญพันธุ์บางชนิดก็ใกล้จะสูญพันธุ์เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติจึงจำเป็นที่เราจะต้องช่วยกันอนุรักษ์สัตว์ป่าไว้โดยเร่งด่วน

เมื่อพิจารณาแล้วสัตว์ป่าอันมีประโยชน์นานาประการให้แก่มนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ มากมาย อย่างไรก็ตามประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นไปในทางอ้อมมากกว่าทางตรงจึงทำให้มองไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ เป็นต้น ตัวอย่างคุณค่าของสัตว์ป่า เป็นต้นว่า

1. ด้านเศรษฐกิจ ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่มนุษย์ได้จากสัตว์ป่าก็ได้แก่การค้าสัตว์ป่า หรือซากของสัตว์ป่าโดยเฉพาะหนังสัตว์ป่าในปีหนึ่งๆ ทำรายได้ให้กับประเทศและมีเงินหมุนเวียนภายในประเทศจำนวนไม่น้อย คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจจะรวมถึงรายได้ต่างๆ จากการท่องเที่ยวในการชมสัตว์ด้วย

2. การเป็นอาหาร มนุษย์ได้ใช้เนื้อของสัตว์ป่าเป็นอาหารเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งสัตว์ป่าหลายชนิดก็ได้พัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นเลี้ยงไป สัตว์ป่าหลายชนิดตามธรรมชาติคนก็ยังนิยมใช้เนื้อเป็นอาหารอยู่ เช่น หมูป่า แก้ง กวาง กระเจิง กระตัง นกเขาเปล้า นกเป็ดน้ำ ตะกวด แะ เป็นต้น อวัยวะของสัตว์ป่าบางอย่าง เช่น นอแรด กะโหลก เลียงผา เขากวางอ่อน เลือดและกระเพาะค่าง ดีของหมี ดีงูเห่า ก็ยังมีผู้นิยมดัดแปลงเป็นอาหาร หรือใช้เป็นเครื่องยาสมุนไพรอีกด้วย

3. เครื่องใช้เครื่องประดับ นอกจากเนื้อของสัตว์ป่าและส่วนต่างๆ ของสัตว์ป่าจะใช้เป็นอาหารและยาแล้ว อวัยวะบางอย่างของสัตว์ป่าก็ยังใช้ประโยชน์ต่างๆ ได้อีกมากมาย เช่น หนังใช้ทำกระเป๋า รองเท้า เครื่องนุ่งห่ม งาม้าง ใช้เป็นเครื่องประดับ กระดูก เขาสัตว์ ใช้ทำด้ามมีด ด้ามเครื่องมือ หรือแกะสลักต่างๆ เป็นต้น

4. การนันทนาการและด้านจิตใจ นับเป็นคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของสัตว์ป่า แต่ไม่สามารถประเมินเป็นตัวเงินได้โดยง่าย การท่องเที่ยวชมสัตว์ป่าในสวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและแหล่งสัตว์ป่าอื่นๆ นับเป็นเรื่องนันทนาการทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการสงสารสัตว์ป่าที่ถูกทรมาน กักขัง หรืออื่นใดก็ตามที่ สัตว์อยู่อย่างไม่มีความสุขก็เป็นเรื่องจิตใจ รวมตลอดทั้งการท่องเที่ยวป่าเห็นสัตว์ป่า หรือไม่เห็นสัตว์ป่า ซึ่งควรประดับความงามตามธรรมชาติ เป็นทั้งนันทนาการและด้านจิตใจทั้งสิ้น

5. ด้านวิทยาศาสตร์ การศึกษา และการแพทย์ สัตว์ป่านับมีคุณค่าใหญ่หลวงที่ทำให้ นักวิทยาศาสตร์ นักการศึกษาและแพทย์ ประสบผลสำเร็จในด้านการค้นคว้าทดลองต่าง ๆ โดยขั้นแรกเขาทดลองกับสัตว์ป่าเสียก่อน เช่น ทดลองกับหนู กระแต ถึง จากนั้นจึงนำไปใช้กับคนการค้นคว้าทดลองเหล่านี้ หากไม่มีสัตว์ป่าเป็นเครื่องทดลองก่อนแล้ว ก็อาจจะมีผลสะท้อนถึงคนอย่างมาก

6. คุณค่าของสัตว์ป่าต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ คนส่วนใหญ่มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้นว่า ป่าไม้ทำให้สัตว์ป่ามีที่อยู่อาศัย เป็นอาหาร และเป็นที่พักพิง ป่าไม้ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการกัดเซาะของน้ำ ลม ป่าไม้ช่วยทำให้มีน้ำไหลตลอดปี น้ำใสสะอาดปราศจากตะกอน ป่าไม้ช่วยทำให้ฝนตก บรรเทากระแสน้ำ พายุ ป่าไม้ทำให้อากาศไม่ร้อนไม่หนาว ป่าไม้เป็นแหล่งสะสมแร่ธาตุและป่าไม้ทำให้มนุษย์ได้ใช้สอย ขาดป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ก็อยู่ไม่ได้ ทำนองเดียวกันกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ที่คนจะมองเห็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ยกเว้นสัตว์ป่ามักจะมองเห็นเฉพาะต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เท่านั้น แต่ในข้อเท็จจริงแล้ว สัตว์ป่าก็มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ไม่น้อยเช่นเดียวกัน อย่างเช่นทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า ก็มีผลช่วยหลายอย่าง เช่น ช่วยทำลายศัตรูป่าไม้ ช่วยผสมเกสรดอกไม้ การกระจายเมล็ดพันธุ์ไม้ ช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ค้างคาวกินแมลง นกฮูกและงูสิงกินหนูต่างๆ นกกินตัวหนอนที่ทำลายพืชเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งหากไม่มีสัตว์ป่าต่างๆ ดังกล่าวแล้วคนอาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากกว่าเป็นอยู่ในปัจจุบันที่จะต้องกำจัดศัตรูทั้งทางตรงและทางอ้อมเหล่านี้

เพื่อเป็นการปกป้องรักษาสัตว์ป่าให้มีชีวิตสืบต่อไปถึงอนุชนรุ่นหลัง จึงมีการออกพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 นั้น โดยภายใต้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แบ่งสัตว์ป่าออกเป็น 2 ประเภท คือ สัตว์ป่าสงวน และสัตว์ป่าคุ้มครอง

1. สัตว์ป่าสงวน เป็นสัตว์ป่าที่หายากและปัจจุบันมีจำนวนน้อยมากบางชนิดสูญพันธุ์ไปแล้ว มีอยู่ 15 ชนิด คือ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร แรด กระซู่ กูปรี หรือ โคไพร ควายป่า ละอง หรือ ละมั่ง สมัน หรือ เนื้อสมัน เลียงผา นกแต้วแล้วท้องดำ นกกระเรียน แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เก้งหม้อ และพะยูน หรือ หนูน้ำ

2. สัตว์ป่าคุ้มครอง เป็นสัตว์ทั้งที่ปกติไม่นิยมใช้เป็นอาหารและใช้เป็นอาหารทั้งที่ไม่ใช่ล่า เพื่อการกีฬาและล่าเพื่อการกีฬา ตามที่กฎกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดไว้ มากกว่า 200 ชนิด เช่น ค่าง ชะนี อีเห็น ไก่ฟ้า เหยี่ยว ช้างป่า แร้ง กระทิง กวาง หมูป่า อีเก้ง นกเป็ดน้ำ เป็นต้น

ส่วนบทลงโทษ ทั้งสัตว์ป่าสงวนสัตว์ป่าคุ้มครองและซากของสัตว์ป่าสงวนหรือซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง ห้ามมิให้ผู้ใดทำการล่ามีไว้ในครอบครอง ค้าขายและนำเข้าหรือส่งออก หากผู้ใดฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในปัจจุบันสัตว์ป่ามีจำนวนลดน้อยลงมาก ชนิดที่สมัยก่อนมีอยู่ชุกชุมก็ไม่ค่อยได้พบเห็นอีก บางชนิดก็ถึงกับสูญพันธุ์ไปแล้ว ปัญหานี้สาเหตุมาจาก (นิวัติ, 2542)

- (1) ถูกทำลายโดยการล่าโดยตรงไม่ว่าจะล่าเพื่ออาหารหรือเพื่อการกีฬาหรือเพื่ออาชีพ
- (2) การสูญพันธุ์หรือลดน้อยลงไปตามธรรมชาติของสัตว์ป่าเอง ถ้าหากไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ หรือจากสาเหตุภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น น้ำท่วม ไฟป่า
- (3) การนำสัตว์ป่าต่างถิ่น (exotic animal) เข้าไปในระบบนิเวศสัตว์ป่าประจำถิ่น ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ความสมดุลของสัตว์ป่าประจำถิ่นจนอาจเกิดการสูญพันธุ์
- (4) การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ซึ่งก็ได้แก่การที่ป่าไม้ถูกทำลายด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโดยถางและเผาเพื่อทำการเกษตรกิจกรรมการพัฒนา เช่น การตัดถนนผ่านเขตป่า การสร้างเขื่อน ฯลฯ ทำให้สัตว์ป่าบางส่วนต้องอพยพไปอยู่ที่อื่นหรือไม่ก็เสียชีวิตขณะที่ถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลาย
- (5) การสูญเสียเนื่องจากสารพิษตกค้าง เมื่อเกษตรกรใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เช่น ยาปราบศัตรูพืชจะทำให้เกิดการสะสมพิษในร่างกายทำให้บางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ได้

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ในปัจจุบันอย่างยิ่ง นักวิชาการหลายท่านจึงพยายามสร้างแนวคิดและวิธีการในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์สูงสุด และพฤติกรรมในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นจะไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติทั้งในปัจจุบันและอนาคต ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนหลากหลายแนวคิด

จากสถานการณ์พื้นที่ป่าไม้ประเทศไทยในปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลงอย่างต่อเนื่องและอยู่ในสภาพวิกฤต ส่งผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในบางพื้นที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม บางพื้นที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม เกิดสถานะเสียสมดุลตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดภัยพิบัติต่างๆ เช่น ภัยแล้ง อุทกภัย เป็นต้น

ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากร คือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากเกินไปทั้งด้านอัตราปริมาณระยะเวลา และการไม่คำนึงสถานที่ในการใช้ การเพิ่มประชากรอย่างรวดเร็ว คุณภาพชีวิตของประชากรไม่สอดคล้องกับหลักการและวิธีการนำทรัพยากรมาใช้หรือการไม่เข้าใจการอนุรักษ์และไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

ปัจจุบันแนวคิดการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลสืบมาจากการเกิดสภาวะความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นับวันจะทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อคนเราเพิ่มมากขึ้นทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งทางภาครัฐบาล ประชาชน และองค์กรเอกชนตระหนักถึงความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development) เป็นที่ยอมรับในระดับสากล และประเทศไทยได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งพิจารณาจากนโยบายและวิธีการจัดการด้านทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของรัฐบาลไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งถูกระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6-9 เป็นรูปแบบและแนวทางการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) หมายถึงการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันในแนวทางที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมของสิ่งมีชีวิตโดยต้องคำนึงถึงความต้องการของคนในรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย (IUCN, 1991)

การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (sustainable use) หมายถึงการใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลือง (extractive use) และการใช้ประโยชน์ที่ไม่สิ้นเปลือง (non-extractive use) เป็นแนวทางการปฏิบัติที่มีพลวัตนำไปสู่สิ่งซึ่งพยายามที่จะดำรงรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและส่งเสริมการบริการทางระบบนิเวศและเศรษฐกิจสังคมซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่าที่สำคัญของความเท่าเทียมและระดับของการมีส่วนร่วมในระบบการจัดการ รวมถึงความเป็นไปได้ของการบรรลุเป้าหมายการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ และส่งเสริมการบริการทางระบบนิเวศและเศรษฐกิจสังคมเพื่อประโยชน์ของคนในปัจจุบันและคนรุ่นต่อไป (IUCN, 2007) พิจารณารูปแบบการใช้ที่ยั่งยืนอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. การใช้ประโยชน์อย่างสิ้นเปลือง เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่มีการนำทรัพยากรออกจากพื้นที่หรือทำให้ทรัพยากรลดน้อยถอยลง เช่น การล่าสัตว์ การเก็บเกี่ยวผลผลิต การตกปลา การตัดไม้ การสะสมสัตว์และพืชทั้งที่มีชีวิตและ/หรือซากที่ตายแล้ว รวมทั้งการเก็บส่วนประกอบต่างๆ เมล็ดยางไม้ เป็นต้น

2. การใช้ประโยชน์ที่ไม่สิ้นเปลือง เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ไม่มีการนำเอาทรัพยากรออกจากพื้นที่ หรือไม่ได้ทำให้ทรัพยากรลดน้อยลงไป เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การชื่นชมธรรมชาติ รวมทั้งการใช้บริการระบบนิเวศ แหล่งต้นน้ำลำธาร อากาศที่บริสุทธิ์ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตามพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ก็คือ พฤติกรรมการอนุรักษ์ เนื่องจาก การอนุรักษ์ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์โดยคำนึงถึง สถานภาพและศักยภาพของทรัพยากร (Byers, 1996) ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการอนุรักษ์ของนักวิชาการ ในประเทศไทยจำนวนมาก

ศิริพรต (2531) ได้เสนอวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ทั้งหมด 9 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งปริมาณและคุณภาพให้มียุณานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ เช่น การเลือกจับปลาที่มีขนาดโตมาใช้ในการบริโภค ไม่จับปลาที่มีขนาดเล็กเกินไป เพื่อให้ปลาเหล่านั้นได้มีโอกาสโตขึ้นมาแทนปลาที่ถูกจับไปบริโภคแล้ว
2. การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเกือบเท่าเดิม บางครั้งอาจเรียกว่าพัฒนาก็ได้ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ควรมีการปลูกป่าขึ้นมาทดแทน จะทำให้มีพื้นที่บริเวณนั้นกลับคืนเป็นป่าไม้อีกครั้งหนึ่ง
3. การปรับปรุงและการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำแร่โลหะประเภทต่างๆ มาถลุง แล้วนำไปสร้างเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่มนุษย์เรามากยิ่งขึ้น
4. การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ เช่น เศษเหล็ก สามารถนำกลับมาหลอม แล้วแปรสภาพสำหรับการใช้ประโยชน์ใหม่ได้
5. การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นการนำเอาทรัพยากรอย่างอื่นที่มีมากกว่า หรือหาง่ายกว่า มาใช้ทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่หายากหรือกำลังขาดแคลน เช่น นำพลาสติกมาใช้แทนโลหะในบางส่วนของเครื่องจักรหรือยานพาหนะ
6. การสำรวจหาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เพื่อเตรียมไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น การสำรวจแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย ทำให้ค้นพบแหล่งก๊าซธรรมชาติเป็นจำนวนมาก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว อีกทั้งช่วยลดปริมาณการนำเข้าก๊าซธรรมชาติจากต่างประเทศ
7. การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่นๆ ที่นิยมใช้กัน ของเทียมที่ผลิตขึ้นมา เช่น ยางเทียม ผ้าเทียม และผ้าไหมเทียม เป็นต้น
8. การเผยแพร่ความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ และรัฐควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการวางแผนจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรัดกุม

9. การจัดตั้งสมาคม เป็นการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกษม (2543) ได้เสนอวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ 8 วิธีการด้วยกันคือการใช้ การเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน และการแบ่งเขต ซึ่งทั้ง 8 วิธีการนี้อาจจะต้องมีการผสมผสานกันในหลายๆ วิธีการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการอนุรักษ์มากที่สุดโดยมีรายละเอียดในแต่ละวิธีการดังนี้

1. การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง เห็นได้ยีน/ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวกสบาย และความปลอดภัย ทั้งพลังงานไฟฟ้า น้ำมัน ที่จะต้องมีการใช้อย่างยั่งยืน คือ ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดยาวนานที่สุด
2. การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลนในบางเวลาหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตขึ้นบางครั้ง อาจหมายถึง การเก็บกักเอาไว้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในปริมาณที่สามารถควบคุมได้ เช่น ทรัพยากรแร่ธาตุก๊าซธรรมชาติน้ำมันปิโตรเลียม
3. การรักษา/ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไป ไม่ทำงานตามพฤติกรรมเสื่อมโทรม หรือเกิดปัญหาหากเป็นจุดหรือพื้นที่เล็กๆ ก็สามารถฟื้นคืนสภาพเดิมได้ หรืออาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นช่วยรักษาซ่อมแซมให้สามารถนำมาใช้ได้ อีก เช่น การปลูกสร้างสวนป่าหรือการปลูกป่าชายเลน
4. การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ให้สิ่งเหล่านั้นเป็นปกติสามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยเหลือ เช่น การบำบัดน้ำเสีย
5. การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การพัฒนาเป็นความต้องการที่จะเร่งหรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น ซึ่งต้องใช้ทั้งความรู้เทคโนโลยีและการวางแผนที่ดี เช่น การพัฒนาพื้นที่แหล่งแร่พื้นที่ดินเค็ม หรือดินพรุ
6. การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ รวมไปถึงการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดด้วย และการป้องกันต้องใช้ทั้งเทคโนโลยีและการวางแผน เช่น การป้องกันไฟป่า การวางหุ่นป้องกันปะการัง
7. การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้อง หรือนำไปใช้ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม เช่น การกำหนดพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การงดการล่าสัตว์

8. การแบ่งเขต หมายถึง การทำการแบ่งเขต หรือแบ่งกลุ่ม/ประเภทตามสมบัติของทรัพยากร เนื่องจากการให้การศึกษาหรือมาตรการทางกฎหมายไม่ได้ผล จำเป็นต้องมีการกำหนดเขตขึ้นมา เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

แนวคิดการจัดการพื้นที่คุ้มครอง

พื้นที่คุ้มครอง หรือพื้นที่อนุรักษ์ เป็นพื้นที่บกและ/หรือพื้นที่ทางทะเลที่จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะเพื่อการคุ้มครองและบำรุงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรม พร้อมมีระบบการจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือวิธีการอื่นใดที่มีประสิทธิภาพ (IUCN, 1994) ซึ่งประเทศไทยได้กำหนดให้มีพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์หลายประเภท ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า สวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2544) ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวคิดและหลักการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เท่านั้น

แนวทางการจัดการอุทยานแห่งชาติ

ตามที่พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ระบุว่า “อุทยานแห่งชาติ หมายถึง ที่ดินซึ่งรวมความทั้งพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บางลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ลักษณะที่ดินดังกล่าวเป็นสภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจและมีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่กระทรวงทบวงกรมเมืองทั้งที่กำหนดดังกล่าวก็เพื่อให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเพื่อสงวนไว้ให้เป็นแหล่งการศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชนสืบไป” สอดคล้องกับคำจำกัดความของพื้นที่คุ้มครองประเภทที่ II อุทยานแห่งชาติ (national park) ตามการแบ่งประเภทพื้นที่คุ้มครองของ IUCN ที่กล่าวว่า “อุทยานแห่งชาติคือพื้นที่ที่ดินธรรมชาติทางบกและ/หรือทางทะเลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อคุ้มครองรักษาระบบนิเวศน์ที่ปรากฏในพื้นที่เพื่อประชาชนรุ่นปัจจุบันและอนาคตเพื่อไม่ให้มีการใช้ประโยชน์หรืออนุญาตเข้าครอบครองที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบนิเวศและเพื่อเปิดโอกาสให้มีการใช้ประโยชน์ด้านวิทยาศาสตร์และนันทนาการที่สอดคล้องกับสภาพวัฒนธรรมท้องถิ่นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ” (IUCN, 1994) โดยการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรกเพื่อคุ้มครองพื้นที่ธรรมชาติที่มีทรัพยากรโดดเด่น และหาได้ยากในพื้นที่นั้น ประการสองเพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ประการสุดท้ายเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

ปัจจุบันประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติที่ประกาศจัดตั้งแล้วทั้งสิ้น 123 แห่ง และกำลังดำเนินการอีก 25 แห่ง รวมพื้นที่เป้าหมายที่จะประกาศจัดตั้งทั้งสิ้น 148 แห่ง ครอบคลุมประมาณ 70,170 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 13.7 ของพื้นที่ประเทศไทยทั้งหมด (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช, 2552; 2553) นับว่าเป็นพื้นที่คุ้มครองที่มีเนื้อที่มากที่สุดและมีความสำคัญที่สุดประเภทหนึ่งของไทย ดรธรณี และคณะ (2554) หลักของการจัดการอุทยานแห่งชาติมีดังต่อไปนี้

1. มีการกำหนดมาตรการแนวทางและดำเนินการเพื่อคุ้มครองและดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในอุทยานแห่งชาติ กำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์ในอุทยานแห่งชาติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ และกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ

2. มีการกำหนดมาตรการ/แนวทางและมีการดำเนินงานตามมาตรการ/แนวทางที่กำหนดเพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีการจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้มาเยือน และรูปแบบการใช้ประโยชน์สอดคล้องกับ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และวัตถุประสงค์ของการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ ตลอดจนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. มีการกำหนดมาตรการ/แนวทางและมีการดำเนินงานตามมาตรการ/แนวทางที่กำหนดเพื่อจัดการแก้ไขผลกระทบจากชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ

4. มีการกำหนดมาตรการ/แนวทางและมีการดำเนินงานตามมาตรการ/แนวทางที่กำหนดเพื่อให้อุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาวิจัย สร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. มีการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล

6. มีการใช้เครื่องมือและกลไกด้านต่างๆ เพื่อเอื้อให้การจัดการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เครื่องมือนี้อาจได้แก่ การบังคับใช้กฎหมายและระเบียบปฏิบัติ การให้ความรู้ความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของอุทยานแห่งชาติ เช่น โปรแกรมสื่อความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นและกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง เทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์และข้อมูลระยะไกล กลไกทางเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

สำหรับกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับอุทยานแห่งชาติ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ 2504 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น พันธุ์ไม้และของป่า สัตว์ป่า ให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิม มิให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไปเพื่อประโยชน์ของรัฐและประชาชนเท่ากับเป็นการจำแนกประเภทของป่าให้จำกัดลงมาอีก โดยเน้นการคุ้มครองป่าไม้ที่สภาพธรรมชาติเป็นที่น่าสนใจเหมาะแก่การศึกษาและความรื่นรมย์ของประชาชน ต้องการรักษาสภาพธรรมชาติเดิมเอาไว้เช่นนั้นตลอดไป พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ไม่อนุญาตให้มีการทำไม้ เก็บหาของป่า ทำเหมืองแร่ ขุดดิน ทำเขื่อน ฯลฯ ทั้งสิ้น กฎหมายฉบับนี้ต้องการควบคุมสภาพธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพธรรมชาติเดิมมิให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงตลอดไป

ตามที่ระบุในพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ 2504 มาตรา 16 ภายในเขตอุทยานแห่งชาติ ห้ามมิให้บุคคลใด

1. ยึดถือหรือครอบครองที่ดิน รวมตลอดถึงกันสร้าง แผ้วถาง หรือเผาป่า
2. เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งยางไม้ น้ำมันยาง น้ำมันสน แร่ หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่น
3. นำสัตว์ออกไป หรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่สัตว์
4. ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายหรือทำให้เสื่อมสภาพแก่ดิน หิน กรวด หรือทราย
5. เปลี่ยนแปลงทางน้ำหรือทำให้น้ำในลำน้ำ ลำห้วย บึง ท่วมตื้นหรือเหือดแห้ง
6. ปิดหรือทำให้เกิดขวางแก่ทางน้ำหรือทางบก
7. เก็บหา นำออกไป ทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตราย หรือทำให้เสื่อมสภาพซึ่งกล้วยไม้ น้ำผึ้ง ครั่ง ถ่านไม้ เปลือกไม้ หรือมูลค้างคาว
8. เก็บหรือทำด้วยประการใดๆ ให้เป็นอันตรายแก่ดอกไม้ ใบไม้ หรือผลไม้
9. นำยานพาหนะเข้าออก หรือขับขี่ยานพาหนะในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้นเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
10. นำอากาศยานขึ้นลงในทางที่มีได้จัดไว้เพื่อการนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
11. นำหรือปล่อยปศุสัตว์เข้าไป
12. นำสัตว์เลื้อยหรือสัตว์พาหนะเข้าไป เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามระเบียบที่อธิบดีกำหนดโดยอนุมัติของรัฐมนตรี
13. เข้าไปดำเนินการกิจการใดๆ เพื่อหาผลประโยชน์เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
14. ปิดประกาศ โฆษณา หรือขีดเขียนในที่ต่างๆ
15. นำเครื่องมือสำหรับล่าสัตว์หรือจับสัตว์ หรืออาวุธใดๆ เข้าไปเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามเงื่อนไขซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตนั้นกำหนดไว้

16. ยิงปืน ทำให้เกิดระเบิดซึ่งวัตถุระเบิด หรือจุดดอกไม้เพลิง
17. ส่งเสียงอื้อฉาวหรือกระทำการอื่นอันเป็นการรบกวน หรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่คนหรือสัตว์
18. ทิ้งขยะมูลฝอยหรือสิ่งต่างๆ ในที่ที่มิได้จัดไว้เพื่อการนั้น
19. ทิ้งสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิงซึ่งอาจทำให้เกิดเพลิง

พื้นที่ศึกษา: อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ประวัติการจัดตั้ง

จังหวัดจันทบุรีได้มีหนังสือถึงกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. 2541 แจ้งว่า พื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนซ่อง ท้องที่ตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีความเหมาะสมในการที่จะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ เนื่องจากเป็นป่าดงดิบในพื้นที่ราบที่ยังคงสภาพสมบูรณ์ อยู่ระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว เป็นพื้นที่ที่ล่อแหลมต่อการบุกรุกทำลาย และเป็นป่าดงดิบในที่ราบที่อยู่ใกล้จังหวัดกรุงเทพมหานครมากที่สุด เหมาะแก่การศึกษาและท่องเที่ยวของประชาชนทั่วไป สมควรกำหนดเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป และเป็นการสนองพระราชดำริในการดูแลรักษาป่าและสัตว์ป่าตามโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ในพื้นที่รอยต่อ 5 จังหวัด (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2552)

ต่อมากรมป่าไม้มีคำสั่งที่ 1151/2543 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2543 ให้เจ้าหน้าที่ไปดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนซ่อง ตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ว่ามีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติหรือไม่ ซึ่ง นายชัยณรงค์ จันทรสาลทูล นักวิชาการป่าไม้ 7 ว นายอุดมศักดิ์ สุพรรณพงศ์ เจ้าหน้าที่บริหารป่าไม้ 6 และนายสุภโชค เต็มสอาด เจ้าพนักงานป่าไม้ 5 และเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดจันทบุรี ได้รายงาน ว่า ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนซ่องตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลขุนซ่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 75,000 ไร่ หรือ 120 ตารางกิโลเมตร มีลักษณะเด่น คือ ป่าดิบชื้นในพื้นที่ราบหรือป่าลุ่มต่ำ มีน้ำตกและวิวทิวทัศน์สวยงาม มีความหลากหลายทางชีวภาพ เหมาะแก่การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ หรือศึกษาวิจัยทางวิชาการ และมีขนาดพื้นที่เหมาะสม มีศักยภาพเพียงพอต่อการกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้จึงแต่งตั้งให้ นายวินัย โสมณวัตร นักวิชาการป่าไม้ 7 ว ไปดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนซ่อง เพื่อจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ โดยใช้ชื่อว่า “อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น” ต่อมาเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2552 อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นจึงได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ลำดับที่ 122 ของประเทศไทย โดยประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนที่ 97 ก ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2552

ที่ตั้งและอาณาเขต

อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 13 องศาเหนือ ถึง 13 องศา 8 ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 102 องศาตะวันออก ถึง 101 องศา 34 ลิปดาตะวันออก อยู่ในท้องที่ ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ประมาณ 73,729 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จรดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี
ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาฉกรรจ์-โนนสาวเอ้ กิ่งอำเภอวังสมบูรณ์ จังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้ จรดตำบลขุนช่อง บ้านอ่างสี่เสียด เขาตาอิน บ้านโป่งเกตุ บ้านคลองยาว บ้านคลองโปรง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออก จรดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันตก จรดบ้านเขาหินขวก บ้านเขาปอ ตำบลขุนช่อง อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของป่าขุนช่องนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลูกคลื่นลอนลาด ซึ่งจัดเป็นที่ราบต่ำที่กว้างใหญ่ มีพื้นที่เป็นภูเขาสูงติดต่อกันเป็นเทือกยาวลงมาจากเหนือจดใต้ ทางด้านตะวันออกเป็นแนวขนานขยายถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว มียอดเขาสูงสุด คือ ยอดเขาสิบห้าชั้น มีความสูง 802 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ในตอนกลางของพื้นที่จะมีภูเขาลูกต่ำๆ คือ เขาสะทอน ทางตอนใต้ของพื้นที่มีเขาสะบ้า ด้านทิศเหนือติดต่อเข้าไปเป็นผืนป่าเดียวกันกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ตลอดผืนป่าแห่งนี้จะมีลำคลองหลายสาย คลองที่เป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ คือ คลองโตนด จัดเป็นคลองที่กว้างและลึก มีความยาวเกือบตลอดพื้นที่จากด้านทิศเหนือไหลมาออกทางด้านทิศตะวันตก มีน้ำไหลปริมาณมาก ทางด้านทิศเหนือจะมีคลองทราย นอกจากนั้นยังมีลำคลองอื่นๆ ที่เป็นลำน้ำที่มาจากคลองโตนด ได้แก่ คลองดินสอ คลองไทร คลองคต คลองอีเกก คลองน้ำเป็น คลองสะบ้า คลองยาง เป็นต้น

ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ที่พัดปกคลุมประเทศไทย จึงทำให้มีลักษณะของฤดูกาลที่เด่นชัดทั้งสามฤดู คือ ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ เป็นฤดูกาลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง เดือนที่มีอากาศหนาวเย็นมากที่สุดคือเดือนมกราคม ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม และเดือนเมษายนเป็นเดือนที่มีอากาศร้อนอบอ้าวที่สุดใน

สภาพป่าของป่าสงวนแห่งชาติขุนซ่อง เป็นป่าที่เคยผ่านการสัมปทานทำไม้มาแล้ว ซึ่งจากการสำรวจพบชนิดป่าทั้งหมด 3 ชนิด (กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2552) ได้แก่

1. ป่าดิบชื้น พบบริเวณที่ลุ่มหุบเขาและเชิงเขา เป็นป่าที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและนิเวศวิทยา เนื่องจากมีพรรณไม้ที่เป็นพืชเศรษฐกิจหลายชนิด พืชพื้นล่าง ได้แก่ ระกำ (*Salaccarumphii*) หวายสกุลต่างๆ (*Calamussp*) และแว้ว (*Amomum spp.*)

2. ป่าดิบแล้ง ในพื้นที่จะมีป่าดิบแล้งปริมาณน้อยกว่าป่าดิบชื้น พบบริเวณเชิงเขา โครงสร้างของสังคมพืช แบ่งได้เป็น 4 ชั้นคือ ไม้ชั้นบน ไม้ชั้นกลาง ไม้ชั้นล่าง และไม้พื้นล่าง

3. ป่าเต็งรัง เป็นสังคมพืชที่พบน้อยมาก พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ กราด (*Dipterocarpus intricatus Dyer.*) กระโดน (*CareyasphaericaRoxb*) ส้าน (*Dillenia suffruticosa (Griff.) Martelli*) เต็ง (*Shoreaobtusa.Wall.exBlume*) พะยอม (*ShorearoxburghiiG.Don.*) รัง (*ShoreasiamensisMiq*) และแสลงใจ (*Strychnosnux vomica*) เป็นต้น พืชพื้นล่าง ได้แก่ หญ้าคา (*Imperatacylindrica (Linn.) Beauv.*) กระเจียว (*Curcuma aeruginosaRoxb.*) หญ้าคมบาง (*CarexbaccansNees.*) และหญ้าจรจบ (*Pennisetum pedicellatumTrin.*)

สัตว์ป่าที่สำคัญในบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นจำพวกสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ได้แก่ ช้างป่า (*Elephasmaximus.*) กวางป่า (*Cervus unicolor equinus.*) เก้ง (*Muntiacusfeae*) วัวแดง (*Bosjavanicus*) กระทิง (*Bosgaurus Smith, 1827*) เสือ (*Tapirusindicus*) หมิ (*Selenaratossthibetanus.*) และสัตว์จำพวกนก ได้แก่ นกเงือก (*Bucerosbicornis.*) นกขุนทอง (*Graculareliligiosa*) นกกระสาอูชาว (*Ciconiastormi*) ไก่ฟ้าพญาลอ (*AristolochiaringsVahl.*) และไก่ฟ้าหลังขาว (*Lophuranycthemeralewisi*) เป็นต้น

ทรัพยากรนันทนาการ

1. น้ำตกเขาสิบห้าชั้น หรือน้ำตกคลองไทร เป็นน้ำตกขนาดกลาง จะมีน้ำไหลตลอดปี อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอแก่งหางแมวประมาณ 35 กิโลเมตร ใกล้เขตจังหวัดสระแก้ว การท่องเที่ยวและการเข้าถึงจะทำได้ในช่วงฤดูแล้ง สามารถศึกษาธรรมชาติในทางเดินศึกษาธรรมชาติที่ทางอุทยานแห่งชาติได้จัดทำไว้จากที่ทำการอุทยานแห่งชาติถึงน้ำตกกระยะทาง 4.8 กิโลเมตร

2. น้ำตกสบ้าเป็นน้ำตกขนาดกลางอยู่ในเทือกเขาสิบห้าชั้น มี 6 ชั้น มีน้ำไหลตลอดปี อยู่ห่างทิศตะวันออกของที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ประมาณ 6 กิโลเมตร

3. น้ำตกอีเกก อยู่ห่างทิศตะวันตก ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ประมาณ 12 กิโลเมตร มีจำนวนชั้นน้ำตก 4 ชั้น นักท่องเที่ยวนิยมไปกางเต็นท์พักผ่อน

นอกจากนั้นทางอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น มีสถานที่กางเต็นท์ไว้บริการโดยนักท่องเที่ยวต้องนำเต็นท์มาเอง จุดแรก คือ คลองมะเดื่อ จุดที่สอง คือบริเวณน้ำตกอีเกก

การเข้าถึงและการคมนาคม

การเดินทางไปยังอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น สามารถเดินทางจากกรุงเทพมหานคร โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สายบางนา-ตราด) แล้วแยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (สายชลบุรี-บ้านบึง) ไปอำเภอแก่งหางแมว ประมาณ 240 กิโลเมตร จากอำเภอแก่งหางแมวถึงตำบลขุนช่อง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งหมดประมาณ 250 กิโลเมตร หรือใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 แยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 แล้วแยกเข้าสายวังจันทร์-หนองเจ็กสร้อย มุ่งหน้าสู่อำเภอแก่งหางแมว ระยะทางประมาณ 200 กิโลเมตร และจากอำเภอแก่งหางแมวถึงตำบลขุนช่อง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งหมดประมาณ 210 กิโลเมตร

ชุมชนท้องถิ่น

ประชาชนท้องถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่อพยพมาจากตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดใกล้เคียง เข้ามาจับจองพื้นที่ทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติขุนช่อง ก่อนที่จะมีการประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ทั้งนี้ประชาชนท้องถิ่นยังคงมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในการดำรงชีพที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกษตรกรรมและเพาะปลูก เช่น ไร่มันสำปะหลัง สวนยางพารา ทำนา สวนทุเรียน เป็นต้น อีกทั้งประชาชนท้องถิ่นได้เข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นในด้านนันทนาการ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนท้องถิ่นอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ มีทั้งชุมชนที่มีและไม่มีการอนุรักษ์แนวกันชนในรูปของป่าชุมชนเนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านยังเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การขอพื้นที่เพื่อการสาธารณะประโยชน์จึงมีระเบียบ และขั้นตอนที่ซับซ้อน ทำให้การจัดการทรัพยากรไม่มีรูปแบบที่ตายตัว รูปแบบที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ชุมชนนั้นๆ เป็นผู้กำหนดขึ้นเองว่าจะไปในทิศทางใด อย่างไรก็ตามการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นจังหวัดจันทบุรี จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2552 ของอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นจังหวัดจันทบุรี

ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน	ไร่	(ตร.กม.)
ทุ่งหญ้า	1,153.96	1.85
ป่าดิบแล้ง	68,176.15	109.08
ป่าที่ฟื้นฟูตามธรรมชาติ	775.68	1.24
ป่าเบญจพรรณ	1,926.02	3.08
พื้นที่เกษตรกรรม	1,262.66	2.02
สวนป่าไม้กระยาเลย	102.36	0.16
รวม	73,396.85	117.43

ที่มา: ดรรชนี และคณะ 2544

สถิติคดี

จากสรุปการรายงานสถิติคดีเกี่ยวกับ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2553 ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และรายงานสถิติคดีเกี่ยวกับการป่าไม้ของอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ประจำปีงบประมาณ 2555-2556 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 3-4

ตารางที่ 3 สรุปการรายงานสถิติเกี่ยวกับ พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2553 ของอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ปีงบประมาณ 2555-2556

ปีงบประมาณ	จำนวนคดีความ			รวม (คดี)	รวม ผู้ต้อง หา (คน)	ความเสียหาย							
	บุกรุก	ทำไม้/ ของป่า	สัตว์ ป่า			พื้นที่บุกรุก		ไม้สัก		ไม้กระยาเลย		มูลค่าความเสียหาย (บาท)	
						ไร่	งาน	ตรว.	(ท./ผ./ล.)	ม. ³	(ท./ผ./ล.)		ม. ³
2556	1	2	0	3	3	2	1	38	0	0.000	6	1.250	92,474
2555	1	2	0	3	3	7	2	52	0	0.000	5	0.370	523,998
รวม	2	4	0	6	6	9	3	90	0	0.000	11	1.620	616472

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2555)

ตารางที่ 4 สรุปการรายงานสถิติเกี่ยวกับการป่าไม้ ของอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ที่พบการกระทำผิดเกี่ยวกับไม้พะยุง ปีงบประมาณ 2555-2556

ปีงบประมาณ	จำนวนคดีไม้พะยุง (คดี)	จำนวนผู้ต้องหา (คน)	ความเสียหาย	
			ไม้พะยุง (ท./ผ./ล.)	มูลค่าไม้พะยุงจากการประเมิน โดยเฉลี่ย (300,000 บาท/ม.3)
2556	2	3	6	1.250
2555	0	0	0	0.000
รวม	2	3	6	1.250

ที่มา: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2555)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาถึงผลงานวิจัยต่างๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้อง และสามารถสรุปผลการศึกษาเพื่อนำปัจจัยบางประการมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

วรารณ (2540) ได้ศึกษาการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบริเวณพื้นที่แนวกันชนเขตรักษาพันธุ์ป่าห้วยขาแข้ง จังหวัดอุทัยธานี จากหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 100 คน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ไม้เพื่อก่อสร้างบ้านเรือน คือ รายได้รวมของครัวเรือนและขนาดพื้นที่ทำกิน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงคือ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนและประเภทเชื้อเพลิงที่ใช้ นอกจากนี้พบปัญหาสำคัญของชุมชน คือ ราษฎรไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ราคาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรราคาแพง ราษฎรไม่รู้วัตถุประสงค์และแนวเขตของพื้นที่แนวกันชน

สมสกุล (2540) ได้ศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชนในท้องถิ่น เกาะล้าน เมืองพญา จังหวัดชลบุรีจากกลุ่มตัวอย่าง ประชาชนในท้องถิ่น เกาะล้านเมืองพญา จำนวน 384 คน พบว่าประชาชนในท้องถิ่น มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มี เพศ อายุ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติจากวิทยุ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชนในท้องถิ่น เกาะล้าน เมืองพญา ที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแตกต่างกัน

อำนวย (2540) ได้ศึกษาเกี่ยวกับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในโครงการโลกสดใสในบ้านเกิดจังหวัดสงขลา จากจำนวนประชากรจำนวน 544 คน พบว่าตัวแปรที่มีผลต่อจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในโครงการโลกสดใสในบ้านเกิดจังหวัดสงขลาทั้งทางตรงและทางอ้อม ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพการเป็นสมาชิกในชุมชน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยตัวแปรที่ส่งผลโดยตรงต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวแปรที่มีผลโดยอ้อม คือ อายุ สถานภาพการสมรส

อรรถพล (2542) ได้ศึกษาการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรอบเขตรักษาสัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เพื่อการพัฒนาระบบการจัดการป่าไม้ที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคมชุมชน จากจำนวนครัวเรือนตัวอย่าง 100 ครัวเรือน พบว่า อายุ เพศ และระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับปริมาณการเก็บหาหน่อไม้ป่าล่าสัตว์ป่าและระดับการศึกษาตามลำดับ ส่วน จำนวนสมาชิก การถือครองที่ดิน และรายได้ในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับปริมาณการเก็บหาผลไม้อื่นๆ เห็ดป่า ลำสัตว์ป่าและไม้ไผ่ป่า

สกุณา (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การใช้ที่ดิน และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของราษฎร โดยรอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จากหัวหน้าครัวเรือนจำนวน 100 ครัวเรือน พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกพืชสวนผลไม้มากที่สุด ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของตนเอง มีเอกสารสิทธิ์เป็นโฉนดที่ดินทุกแปลง มีระยะเวลาในการครอบครอง 17.6 ปี นอกจากนั้นพบว่า ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าเป็นอย่างดี โดยส่วนมากทราบดีว่าป่าไม้สามารถช่วยให้อากาศชุ่มชื้นและฝนตกตามฤดูกาล ส่วนทรัพยากรสัตว์ป่าทราบดีเกี่ยวกับสัตว์ป่าสามารถช่วยรักษาสมดุลธรรมชาติและใช้เป็นอาหาร และราษฎรส่วนมากทราบกฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานเป็นอย่างดี ส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การใช้ที่ดินและการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติประเภทหน่อไม้ของหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับอายุ ส่วนพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติประเภทไม้ไผ่ มีความสัมพันธ์กับรายได้รวมของครัวเรือน

บรรณรักษ์ (2543) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคมกับการพึ่งพิงผลิตผลจากป่าและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา จังหวัดระนอง พบว่าราษฎรมีการพึ่งพิงผลิตผลจากป่าโดยการนำไม้ไผ่ และไม้ยืนต้นมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เช่น ทำแคร่ จักสาน ฝ้ายบ้าน รั้วบ้าน ทำคอกเลี้ยงสัตว์ สร้างบ้าน และหน่อไม้มาบริโภค โดยกลุ่มครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาสูงและมีพื้นที่ถือครองขนาดใหญ่จะมีการพึ่งพิงผลิตผลจากป่าน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาต่ำและมีพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนและขนาดพื้นที่ถือครองมีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงผลิตผลจากป่า

สุเทพ (2543) ได้ศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคมและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบริเวณพื้นที่แนวกันชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (รอยต่อ 5 จังหวัด) จังหวัดสระแก้ว โดยศึกษาจากจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 110 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของป่าไม้และสัตว์ป่าในบริเวณพื้นที่ทำการศึกษา ยังคงมีการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่าอยู่บ้าง รวมทั้งของป่าต่างๆ ได้แก่ เห็ด ผลไม้ป่า ไม้ไผ่ หน่อไม้ แผลงที่รับประทานได้ และสมุนไพร หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบข้อห้ามของพื้นที่อนุรักษ์เป็นอย่างดี ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ รายได้ครัวเรือน ที่อยู่อาศัยตั้งใกล้เคียงกับพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กล่าวคือ ครัวเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้แนวเขตจะใช้ทรัพยากรป่าไม้เป็นปริมาณที่มาก ส่วนรายได้ครัวเรือนหากมีระดับรายได้สูงขึ้น การใช้ทรัพยากรป่าไม้อาจลดลง

วิเศษศักดิ์ (2543) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรโดยรอบพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลำน้ำน่านฝั่งขวา จังหวัดแพร่ และจังหวัดอุตรดิตถ์ จากหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 315 ครัวเรือน พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศชาย มีอายุน้อย และครัวเรือนที่มีสมาชิกจำนวนมาก มีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติมาก

ทรงพล (2544) ได้ศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนในท้องถื่น บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์จากประชาชนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป มีบ้านเรือนที่

มีอาณาเขตติดต่อบึงบอระเพ็ด ที่มีระยะห่างไม่เกิน 3 กิโลเมตร จำนวน 6 หมู่บ้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบึงบอระเพ็ดอยู่ในระดับปานกลางและพบว่าความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการให้คุณค่าต่อบึงบอระเพ็ด เพศ ระดับการศึกษา การใช้ประโยชน์จากบึงบอระเพ็ด และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีผลต่อพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บึงบอระเพ็ด

ธีรเบศร์ (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนโดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลี จังหวัดจันทบุรี จากจำนวน 10 หมู่บ้าน 270 คน พบว่า สถานภาพทางสังคม รายได้รวมของครัวเรือนต่อปี และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

บรรพต (2544) ได้ศึกษาราชวรบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคังกระเบน จากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง 225 ครัวเรือน เกี่ยวกับนโยบายของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราชวรส่วนใหญ่ มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และนโยบายของรัฐเป็นอย่างดี โดยราชวรมีความรู้ความเข้าใจสูงสุดว่าป่าไม้ให้ความชุ่มชื้นแก่อากาศ และมีส่วนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และป่าไม้ถูกทำลายมากจะทำให้เกิดขาดแคลนน้ำ และมีความรู้ความเข้าใจต่ำสุดว่าป่าไม้ส่วนใหญ่ถูกทำลายโดยประชาชน ด้านนโยบายรัฐที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ราชวรมีความรู้ความเข้าใจสูงสุดว่าประชาชนเข้ามามีส่วนในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ด้านกฎและข้อห้ามของเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ราชวรส่วนใหญ่ทราบและรับรู้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การห้ามเคลื่อนย้ายหลักเขตหรือทำลายเครื่องหมายอื่นๆ ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าหรือตัดไม้ ห้ามเก็บหาของป่าและล่าสัตว์ป่า ห้ามนำของป่าและสัตว์ป่าไปใช้บริโภคและจำหน่าย ส่วนเรื่องของการมีส่วนร่วม ราชวรส่วนใหญ่เคยเข้ามามีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยกิจกรรมที่เข้าร่วมได้แก่ การร่วมประชุมเพื่อรับฟังคำชี้แจงและชักจูงแนะนำให้เพื่อนบ้านเห็นคุณค่าของป่าไม้ และช่วยกันดูแลรักษา นอกจากนี้พบปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อาชีพหลัก ขนาดถือครองที่ดิน ทำกิน และความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ชุมพล (2544) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราชวรบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี จากการสัมภาษณ์ราชวรในหมู่บ้านจำนวน 320 ตัวอย่าง พบว่า อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิก ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมและรายได้รวม มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน และความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้

นงนุช (2544) ได้ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีผลกระทบต่อผลสำเร็จและความยั่งยืนของป่าชุมชนบ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยได้ทำการศึกษปัจจัยทางด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในสังคม ภูมิฐานะการประกอบอาชีพ การถือครอง

ที่ดิน สภาวะทางการเงิน รายได้ และการพบปะเจ้าหน้าที่ พบว่า ไม่มีปัจจัยใดมีความสัมพันธ์กับทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อป่าชุมชน แต่จากการสัมภาษณ์ พบว่า ราษฎรมีวัฒนธรรมและปัญหาท้องถิ่นเกี่ยวกับการความเชื่อเรื่องผีปู้ย่า หรือเจ้าปู่ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผู้ดูแลรักษาป่าจนกระทั่งได้รับรางวัลพระราชทาน ธง “พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งผู้ทำการศึกษาได้พบเห็นว่าน่าจะเป็นปัจจัยที่นำมาสู่การดูแลรักษาป่าชุมชนแห่งนี้ อย่างเหนียวแน่น และยั่งยืนต่อไปในอนาคต

กนกกาญจน์ (2545) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบหญิงและชายในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ จากจำนวนตัวอย่าง 399 ตัวอย่าง จากแต่ละครัวเรือน แยกเป็นหญิง 199 ครัวเรือน และชาย 200 ครัวเรือน พบว่า ผู้ชายและผู้หญิงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกัน ปัจจัยบางประการที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความคาดหวังในการที่จะได้รับประโยชน์ การสนับสนุนจากบุคคลในครัวเรือน ความผูกพันของสมาชิกในชุมชน การชักจูงของบุคคลอื่นในชุมชน และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ ส่วนปัจจัยโอกาส ประโยชน์จากโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และการรับรู้ข่าวสารไม่มีสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มตัวอย่าง

ชลธิศ (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณสวนป่าพระฉายของราษฎรหมู่บ้านป่าไม้ ตำบลหนองปลาไหล จังหวัดสระบุรี จากหัวหน้าครัวเรือนตัวอย่าง 113 ครัวเรือน พบว่าระดับรายได้ในครัวเรือน มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎร โดยราษฎรที่มีรายได้ในครัวเรือนน้อยมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าราษฎรที่มีรายได้ในครัวเรือนมาก ส่วน อายุ ที่ดินถือครอง และการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยราษฎรที่มีอายุน้อยมีความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เชิงบวกมากกว่าราษฎรที่มีอายุมาก ราษฎรที่มีที่ดินถือครองขนาดเล็กมีความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เชิงบวกมากกว่าราษฎรที่มีอายุมาก และราษฎรที่มีการเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางสังคมมีความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวกมากกว่าราษฎรที่ไม่ได้เข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม

ถิ่น (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการบุกรุกป่าของราษฎรท้องถิ่น บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับแนวความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการบุกรุกป่า ได้แก่ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ขนาดพื้นที่ถือครอง และความถี่ในการพบปะเจ้าหน้าที่

นพดล (2545) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนบ้านโคกสะอาด ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา จากกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 139 ครัวเรือน ใน 3 หมู่บ้าน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมในชุมชน รายได้ของครัวเรือนต่อปี โดยการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

กิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวก ส่วนรายได้ของครัวเรือนต่อปีมีความความสัมพันธ์เชิงลบกับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้

จิรนุช (2546) ได้ศึกษากลุ่มตัวอย่าง 231 ครัวเรือน จากชุมชนรอบเขาแผงม้า อำเภอวังน้ำเขียว นครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้โดยใช้ประโยชน์ในด้านอาหารมากที่สุด รองมาเป็นด้านพลังงานเชื้อเพลิง ด้านสมุนไพร และเกิดรายได้จากผลผลิตจากป่า ตามลำดับ ส่วนความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรป่าไม้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับสูง โดยมีความรู้เข้าใจถูกต้องว่าป่าไม้ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลสูงสุด แต่ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องนักเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ป่าไม้ คือการไม่นำไม้และของป่าต่างๆ มาใช้ประโยชน์เลยสูงสุด ด้านความรู้ในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของชุมชนตามกฎหมาย พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นของสิทธิในการใช้ประโยชน์ว่าชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นมากกว่าชุมชนอื่นที่อยู่ไกล เพราะชุมชนอยู่ใกล้ย่อมเป็นเจ้าของและ ประเด็นที่ว่า ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างอิสระ เพราะเป็นสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่นของตน กลุ่มอย่างส่วนใหญ่คิดว่าเป็นประเด็นที่ถูกตั้งซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง

รัชดาภรณ์ (2546) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากครัวเรือนบ้านคลองสะทอนจำนวน 127 ครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คิดเป็น 82 ครัวเรือน มีเพียง 1 ครัวเรือนเท่านั้นที่ไม่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งบางครัวเรือนอาจมีการอนุรักษ์มากกว่าหนึ่งรูปแบบ ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคม ที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน คือ อายุ การศึกษา ประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ปรับปรุงคุณภาพดิน และรายได้ของครัวเรือนต่อปี ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ คือ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมี และรายได้ของครัวเรือนต่อปีของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คือ อายุ และรายได้ของครัวเรือนต่อปี

อนิชา (2547) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่เนื้อไม้ของชุมชนโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง ระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ราคาผลผลิตหลักทางการเกษตร จำนวนที่ดินทำกิน และรายได้ กับตัวแปรตาม คือ ปริมาณการใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่เนื้อไม้แต่ละประเภท พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ใช่เนื้อไม้แต่ละประเภทอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ราคาผลผลิตหลักทางการเกษตรมีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์จากสัตว์ป่า ผลไม้ป่าและหน่อไม้ จำนวนพื้นที่ทำกินมีความสัมพันธ์กับปริมาณสัตว์ป่าและผลไม้ป่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์จากหน่อไม้

ลัญจกร (2547) ได้ศึกษาบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ดำรงตำแหน่งในปี พ.ศ. 2546 จำนวน 144 คน พบว่าผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับดีมาก มีการรับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ระดับดี มีบทบาทและมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับบางครั้ง โดยผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการรับรู้ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันมีบทบาทและมีส่วนร่วมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน

ศิตกาล (2548) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรอบพื้นที่สวนป่าเขาพลูทาบ อำเภอน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว จากหัวหน้าครัวเรือน 164 คน ใน 3 หมู่บ้าน ตัวอย่าง พบว่า อาชีพหลัก และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีค่าเฉลี่ยการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพหลัก และราษฎรที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้น้อย มีค่าเฉลี่ยการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่ากลุ่มที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่สวนป่าพลูทาบแห่งนี้ ได้แก่ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ ระยะทางระหว่างที่อยู่อาศัยกับพื้นที่สวนป่า

นวรรตน์ (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลดอนหัวฬ่อ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า เพศ การศึกษา รายได้ การรับรู้ และการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนตำบลดอนหัวฬ่อ

นงคราญ (2549) ได้ศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน กรณีศึกษาหมู่บ้านรอบผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ โดยศึกษาจาก 20 หมู่บ้าน จำนวนตัวอย่าง 301 ครัวเรือน พบว่ารายได้จากภาคการเกษตร และอาชีพ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจกับจำนวนครั้งของการเปลี่ยนแปลงชนิดพืช พบว่าไม่มีปัจจัยใดมีความสัมพันธ์ นอกจากนั้นผลการศึกษาและสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการพื้นฐานของราษฎรพบว่า ปัญหาที่สำคัญสุด 5 ประการ ที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือ เร่งด่วนตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ รายได้น้อย ไม่เพียงพอ การตลาดและราคาผลผลิตตกต่ำ การสื่อสาร ที่ดินทำกินไม่เพียงพอ และการคมนาคม

มนตรี (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ตำบลชะแล อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดกาญจนบุรี จากหัวหน้าครัวเรือน ตัวอย่าง 188 ครัวเรือน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ อาชีพ และการมีตำแหน่งทางสังคม นอกจากนั้นยังพบว่า กิจกรรมการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับสูง คือ

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนกิจกรรมการคิดค้นปัญหาและการตัดสินใจ การฟื้นฟูและการดูแลรักษา และติดตาม ประเมินผลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นกิจกรรมที่ระดับการมีส่วนร่วมต่ำ

สิริมาศ (2549) ได้ศึกษาการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ จากจำนวนครัวเรือน 323 ครัวเรือน พบว่า อาชีพหลักมีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ประเภท พืชสมุนไพร ผลไม้ ไม้ไผ่ เห็ด หน่อไม้ พืชผัก แมลงกินได้ สัตว์ป่า และไม้พิน รายได้รวมของครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ประเภท พืชสมุนไพร ผลไม้ ไม้ไผ่ เห็ด หน่อไม้ พืชผัก แมลงกินได้ และสัตว์ป่า ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ประเภท ผลไม้ ไม้ไผ่ เห็ด และหน่อไม้ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ประเภท ผลไม้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และคะแนนความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ มีความสัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ประเภท ไม้พิน

สุปราณี (2550) ได้ศึกษาความตระหนักในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ จากตัวอย่าง 129 ครัวเรือน พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ การเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สถานภาพทางสังคม และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้

อรรณวุฒิ (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตรในไร่นาบ้านโนนชัย ตำบลหนองบัว อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด จากประชาชน จำนวน 192 คน พบว่าปัจจัยด้านกายภาพที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การกักเก็บน้ำในพื้นที่ทำการเกษตรส่วนปัจจัยด้านเศรษฐกิจได้แก่ การเป็นสมาชิกสถาบันการเงิน การเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน และรายได้จากการประมง ปศุสัตว์พืชหลังนา ตามลำดับ ส่วนปัจจัยด้านชีวภาพ ได้แก่ การทำสารสกัดชีวภาพสมุนไพร ป้องกันกำจัดศัตรูพืช การปลูกไม้เศรษฐกิจโตเร็วบนคันนา และพืชที่ปลูกหลังการไถนา สำหรับปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ การเป็นหัวหน้าครอบครัว รองลงมา การเป็นหมอดินอาสา ระยะเวลาของการทำหน้าที่ตามตำแหน่งในหมู่บ้าน และปัจจัยด้านส่งเสริมและสื่อสาร ได้แก่ แหล่งความรู้และการอ่าน เอกสารเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยสด รองลงมา ความรู้ด้านพืชปุ๋ยสด และการติดต่อกับหน่วยงานราชการ/ภาคเอกชน การอ่านเอกสารเกี่ยวกับคำแนะนำการปรับปรุงบำรุงดิน การอ่านเอกสารเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน การอ่านเอกสารเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยเคมีและการอ่านเอกสารเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์สรุปปัจจัยทั้ง 5 ด้านมีผลต่อการตัดสินใจในการใช้ประโยชน์จากที่ดินด้านการเกษตรในไร่นา

นัฐวุฒิ (2552) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน ห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ จากจำนวนครัวเรือนตัวอย่าง 366 ครัวเรือน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความถี่ในการได้รับข่าวสาร เพศ และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม โดยการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์

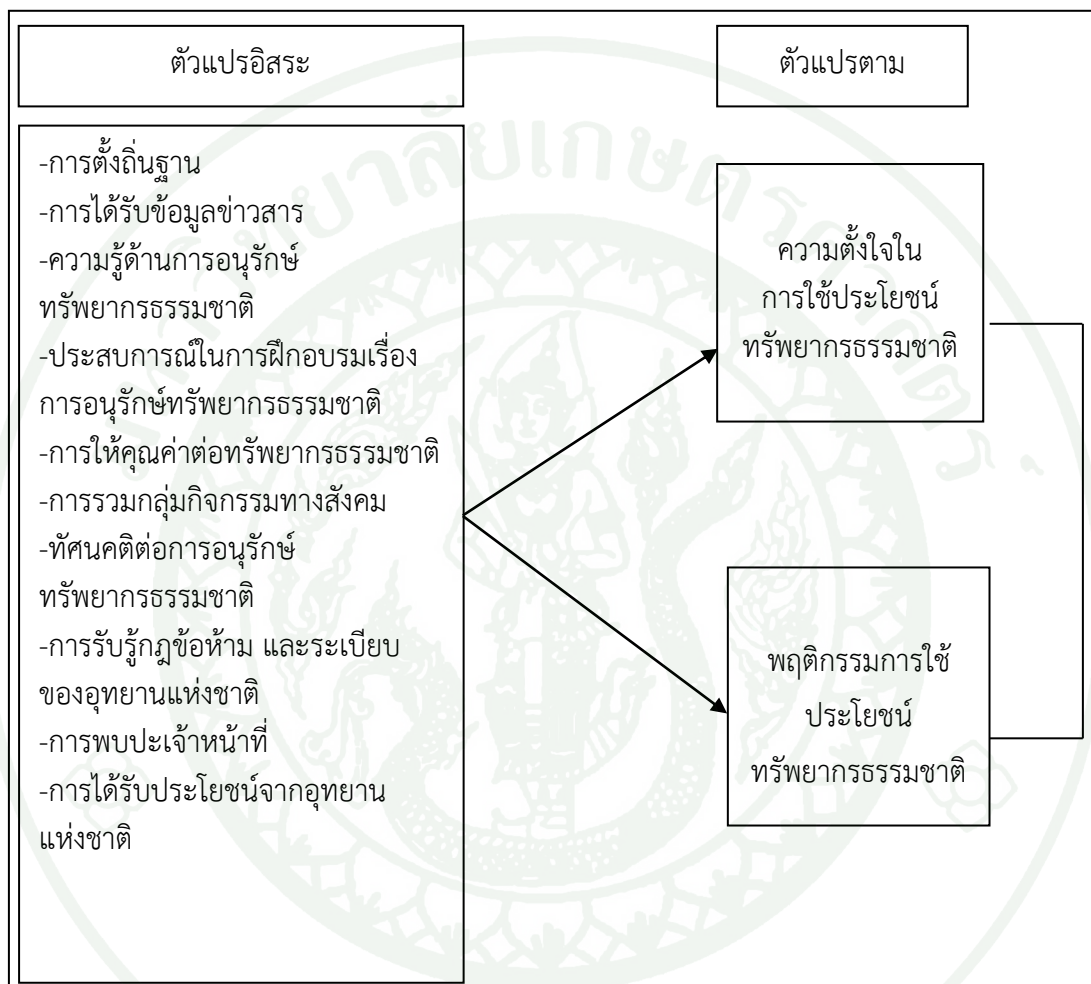
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสาร และ เพศ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทิศทางตรงกันข้าม

อรรถธรณ (2552) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำของชุมชน พบว่า อาชีพหลัก สถานภาพการถือครองที่ดิน จำนวนที่ดินทำกิน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน และที่ตั้งของชุมชน มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำของชุมชนเพื่อการเพาะปลูก ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำเพื่อการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ อาชีพหลัก สถานภาพการถือครองที่ดิน จำนวนที่ดินทำกิน การมีหนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ และที่ตั้งของชุมชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำเพื่อการอุตสาหกรรมและบริการ ได้แก่ อาชีพหลัก และจำนวนที่ดินทำกิน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่สรุปมาทั้งหมด ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆในประเทศไทย พบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ 3 อันดับแรก ได้แก่ การศึกษา ความถี่ในการรับข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม รองลงมาคือ ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ สถานภาพทางสังคมและระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานประสบการณ์ที่ได้รับการฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทัศนคติต่อการอนุรักษ์การได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาสรุปกรอบแนวคิด ในการศึกษาตัวแปรต่างๆ ได้ดังนี้



ภาพที่ 5 กรอบแนวความคิดของการวิจัย

จากกรอบแนวคิดของการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานได้ทั้งสิ้น 3 ข้อ คือ

สมมติฐานที่ 1 การตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมมติฐานที่ 2 การตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่า
ต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
การรับรู้กฎหมายข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จาก
อุทยานแห่งชาติ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมมติฐานที่ 3 ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับการได้รับ
ประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ



อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. เอกสาร ข้อมูลและแผนที่จากอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. อุปกรณ์เครื่องเขียนกล้องถ่ายภาพและเครื่องบันทึกเสียง
3. คอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล
4. แบบสอบถามประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นที่สร้างจากแนวคิด ทฤษฎีและวัตถุประสงค์ในการศึกษาซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด โดยกำหนดหัวข้อในการศึกษาไว้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการ

การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิดการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและสร้างเครื่องมือในการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

1. การกำหนดประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ทั้งหญิงและชาย มีอายุตั้งแต่ 15– 65 ปี เป็นประชากรเป้าหมาย โดยหน่วยในการวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยครั้งนี้คือ ครีวเรือน (unit of analysis) โดยผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน

2. การกำหนดขนาดตัวอย่าง

ชุมชนที่ตั้งอยู่โดยรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี ในรัศมี 5 กิโลเมตร ซึ่งมีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองยาง หมู่ที่ 3 บ้านขุนซ่อง หมู่ที่ 9 บ้านอ่างสี่เสียด หมู่ที่ 10 บ้านคลองโป่ง หมู่ที่ 11 บ้านวังสัมพันธ์หมู่ที่ 17 บ้านโองแตก และหมู่ที่ 18 บ้านคลองยายไทย มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 848 ครัวเรือน (กระทรวงมหาดไทย, 2552) ใช้สูตรของ Yamane (บุญธรรม, 2546) ในการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างกำหนดให้ค่าระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 95% ดังนี้

$$n = N / 1 + Ne^2 \quad (4)$$

เมื่อ n = ขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการสุ่มตัวอย่างกำหนดไว้ที่ 0.05

หมายถึง ในกลุ่มตัวอย่างประชากร 100 ครั้ง มีโอกาสผิดพลาดได้

เพียง 5 ครั้ง ถูกต้อง 95 ครั้ง

เมื่อแทนค่าลงในสูตรที่ 4 จะได้ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 272 ตัวอย่าง จึงกำหนดขนาดตัวอย่างขั้นต่ำที่จะทำการเก็บข้อมูลไว้ที่ 272 ครัวเรือน จากจำนวนตัวอย่างครัวเรือนที่ได้จากการกำหนดขนาดตัวอย่างทั้งหมดแทนค่าลงในสูตรที่ 5 นำมาหาการกระจายจำนวนครัวเรือนตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วน (อาโพ, 2554) แสดงดังตารางที่ 5 แล้วจึงสุ่มครัวเรือนด้วยการสุ่มแบบใช้หลักความน่าจะเป็น (probability sampling) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยการจับฉลากบ้านเลขที่ของประชาชนในหมู่บ้านนั้นๆ จากนั้นทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้แทนของครัวเรือนจำนวน 1 คน

$$n_i = N_i / n \quad (5)$$

โดยที่ n_i = จำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

n = จำนวนตัวอย่างที่ต้องการทั้งหมดเท่ากับ 272

N_i = จำนวนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้าน

N = จำนวนครัวเรือนของ 7 หมู่บ้าน จำนวน 848 ครัวเรือน

แทนค่า ได้การกระจายตามสัดส่วนแต่ละหมู่บ้าน ดังปรากฏตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การกระจายของจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่าง
1	บ้านคลองยาง	133	43
3	บ้านขุนช่อง	142	46
9	บ้านอ่างสี่เหลี่ยม	89	28
10	บ้านคลองโป่ง	103	33
11	บ้านวังส้มพันธ์	107	34
17	บ้านโองแตก	77	25
18	บ้านคลองยายไทย	197	63
	รวม	848	272

3. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างแบบสอบถามเพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น ใช้ทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพในครัวเรือน ระดับการศึกษา ศาสนา สถานภาพสมรส จำนวนบุตร การตั้งถิ่นฐาน สถานภาพทางสังคม การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม

ส่วนที่ 2 ประกอบด้วยข้อความเกี่ยวกับ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติ ประสพการณ์ในการฝึกรบม เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎหมาย และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ ทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และข้อคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชนท้องถิ่น ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

ทั้งนี้คำถามในส่วนของความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างขึ้นตามวิธีการที่ระบุในทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (A Theory of Reasoned Action) (Fishbein and Ajzen, 1980)

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และทดสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม ดังนี้

4.1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเป็นปรนัยของคำถาม เพื่อนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบไปปรับปรุงแก้ไข

4.2 การทดสอบความยาก (difficulty) ของแบบสอบถามในส่วนชุดคำถามวัดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ซึ่งทำการทดสอบความยากของชุดคำถามในส่วนนี้ โดยการแจกแบบสอบถามแก่ประชาชนท้องถิ่น คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน ในชุมชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว ซึ่งเป็นพื้นที่คุ้มครองที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงและชุมชนโดยรอบมีลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษาจำนวน 30 ชุด และคำนวณตามสูตรดังนี้ (พวงรัตน์, 2543)

$$P = \frac{R}{N} \quad (6)$$

โดย P = ค่าความยากของคำถามแต่ละข้อ

R = จำนวนผู้ตอบคำถามถูกในแต่ละข้อ

N = จำนวนผู้ตอบคำถามทั้งหมด

ซึ่งกำหนดค่าความยาก ดังนี้

คำถามที่มีค่า P เท่ากับ 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นมีความยากปานกลาง

คำถามที่มีค่า P ต่ำกว่า 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นค่อนข้างไปทางยาก

คำถามที่มีค่า P สูงกว่า 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นค่อนข้างไปทางง่าย

คำถามที่มีค่า P ต่ำกว่า 0.20 แสดงว่า คำถามข้อนั้นยากเกินไป

คำถามที่มีค่า P สูงกว่า 0.80 แสดงว่า คำถามข้อนั้นง่ายเกินไป

จากการคำนวณดังสูตรที่ 6 ได้ค่าความยากรายข้อดังแสดงในตารางภาคผนวกที่ข1และได้ค่าเฉลี่ยความยากของชุดคำถามวัดความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่ากับ 0.76 ซึ่งเห็นว่าคำถามวัดความรู้ชุดดังกล่าวนี้ค่อนข้างง่าย

4.3 การทดสอบความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม ในส่วนของชุดคำถามวัดการรับรู้กฎหมาย และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ ชุดคำถามทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และคำถามความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่น โดยวิธีของ Cronbach ซึ่งคำนวณตามสูตรดังนี้ (พวงรัตน์, 2543)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s^2}{S_t^2} \right\} \quad (7)$$

เมื่อ α หมายถึง สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n หมายถึง จำนวนข้อ

S_t^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ

S^2 หมายถึง คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

จากการคำนวณตามสูตรที่ 7 ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของชุดคำถามวัดการรับรู้กฎหมาย และระเบียบของอุทยานแห่งชาติเท่ากับ 0.695 ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของชุดคำถามวัดทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่ากับ 0.801 ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของข้อคำถามความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเท่ากับ 0.716 รายละเอียดแสดงในตารางภาคผนวกที่ค1- ค3

สำหรับการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในส่วนของชุดคำถามวัดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยใช้วิธีการคำนวณของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (KuderRichardson) สูตร K.R. 20 (พวงรัตน์, 2543) ดังนี้

$$R_{tt} = \frac{k}{k-1} * 1 - \frac{\sum pq}{S^2} \quad (8)$$

เมื่อ r_{tt} หมายถึง ความเที่ยงของแบบทดสอบ

k หมายถึง จำนวนข้อของแบบทดสอบ

p หมายถึง ความยากง่ายของข้อสอบแต่ละข้อ(สัดส่วนที่ตอบถูก)

q หมายถึง สัดส่วนที่ตอบผิด (1-p)

S^2 หมายถึง ความแปรปรวนของคะแนนรวมของแบบทดสอบ

จากการคำนวณตามสูตรที่ 8 ได้ค่าความเชื่อถือของชุดคำถามวัดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเท่ากับ 0.624 และทำการปรับแก้แบบสอบถามตามผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือก่อนนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริง

5. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายน 2556 โดยเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือน หรือ ผู้แทนครัวเรือนที่อายุ 15-65 ปี ใช้แบบสอบถามร่วมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและสร้างแบบสำรวจเชิงลึก โดยกำหนดให้เก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ในช่วงระยะเวลา 3 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การให้คะแนนตัวแปร

1.1 การตั้งถิ่นฐานของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น กำหนดค่าคะแนน 2 ระดับดังนี้

เกิดในตำบลนี้ ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1

ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 0

1.2 การได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น กำหนดเป็นจำนวนครั้งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารตามจริง

1.3 ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น กำหนดเป็นจำนวนครั้งที่อบรมตามจริง

1.4 ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 13 ข้อ ตอบถูกได้ข้อละ 1 คะแนน ตอบผิดได้ข้อละ 0 คะแนน คะแนนรวมสูงสุดที่เป็นไปได้เท่ากับ 13 คะแนน กำหนดเกณฑ์แปลคะแนนความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยแบ่งเป็น 3 ระดับ โดยหาความกว้างอันตรภาคขึ้นจากค่าคะแนนสูงสุดที่

เป็นไปได้ ไปด้วยค่าคะแนนต่ำสุดที่เป็นไปได้ ทหารด้วยจำนวนระดับความรู้ด้านการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติได้ดังนี้

$$\text{ความกว้างอันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ}} \quad (9)$$

เมื่อแทนค่าลงในสูตรที่ 9 จะได้ผลลัพธ์ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างอันตรภาคชั้น} &= \frac{13-0}{3} \\ &= 4.33 \end{aligned}$$

ดังนั้นจึงสามารถกำหนดระดับของระดับความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ดังนี้

ค่าคะแนน 0.00- 4.33 หมายถึง มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อย

ค่าคะแนน 4.34- 8.66 หมายถึง มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปานกลาง

ค่าคะแนน 8.67-13.00 หมายถึง มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก

1.5 การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสบ
ห้วยชั้น จำนวน 1 ข้อ แบ่งระดับการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ 6 ระดับ

ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่ามากที่สุด	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	5
ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่ามาก	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	4
ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่าปานกลาง	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	3
ทรัพยากรธรรมชาติมีค่าน้อย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	2
ทรัพยากรธรรมชาติมีค่าน้อยที่สุด	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	1
ทรัพยากรธรรมชาติไม่มีคุณค่า	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	0

1.6 การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคมของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น กำหนดค่าคะแนน 2 ระดับ ดังนี้

ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม	ให้ค่าคะแนนเป็น	0
เป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม	ให้ค่าคะแนนเป็น	1

1.7 ทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 15 ข้อ ใช้การให้คะแนนแบบ Likert's Scale โดยแบ่งระดับการตอบสนองออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	5
เห็นด้วย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	4
ไม่แน่ใจ	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	3
ไม่เห็นด้วย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	1

สำหรับข้อความเชิงบวก และค่าคะแนนในทางกลับกันสำหรับข้อความเชิงลบและกำหนดเกณฑ์การแปลผลคะแนนทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็น 3 ระดับ โดยหาความกว้างอันตรภาคตามสูตรที่ 9 ได้ความกว้างอันตรภาคเท่ากับ 1.33 สามารถกำหนดระดับของทัศนคติ โดยมีค่าคะแนนดังนี้

ค่าคะแนน 1.00-2.33 หมายถึง มีทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อย

ค่าคะแนน 2.34-3.67 หมายถึง มีทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดปานกลาง

ค่าคะแนน 3.68-5.00 หมายถึง มีทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก

1.8 การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 7 ข้อ แบ่งระดับการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบเป็นจริงหรือไม่ 5 ระดับดังนี้

รับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติว่าจริงอย่างยิ่งให้ค่าคะแนนเท่ากับ	5
รับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติว่าจริง ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	4
รับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติว่าไม่แน่ใจ ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	3
รับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติว่าไม่จริง ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	2
รับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติว่าไม่จริงอย่างยิ่งให้ค่าคะแนนเท่ากับ	1

กำหนดเกณฑ์แปลผลคะแนนการรับรู้กฎข้อห้ามเป็น 5 ระดับ โดยหาความกว้างอันตรภาคตามสูตรที่ 9 ได้ความกว้างอันตรภาคขั้นเท่ากับ 1.33 สามารถกำหนดระดับการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติได้ดังนี้

ค่าคะแนน 1.00-2.33 หมายถึง มีการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติน้อย

ค่าคะแนน 2.34-3.67 หมายถึง มีการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติปานกลาง

ค่าคะแนน 3.68-5.00 หมายถึง มีการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติมาก

1.9 การพบปะเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติของของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติ
เขาสิบห้าชั้น กำหนดเป็นความถี่ในการพบปะเจ้าหน้าที่ตามจริง

1.10 การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบ

อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 10 ข้อ แบ่งระดับการได้รับประโยชน์มากหรือน้อย 6 ระดับ ดังนี้

ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติมากที่สุด	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	5
ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติมาก	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	4
ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติปานกลาง	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	3
ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติน้อย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	2
ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติน้อยที่สุด	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	1

ไม่ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ

ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 0

กำหนดเกณฑ์แปลผลคะแนนการได้รับประโยชน์ โดยหาความกว้างอันตรภาคตามสูตรที่ 9 ได้ความกว้างอันตรภาคขั้นเท่ากับ 1.67 สามารถกำหนดระดับการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ ได้ดังนี้

ค่าคะแนน 0.00-1.67 หมายถึง ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติน้อย

ค่าคะแนน 1.68-3.34 หมายถึง ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติปานกลาง

ค่าคะแนน 3.35-5.00 หมายถึง ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติมาก

1.11 ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 14 ข้อ แบ่งระดับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ 5 ระดับดังนี้

มีความตั้งใจจะกระทำมากที่สุด ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 5

มีความตั้งใจจะกระทำมาก ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 4

มีความตั้งใจจะกระทำปานกลาง ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 3

มีความตั้งใจจะกระทำน้อย ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 2

มีความตั้งใจจะกระทำน้อยที่สุด ให้ค่าคะแนนเท่ากับ 1

กำหนดเกณฑ์แปลผลคะแนนความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติโดยหาความกว้างอันตรภาคตามสูตรที่ 9 ได้ความกว้างอันตรภาคขั้นเท่ากับ 1.33 สามารถกำหนดระดับการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติได้ดังนี้

ค่าคะแนน 1.00-2.33 หมายถึง มีความตั้งใจจะกระทำน้อย

ค่าคะแนน 2.34-3.67 หมายถึง มีความตั้งใจจะกระทำปานกลาง

ค่าคะแนน 3.68-5.00 หมายถึง มีความตั้งใจจะกระทำมาก

1.12 พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 18 ชั่ว แบ่งระดับความถี่ในการกระทำเป็น 2 ระดับดังนี้

ไม่เคยกระทำเลย	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	0
กระทำ	ให้ค่าคะแนนเท่ากับ	1

สำหรับพฤติกรรมเชิงบวก และค่าคะแนนกลับกันสำหรับพฤติกรรมเชิงลบกำหนดเกณฑ์แปลผลคะแนนพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเป็น 3 ระดับ หาความกว้างอันตรภาคชั้นตามสูตรที่ 9 ได้ความกว้างอันตรภาคชั้นเท่ากับ 5.67 สามารถกำหนดระดับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้ดังนี้

ค่าคะแนน 1.00- 6.67 หมายถึง กระทำน้อย

ค่าคะแนน 6.68-12.34 หมายถึง กระทำปานกลาง

ค่าคะแนน 12.35-18.00 หมายถึง กระทำมาก

2. การใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) ใช้ค่าสถิติพื้นฐานในการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการอธิบายข้อมูลทุกส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามตัวแปรที่กำหนดในกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นนำเสนอข้อมูลในรูปของตาราง ประกอบการอธิบายข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร การได้รับข้อมูลข่าวสาร การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ การให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ ทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

2.2 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (correlation analysis) เป็นการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เพื่อมุ่งตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆโดยไม่ต้องการทราบตัวแปรใดเป็นเหตุผล ใช้สัญลักษณ์ r แทนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ซึ่ง r มีค่าตั้งแต่ 1 ถึง -1 เครื่องหมายหน้าค่าสัมประสิทธิ์จะบ่งบอกทิศทางของความสัมพันธ์ และยิ่งค่า r เข้าใกล้ 1 หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรยิ่งสูง

2.3. การวิเคราะห์ถดถอยพหุ (multiple regressions analysis) เป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้อธิบายอิทธิพลของตัวแปรอิสระหลายตัวแปรกับตัวแปรตาม 1 ตัว กล่าวคือ การตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎหมายข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ โดยมีความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวแปรตาม และการตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎหมายข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติเป็นตัวแปรอิสระ โดยมีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวแปรตาม ซึ่งผลการวิเคราะห์จะได้ค่าสถิติ ที่สามารถอธิบายได้ดังนี้

significant คือ ระดับนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งกำหนดไว้ที่ 0.05

ค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอยที่ปรับเป็นค่ามาตรฐาน (Beta) โดยมีค่าเฉลี่ยเป็น 0 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็น 1 เท่ากันทุกข้อมูล แทนค่าด้วย Beta ของแต่ละปัจจัย ซึ่งบ่งชี้ว่าปัจจัยหรือตัวแปรอิสระนั้นๆ (X) มีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม (Y) มากน้อยเพียงใด

Multiple R คือ ค่าที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (X) กับตัวแปรตาม (Y)

ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวกำหนด หรือค่าสัมประสิทธิ์ในการพยากรณ์ (coefficient of determination) แทนค่าด้วย R^2 หาได้จากสูตรต่อไปนี้

$$R^2 = \frac{SSR}{SST} \quad (10)$$

โดย SSR คือ ผลรวมกำลังสองของการกระจายที่อธิบายได้

SST คือ ผลรวมกำลังสองของการกระจายที่อธิบายทั้งหมด

SSE คือ ผลรวมกำลังสองของการกระจายที่อธิบายไม่ได้

SSR คือ SST-SSE

ในทางปฏิบัติใช้ R^2 แสดงอิทธิพลของตัวแปรอิสระ (X) ทุกตัวรวมกัน ที่มีต่อตัวแปรตาม (Y) โดยคูณด้วย 100 เพื่อคำนวณออกมาในรูปแบบร้อยละและไม่มีหน่วย เพราะเป็นอัตราส่วน

ระหว่างค่าการกระจาย 2 ค่า คือ R^2 บอกให้ทราบว่า การกระจายของข้อมูลทั้งหมดนั้นสามารถอธิบายจากค่า x ได้ร้อยละเท่าใด หรือ x มีอิทธิพลต่อ Y ร้อยละเท่าใด

การทดสอบความมีนัยสำคัญของสมการถดถอย โดยใช้ค่าสถิติ F ซึ่งคำนวณได้จากสูตร ดังนี้

$$F = \frac{MS.Reggression}{MS.Residual} \quad (11)$$

โดยที่ $MS.Reggression$ หมายถึง ความแปรปรวนที่เป็นผลมาจากตัวแปรอิสระ

$MS.Residual$ หมายถึง ความแปรปรวนที่เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นๆที่นอกเหนือจากตัวแปรอิสระ

ผลและวิจารณ์

ผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่คุ้มครองของประชาชนท้องถิ่นกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นจังหวัดจันทบุรีซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จำแนกออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากรของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ตอนที่ 4 การคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอนาคต

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากรของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ผลการศึกษาสามารถเก็บข้อมูลได้มากกว่าจำนวนที่สุ่มตัวอย่างขั้นต่ำได้ 2 ครั้วเรือน ขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจริงจึงเป็น 274 ครั้วเรือน ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากรของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น จำนวน 274 ครั้วเรือน พบว่าประชาชนท้องถิ่นที่ตอบคำถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 45.90 รองลงมา เป็นคู่สมรส คิดเป็นร้อยละ 36.19 และบุตร คิดเป็นร้อยละ 13.06 ตามลำดับ เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายคิดเป็นร้อยละ 56.57 และ 43.43 ตามลำดับ มีอายุเฉลี่ย 43.97 ปี (SD=1.36) โดยร้อยละ 23.72 มีช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี รองลงมา ช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.80 และช่วงอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.07 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 38.83 รองลงมา สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 23.44 และสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 10.99 ตามลำดับ ประชาชนท้องถิ่นนับถือศาสนาพุทธ ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 78.44 รองลงมาคือ โสดและหย่า/แยกกันอยู่/หม้าย คิดเป็นร้อยละ 10.78 ตามลำดับ มีจำนวนบุตรรวมเฉลี่ย 2.04 คน (SD=0.51) โดยร้อยละ 73.72 มีจำนวนบุตรรวม 1-3 คน รองลงมาคือ มีจำนวนบุตรรวมมากกว่า 3 คนตามลำดับ มีจำนวนบุตรชายเฉลี่ย 1.14 คน (SD=1.14) และจำนวนบุตรหญิงเฉลี่ย 1.15 คน (SD=1.15) ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ย้ายมาจากที่อื่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) คิดเป็นร้อยละ 62.77 รองลงมาคือ เกิดในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 37.23 ส่วนระยะเวลาพำนักเฉลี่ย 25.02 ปี (SD=0.75) โดยร้อยละ 35.40 มีระยะเวลาพำนัก 21-30 ปี รองลงมา มีระยะเวลาพำนักมากกว่า 30 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 26.64 และระยะเวลาพำนัก 10-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 21.64 ตามลำดับ ประชาชน

ท้องถิ่นส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นลูกบ้าน คิดเป็นร้อยละ 90.77 รองลงมาคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 4.80 ส่วนผู้ใหญ่/กำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อบต. คิดเป็นร้อยละ 2.21 ตามลำดับ ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 58.46 และประชาชนท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 41.54 โดยร้อยละ 41.23 เป็นสมาชิกกลุ่ม ธกส. รองลงมา เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 31.58 กลุ่มกองทุนกู้ยืมเงินหมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 24.35 ส่วนกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้และกลุ่มออม. คิดเป็นร้อยละ 13.16 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากรของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น

		n=274
ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	119	43.43
หญิง	155	56.57
อายุ		
ไม่เกิน 20 ปี	16	5.84
21-30 ปี	39	14.23
31-40 ปี	55	20.07
41-50 ปี	65	23.72
51-60 ปี	57	20.80
มากกว่า 60 ปี	42	15.33
$\bar{x}$ =43.97; SD=1.36		
สถานภาพในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	123	45.90
คู่สมรส	97	36.19
บุตร	35	13.06
ญาติ พี่น้อง บิดามารดา	13	4.85

ตารางที่ 6 (ต่อ)

		n=274
ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	16	5.86
ประถมศึกษาตอนต้น	29	10.62
ประถมศึกษาตอนปลาย	106	38.83
มัธยมศึกษาตอนต้น	64	23.44
มัธยมศึกษาตอนปลาย	30	10.99
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	8	2.93
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	2	0.73
ปริญญาตรี	13	4.76
สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.73
การศึกษานอกโรงเรียน (กศน)	3	1.10
ศาสนา		
พุทธ	273	100.00
สถานภาพสมรส		
โสด	29	10.78
สมรส	211	78.44
หย่า/แยกกันอยู่/หม้าย	29	10.78
จำนวนบุตรชาย		
0 คน	94	34.31
1 คน	100	36.50
2 คน	42	15.33
3 คน	24	8.76
มากกว่า 3 คน	14	5.11
$\bar{x}=1.14$; $SD=1.14$		

ตารางที่ 6 (ต่อ)

		n=274
ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนบุตรหญิง		
0 คน	88	32.12
1 คน	96	35.04
2 คน	63	22.99
3 คน	14	5.11
มากกว่า 3 คน	13	4.74
$\bar{x}=1.15$; $SD=1.08$		
จำนวนบุตรรวม		
0 คน	30	10.95
1- 3 คน	202	73.72
มากกว่า 3 คน	42	15.33
$\bar{x}=2.04$; $SD=0.51$		
การตั้งถิ่นฐาน		
เกิดในพื้นที่	102	37.23
ย้ายมาจากที่อื่น	172	62.77
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	97	56.40
ภาคกลาง	25	14.53
ภาคตะวันออก	50	29.07
ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน		
น้อยกว่า 10 ปี	46	16.79
10-20 ปี	58	21.17
21-30 ปี	97	35.40
มากกว่า 30 ปีขึ้นไป	73	26.64
$\bar{x}=25.02$; $SD=1.43$		
สถานภาพทางสังคม		
ลูกบ้าน	246	90.77
คณะกรรมการหมู่บ้าน	13	4.80
ผู้ใหญ่/กำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	6	2.21
สมาชิก อบต.	6	2.21

ตารางที่ 6 (ต่อ)

		n=274
ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม*		
ไม่เป็นสมาชิก	159	58.46
เป็นสมาชิก	113	41.54
กลุ่มสหกรณ์	36	31.58
กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ปลุกป่า พืชผักป่า	15	13.16
กลุ่มเกษตรกร	10	8.77
กลุ่มเฝ้าระวังไฟป่า	4	3.51
กลุ่ม ธกส.	47	41.23
กลุ่มแม่บ้าน	10	8.77
กลุ่ม อสม.	15	13.16
กลุ่มหัตถกรรม	0	0.00
กลุ่มกองทุนกู้ยืมเงินหมู่บ้าน	28	24.35

หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ*

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่น ในงานวิจัยนี้ แบ่งศึกษาออกเป็น 2 ตัวแปรหลัก คือ ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นตามที่ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

สำหรับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านบวกที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ร่วมโครงการปลูกพืชอาหารสัตว์กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ($\bar{x} = 3.45$; $SD = 0.98$) รองลงมาคือ ป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติออกมาบกรบกวนหรือทำลายพืชผลทางการเกษตรของชุมชน ($\bar{x} = 3.33$; $SD = 1.32$) และให้ความร่วมมือในการกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ($\bar{x} = 3.31$; $SD = 1.10$) ซึ่งความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านบวกของประชาชนมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.23$; $SD = 0.80$) ส่วนความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านลบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เข้าไปเก็บหา รวบรวม ระบาย ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ($\bar{x} = 1.93$; $SD = 1.22$) รองลงมาคือ เข้าไปกรีดยางในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ ($\bar{x} = 1.58$; $SD = 1.12$) และนำเอาดอกไม้ กล้วยไม้ป่าที่หายาก มาปลูกเพื่อขึ้นชมที่บ้าน ($\bar{x} = 1.57$; $SD = 0.92$) ซึ่งความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านลบของประชาชนมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 1.48$; $SD = 0.58$) โดยรวมของความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น พบว่า

ประชาชนมีความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในด้านบวกหรือมีความตั้งใจที่จะมีพฤติกรรม
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.93$; $SD = 0.53$) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขต
อุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น

n = 274							
พฤติกรรม	ร้อยละ (จำนวน)					$\bar{x}$	SD
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด		
พฤติกรรมด้านบวก							
1. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	12.45 (34)	6.59 (18)	46.52 (127)	27.47 (75)	6.96 (19)	3.09	1.05
2. ให้ความร่วมมือในการกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	9.52 (26)	6.96 (19)	39.93 (109)	29.30 (80)	14.29 (39)	3.31	1.10
3. ร่วมกลุ่มกับสมาชิกในชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	13.92 (38)	9.52 (26)	41.03 (112)	30.04 (82)	5.49 (15)	3.03	1.08
4. เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ	9.89 (27)	12.45 (34)	32.60 (89)	34.80 (95)	10.26 (28)	3.23	1.10
5. ร่วมโครงการปลูกพืชอาหารสัตว์กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	5.47 (15)	8.76 (24)	31.39 (86)	43.43 (119)	10.95 (30)	3.45	0.98
6. ป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติออกมารบกวนหรือทำลายพืชผลทางการเกษตรของชุมชน	15.81 (43)	8.46 (23)	22.43 (61)	33.09 (90)	20.22 (55)	3.33	1.32
เฉลี่ยพฤติกรรมด้านบวก						3.23	0.80
พฤติกรรมด้านลบ							
7. เข้าไปตัดไม้ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาสร้างบ้านเรือน	79.78 (217)	9.19 (25)	8.82 (24)	1.47 (4)	0.74 (2)	1.34	0.76
8. เข้าไปล่าสัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	80.95 (221)	9.89 (27)	22 (8.06)	1.10 (3)	0.00 (0)	1.29	0.66

ตารางที่ 7 (ต่อ)

n = 274

พฤติกรรม	ร้อยละ (จำนวน)					$\bar{x}$	SD
	น้อยมาก	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด		
9. ซักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าไป ล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	86.81 (237)	7.33 (20)	4.40 (12)	0.73 (2)	0.73 (2)	1.21	0.62
10. ตั้งชุมชนต่อต้านการประกาศ จัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	73.43 (199)	10.70 (29)	9.96 (27)	2.21 (6)	3.69 (10)	1.52	1.01
11. เข้าไปเก็บหา เร่ว หวาย ระกำ ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	56.09 (152)	11.81 (32)	18.45 (50)	9.59 (26)	4.06 (11)	1.93	1.22
12. เข้าไปเอาต้นกล้าพันธุ์ไม้ ออกมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่าย	73.80 (200)	10.33 (28)	8.86 (24)	5.54 (15)	1.48 (4)	1.50	0.96
13. นำเอาดอกไม้ กล้วยไม้ป่าที่หา ยาก มาปลูกเพื่อชื่นชมที่บ้าน	67.78 (183)	12.96 (35)	14.81 (40)	3.70 (10)	0.74 (2)	1.57	0.92
14. เข้าไปกรีดยางในเขตพื้นที่ อุทยานแห่งชาติเพื่อหารายได้เลี้ยง ชีพ	6.27 (17)	4.06 (11)	1.58	1.12			
เฉลี่ยพฤติกรรมด้านลบ						1.48	0.58
รวม						3.93	0.53

หมายเหตุ ค่าคะแนน 5.00-3.68 มีความตั้งใจที่จะกระทำมาก
 ค่าคะแนน 2.34-3.67 มีความตั้งใจที่จะกระทำปานกลาง
 ค่าคะแนน 2.33-1.00 มีความตั้งใจที่จะกระทำน้อย

สำหรับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านบวกรักษาพันธุ์สัตว์ป่าส่วนใหญ่มีการใช้วัสดุอย่างอื่นเพื่อลดปริมาณการใช้ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ เช่น ซีเมนต์ แทนการใช้ไม้ในการก่อสร้าง ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 68.50 รองลงมาปลูกผักสวนครัวเพื่อลดปริมาณการใช้พืชผักจากอุทยานแห่งชาติ คิดเป็นร้อยละ 67.03 และนำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง เช่น ไม้ไผ่ ฯลฯ คิดเป็นร้อยละ 55.11 ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติด้านลบประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เข้าไปตัดไม้ในอุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้างเครื่องใช้หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ 13.50 รองลงมาคือ นำเข้าไปเก็บพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่หายากและมีราคาแพงคิดเป็นร้อยละ 11.68 การเก็บเมล็ดพันธุ์พืชป่า ไม้เศรษฐกิจมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่ายและเก็บหาน้ำผึ้ง รังผึ้งเพื่อนำไปขายคิดเป็นร้อยละ 6.99 เท่ากัน โดยรวมของพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่กระทำพฤติกรรมอย่างยั่งยืนในระดับน้อย ($\bar{x} = 4.32$; $SD = 3.08$) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

พฤติกรรม	ร้อยละ(จำนวน)	
	ไม่เคยกระทำ	กระทำ
พฤติกรรมด้านบวก		
1. เก็บไม้พิน โดยเลือกเฉพาะต้นไม้หรือกิ่งไม้ที่แห้งตายมาทำเป็นไม้พิน	77.01 (211)	22.99 (63)
2. เก็บเห็ด หน่อไม้หรือของป่าอย่างระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรบริเวณโดยรอบ	69.34 (190)	30.66 (84)
3. เก็บไม้ไผ่ที่เติบโตเต็มที่	85.77 (235)	14.23 (39)
4. ใช้วัสดุอย่างอื่นเพื่อลดปริมาณการใช้ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ เช่น ซีเมนต์ แทนการใช้ไม้ในการก่อสร้าง ฯลฯ	31.50 (86)	68.50 (187)
5. เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารในครัวเรือนแทนการล่าสัตว์ป่า	49.08 (134)	50.92 (139)
6. ปลุกผักสวนครัวเพื่อลดปริมาณการใช้พืชผักจากอุทยานแห่งชาติ	32.97 (90)	67.03 (183)
7. นำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง เช่น เนื้อไม้ ฯลฯ	31.75 (87)	55.11 (151)
8. ปลุกสมุนไพรไว้ใช้ เพื่อลดปริมาณการเข้าไปเก็บหาในป่า	55.11 (151)	44.89 (123)
พฤติกรรมด้านลบ		
9. เข้าไปเก็บพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่หายากและมีราคาแพง	88.32 (242)	11.68 (32)
10. เก็บหาชนิดพันธุ์ไม้ป่าที่หายากเพื่อนำไปขาย	96.72 (265)	3.28 (9)
11. เก็บหาแมลงชนิดที่หายากเพื่อนำไปขาย	98.16 (267)	1.84 (5)
12. เก็บรังนก เช่น รังนกกระจาบ เพื่อนำมาเป็นเครื่องประดับบ้าน	95.26 (261)	4.74 (13)
13. นำสัตว์เข้าไปเลี้ยงในอุทยานแห่งชาติ	93.43 (256)	6.57 (18)
14. เก็บไข่แมลง/สัตว์ในอุทยานแห่งชาติ	95.97 (262)	4.03 (11)
15. เข้าไปล่าสัตว์ในช่วงฤดูผสมพันธุ์	93.73 (254)	6.27 (17)
16. เข้าไปตัดไม้ในอุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องใช้ หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ	86.50 (237)	13.50 (37)
17. เก็บหาน้ำผึ้ง รังผึ้งเพื่อนำไปขาย	93.00 (253)	6.99 (19)
18. เก็บเมล็ดพันธุ์พืชป่า ไม่เศรษฐกิจมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่าย	93.01 (253)	6.99 (19)
เฉลี่ยพฤติกรรมรวม		4.32
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน		3.08

ตารางที่ 8 (ต่อ)

หมายเหตุ คะแนน 18.00-12.35 กระทำมาก

คะแนน 12.34- 6.68 กระทำปานกลาง

คะแนน 6.67- 1.00 กระทำน้อย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นประกอบด้วย การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการรับรู้เกี่ยวกับ กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ

การได้รับข้อมูลข่าวสารพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น คิดเป็นร้อยละ 62.87 ประชาชนที่ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร คิดเป็นร้อยละ 37.13 โดยประชาชนส่วนใหญ่ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ คิดเป็นร้อยละ 60.47 รองลงมา เจ้าหน้าที่ของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 45.35 และป้ายแผ่นโปสเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 17.44 ตามลำดับ มีความถี่เฉลี่ยในการได้รับข้อมูลข่าวสารจำนวน 1.91 ครั้ง/ปี (SD=0.80) ด้านประสบการณ์ในการฝึกอบรม พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่เคยอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 68.25 และประชาชนที่เคยอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 32.75 ส่วนจำนวนครั้งที่อบรมเฉลี่ย 1.36 ครั้ง/ปี (SD=0.56) และการพบปะเจ้าหน้าที่ พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เคยพบปะเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น คิดเป็นร้อยละ 51.09 ส่วนความถี่ในการพบปะเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 1.65 ครั้ง/ปี (SD=0.71) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 การได้รับข้อมูลข่าวสารของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น
รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

n = 274		
ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสาร*		
ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร	101	37.13
ได้รับข้อมูลข่าวสาร	171	62.87
วิทยุ	13	7.56
เสียงตามสายของชุมชน	19	11.05
โทรทัศน์	12	6.98
หนังสือพิมพ์	1	0.58
พระสงฆ์	1	0.58
เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	104	60.47
ป้ายแผ่นโปสเตอร์	30	17.44
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	78	45.35

ตารางที่ 9 (ต่อ)

	จำนวน (คน)	ร้อยละ
n = 274		
ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสาร		
ไม่เคยได้รับ	101	36.86
1-4 ครั้ง/ปี	96	35.04
มากกว่า 4 ครั้ง/ปี	77	28.10
$\bar{X}=1.91$; SD=0.80		
ประสบการณ์ในการฝึกอบรม		
ไม่เคยอบรม	187	68.25
เคยอบรม	87	32.75
จำนวนครั้งที่อบรม		
0 ครั้ง/ปี	187	68.25
1-3 ครั้ง/ปี	75	27.37
มากกว่า 3 ครั้ง/ปี	12	4.38
$\bar{X}=1.36$; SD=0.56		
การพบปะเจ้าหน้าที่		
ไม่เคยพบปะ	134	48.91
เคยพบปะ	140	51.09
ความถี่ในการพบปะเจ้าหน้าที่		
0 ครั้ง/ปี	134	48.91
1-3 ครั้ง/ปี	103	37.59
มากกว่า 3 ครั้ง/ปี	37	13.50
$\bar{X}=1.65$; SD=0.71		

หมายเหตุ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ *

ส่วนความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติพบว่าข้อความที่ประชาชนต้องถึ้นตอบถูกมากที่สุดเป็นประโยชน์ทางอ้อมของทรัพยากรป่าไม้ คือ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของอุทกภัยและลมพายุ คิดเป็นร้อยละ 95.24 รองลงมาป่าไม้ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่อากาศ และมีส่วนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล คิดเป็นร้อยละ 95.15 และปริมาณและคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติสัมพันธ์กับการมีอยู่ของพื้นที่ป่า คิดเป็นร้อยละ 94.87 ตามลำดับ ส่วนข้อความที่ประชาชนตอบผิดมากที่สุด คือ

ป่าดงดิบ เป็นป่าผลัดใบประเภทหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 65.81 รองลงมา ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ต้นไม้น้อยใหญ่ทุกชนิด แต่ไม่รวมดิน หิน น้ำ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า คิดเป็นร้อยละ 41.70 และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การเก็บรักษาทรัพยากรเอาไว้โดยไม่นำมาใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 41.03 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)	
	ตอบถูก	ตอบผิด
1. ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติใช้แล้วไม่มีวันหยุด	36.40 (99)	63.60 (173)
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การเก็บรักษาทรัพยากรเอาไว้โดยไม่นำมาใช้ประโยชน์	58.97 (161)	41.03 (112)
3. ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ต้นไม้น้อยใหญ่ทุกชนิด แต่ไม่รวมดิน หิน น้ำ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า	58.30 (158)	41.70 (113)
4. ป่าดงดิบ เป็นป่าผลัดใบประเภทหนึ่ง	34.19 (93)	65.81 (179)
5. ปริมาณและคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติสัมพันธ์กับการมีอยู่ของพื้นที่ป่า	94.87 (259)	5.13 (14)
6. ป่าไม้ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่อากาศ และมีส่วนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล	95.15 (255)	4.85 (13)
7. การเผาป่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ป่าเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ เพราะจะทำให้เห็ดและต้นไม้เล็ก ๆ เจริญเติบโตได้ดี	88.64 (242)	11.36 (31)
8. การใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่เกษตรกรรมไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้บริเวณใกล้เคียง	68.50 (187)	31.50 (86)
9. การลดลงของป่าไม้ ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินเพิ่มขึ้น	86.03 (234)	13.97 (38)
10. ประโยชน์ทางอ้อมของทรัพยากรป่าไม้ คือ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของอุทกภัยและลมพายุ	95.24 (260)	4.76 (13)
11. สัตว์ป่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	74.36 (203)	25.64 (70)
12. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติโดยรวมเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น	66.67 (182)	33.33 (91)
13. ผลกระทบจากการทำลายป่าไม้คือการเสียสมดุลทางสิ่งแวดล้อม	83.15 (227)	16.85 (46)

เมื่อพิจารณาความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนโดยรวม พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับมาก ($\bar{x}=9.38$; $SD=2.23$) จากคะแนนเต็ม 13 โดยผู้ที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก คิดเป็นร้อยละ 68.86 รองลงมา ผู้ที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 29.30 และผู้ที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.83 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ระดับความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น

n=274				
ความรู้ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	ร้อยละ	$\bar{x}$	SD
มาก	188	68.86		
ปานกลาง	80	29.30		
น้อย	5	1.83		
			9.38	2.23

หมายเหตุ คะแนน 8.67-13.00 มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก
คะแนน 4.34- 8.66 มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปานกลาง
คะแนน 0.00- 4.33 มีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อย

สำหรับการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มองว่าทรัพยากรธรรมชาติให้คุณค่ามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.31 รองลงมา ประชาชนมองว่าทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่ามาก คิดเป็นร้อยละ 19.70 และประชาชนมองว่าทรัพยากรมีคุณค่าปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 14.50 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น

n=274		
การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่ามากที่สุด	173	64.31
ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่ามาก	53	19.70
ทรัพยากรธรรมชาติมีคุณค่าปานกลาง	39	14.50
ทรัพยากรธรรมชาติมีค่าน้อย	1	0.37
ทรัพยากรธรรมชาติมีค่าน้อยที่สุด	1	0.37
ทรัพยากรธรรมชาติไม่มีคุณค่า	2	0.74

ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติในด้านการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากที่สุด ($\bar{x}=3.69$; $SD=1.06$) รองลงมาคือ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($\bar{x}=3.54$; $SD=1.11$) และด้านรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ($\bar{x}=3.51$; $SD=1.06$) โดยภาพรวมของการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ พบว่า ประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.99$; $SD=0.75$) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)						$\bar{x}$	SD
	ไม่เคยได้รับ	ได้รับน้อย	ได้รับน้อย	ได้รับปานกลาง	ได้รับมาก	ได้รับมากที่สุด		
	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
1. ด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ	8.39 (23)	6.57 (18)	5.11 (14)	42.70 (117)	23.72 (65)	13.50 (37)	3.07	1.35
2. ด้านการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	1.47 (4)	2.93 (8)	7.33 (20)	22.34 (61)	44.69 (122)	21.17 (58)	3.69	1.06
3. ด้านเป็นแหล่งไม้ใช้สอย	47.43 (129)	12.13 (33)	13.60 (37)	18.01 (49)	4.78 (13)	4.04 (11)	1.32	1.51
4. ด้านเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	11.03 (30)	15.07 (41)	27.21 (74)	33.46 (91)	7.72 (21)	5.51 (15)	2.28	1.28
5. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	2.20 (6)	2.92 (8)	8.42 (23)	30.77 (84)	36.26 (99)	19.41 (53)	3.54	1.11
6. ด้านสังคมและวัฒนธรรม	2.94 (8)	5.15 (14)	16.18 (44)	47.79 (130)	18.75 (51)	9.19 (25)	3.01	1.09
7. ด้านรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม	0.37 (1)	5.49 (15)	6.23 (17)	37.36 (102)	31.50 (86)	19.05 (52)	3.51	1.06
8. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ทางธรรมชาติ	3.30 (9)	6.96 (19)	13.55 (37)	39.93 (109)	24.91 (68)	11.36 (31)	3.10	1.18
9. ด้านการช่วยบรรเทาความรุนแรงของภัยธรรมชาติ	2.56 (7)	3.66 (10)	15.75 (43)	34.43 (94)	27.11 (74)	16.48 (45)	3.29	1.17

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)						n=274	
							$\bar{x}$	SD
	ไม่เคย	ได้รับ	ได้รับ	ได้รับ	ได้รับ	ได้รับ		
	ได้รับ	น้อย	น้อย	ปาน	มาก	มากที่สุด		
	(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)		
10.ด้านเป็นแหล่ง	3.66	9.89	13.55	28.21	29.93	14.60	3.15	1.31
อาหาร พืชพันธุ์	(10)	(27)	(37)	(77)	(82)	(40)		
สมุนไพร								
							รวม	2.99 0.75

หมายเหตุ ค่าคะแนน 3.68-5.00 ระดับการได้รับประโยชน์มาก
 ค่าคะแนน 2.34-3.67 ระดับการได้รับประโยชน์ปานกลาง
 ค่าคะแนน 2.33-1.00 ระดับการได้รับประโยชน์น้อย

ในส่วนของการทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในประเด็น ป่าไม้เป็นสมบัติของเราทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษามากที่สุด ($\bar{x} = 4.32$; $SD = 0.62$) รองลงมาคือการรักษาป่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านร่วมกัน ($\bar{x} = 4.29$; $SD = 0.66$) และป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล และมีน้ำในลำธารไหลตลอดทั้งปี ($\bar{x} = 4.27$; $SD = 0.54$) โดยภาพรวมประชาชนท้องถิ่นมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกอยู่ในระดับมากและมีความเข้มข้นสูง ($\bar{x} = 3.83$; $SD = 0.44$) รายละเอียดแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ทศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					$\bar{x}$	SD
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง		
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
1.ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล และมีน้ำในลำธารไหลตลอดทั้งปี	31.75 (87)	63.87 (175)	4.01 (11)	0.36 (1)	0.00 (0)	4.27	0.54
2.ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรป่าไม้	24.54 (67)	0.33 (192)	0.73 (12)	0.73 (2)	0.00 (0)	4.19	0.53
3.สัตว์ป่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและทำให้ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ขึ้น	26.28 (72)	66.79 (183)	5.84 (16)	1.09 (3)	0.00 (0)	4.18	0.57
4.ป่าไม้เป็นสมบัติของเราทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา	7.33 (20)	37.36 (102)	15.75 (43)	38.46 (105)	1.10 (3)	4.32	0.62
5. การรักษาป่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านร่วมกัน	38.69 (106)	57.30 (157)	2.92 (8)	0.36 (1)	0.73 (2)	4.29	0.66

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					n=274	
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	$\bar{x}$	SD
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
6.การจุดไฟเผาป่าทำให้พันธุ์พืชและสัตว์ลดลง	37.59 (103)	56.93 (156)	3.65 (10)	1.09 (3)	0.73 (2)	3.81	0.98
7.การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและสมดุลของสภาวะแวดล้อมเป็นบทบาทหนึ่งของ อุทยานแห่งชาติ	17.88 (49)	71.17 (195)	6.20 (17)	4.01 (11)	0.73 (2)	4.01	0.68
8.หากคนในชุมชนท้องถิ่นใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการคำนึงถึง สิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา	19.71 (54)	56.57 (155)	4.74 (13)	18.25 (50)	0.73 (2)	3.76	0.99
9.การใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติ	11.31 (31)	57.30 (157)	11.31 (31)	18.25 (50)	1.82 (5)	3.58	0.97

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					n=274	
						$\bar{x}$	SD
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง		
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
10.สัตว์ป่าเกิดมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ ดังนั้นการอนุรักษ์สัตว์ป่าจึงไม่มีความจำเป็นเมื่อเทียบกับการดำรงชีวิตของมนุษย์	3.31 (9)	19.12 (52)	17.28 (47)	54.41 (148)	5.88 (16)	2.59	0.97
11.การปล่อยสัตว์เลี้ยงหรือนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในพื้นที่ป่า ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า	1.10 (3)	38.46 (105)	15.75 (43)	37.36 (102)	7.33 (20)	2.88	1.04
12.วิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คือการเปิดป่าใหม่เพิ่มขึ้น	5.49 (15)	18.32 (50)	9.16 (25)	55.68 (152)	11.36 (31)	2.51	1.08
13. เมื่อต้องการไม้ฟืนและไม้ใช้สอย ชาวเขาจะไปตัดในป่าเท่านั้น เพราะยังมีไม้อยู่มาก	1.46 (4)	7.30 (20)	6.57 (18)	69.34 (190)	15.33 (42)	2.10	0.79
14.การเผาป่าทำให้เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ได้ง่ายขึ้น	0.00 (0)	10.29 (28)	4.04 (11)	72.43 (197)	13.24 (36)	2.11	0.76

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					n=274	
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	$\bar{x}$	SD
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
15.การปลูกป่าและดูแลรักษาป่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น	1.09 (3)	31.02 (85)	6.93 (19)	55.11 (151)	5.84 (16)	2.66	1.01
					รวม	3.83	0.44

หมายเหตุ ค่าคะแนน 3.68-5.00 ระดับทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก
 ค่าคะแนน 2.34-3.67 ระดับทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติปานกลาง
 ค่าคะแนน 2.33-1.00 ระดับทัศนคติเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติน้อย

การรับรู้เกี่ยวกับกฎข้อห้ามและระเบียบของอุทยานแห่งชาติของประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.50$; $SD=0.42$) โดยกฎข้อห้ามและระเบียบของอุทยานแห่งชาติที่ประชาชนรับรู้ว่าเป็นจริงมากที่สุด คือกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความเหมาะสมดีแล้ว ($\bar{x}=3.73$; $SD=0.72$) รองลงมาคือ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อห้ามของอุทยานแห่งชาติเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่ ($\bar{x}=3.66$; $SD=0.83$) และมีการบังคับใช้บทลงโทษอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ($\bar{x}=3.62$; $SD=0.81$) ตามลำดับ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 การรับรู้เกี่ยวกับกฎข้อห้ามและระเบียบของอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					$\bar{x}$	SD
	จริง	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริง		
	อย่าง ยิ่ง (5)	(4)	(3)	(2)	อย่าง ยิ่ง (1)		
1. กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความเหมาะสมดีแล้ว	9.52 (26)	60.44 (165)	24.18 (66)	5.49 (15)	0.37 (1)	3.73	0.72
2. มีการเผยแพร่กฎระเบียบและข้อห้ามต่างๆให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้รับทราบอย่างทั่วถึง	5.86 (16)	55.68 (152)	22.71 (62)	15.75 (43)	0.00 (0)	3.51	0.83
3. มีการบังคับใช้บทลงโทษอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ	5.88 (16)	64 (176)	16.91 (46)	11.40 (31)	1.10 (3)	3.62	0.80
4. มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	5.13 (14)	39.19 (107)	39.19 (107)	15.75 (43)	0.73 (2)	3.32	0.83
6. กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอื้อประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่ม	2.19 (6)	44.16 (121)	35.04 (96)	17.15 (47)	1.46 (4)	3.28	0.82

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ข้อความ	ร้อยละ (จำนวน)					$\bar{x}$	SD
	จริง	จริง	ไม่แน่ใจ	ไม่จริง	ไม่จริง		
	อย่าง				อย่าง		
	ยิ่ง				ยิ่ง		
	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)		
7. ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อห้ามของอุทยานแห่งชาติเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่	9.85 (27)	58.03 (159)	21.53 (59)	9.85 (27)	0.73 (2)	3.66	0.81
8. เจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนมีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนในการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	9.12 (25)	44.53 (122)	33.58 (92)	11.31 (31)	1.46 (4)	3.48	0.86
รวม						3.50	0.42

หมายเหตุ ค่าคะแนน 3.68-5.00 ระดับการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติมาก
 ค่าคะแนน 2.34-3.67 ระดับการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติปานกลาง
 ค่าคะแนน 2.33-1.00 ระดับการรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานชาติน้อย

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

สมมติฐานที่ 1 การตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎข้อห้ามและระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวรวมกันส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยก่อให้เกิดความผันแปรในความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นร้อยละ 22.8 ($F=8.068$; $p\text{-value}=0.000$; Multiple $R=0.506$; $R^2=0.256$) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวต่อ

ตัวแปรตาม พบว่ามีตัวแปรอิสระเพียง 2 ตัว จาก 10 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ (Beta=0.330; t=-5.624; p-value=0.000) รองลงมา ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Beta=0.319; t=4.935; p-value=0.000) ดังรายละเอียดในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุเพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น

n=274

ปัจจัย	B	Std. Error	Beta	t	p-value
ค่าคงที่	1.768				
การตั้งถิ่นฐาน	-0.029	0.062	-0.027	-0.460	0.646
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	0.013	0.008	0.103	1.630	0.104
ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.006	0.015	0.026	0.404	0.686
ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.002	0.022	0.005	0.091	0.927
การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ	-0.001	0.036	-0.002	-0.032	0.974
การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม	-0.020	0.024	-0.051	-0.837	0.403
ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.393	0.080	0.319	4.935	0.000
การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ	-0.029	0.062	-0.028	-0.468	0.640
การพบปะเจ้าหน้าที่	0.010	0.011	0.056	0.913	0.362
การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ	0.230	0.041	0.330	5.624	0.000

หมายเหตุ F=8.068; p-value =0.000; Multiple R=0.506; $R^2=0.256$

เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นพบว่า การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติและทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติมีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอย (Beta) เท่ากับ 0.330 และ 0.319 ตามลำดับ ปัจจัยทั้ง 2 ตัวมีอิทธิพลในเชิงบวกกล่าวคือถ้าประชาชนท้องถิ่นมีทักษะคิดที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะทำให้มีความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกมาก เนื่องจากความตั้งใจหรือเจตนาของบุคคลที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรม มีทักษะคิดเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินการกระทำพฤติกรรมออกมาในทางบวกหรือลบ (Fishbein and Ajzen, 1975) หากประชาชนท้องถิ่น

ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติจะทำให้มีความตั้งใจแสดงพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกมาก

สมมุติฐานข้อที่ 2 การตั้งถิ่นฐาน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ การพบปะเจ้าหน้าที่ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ตัวแปรอิสระทุกตัวรวมกันส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยก่อให้เกิดความผันแปรในพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นร้อยละ 19.4 ($F=5.674$; $p\text{-value}=0.000$; Multiple $R=0.441$; $R^2=0.194$) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวแปรตาม พบว่ามีตัวแปรอิสระเพียง 4 ตัว จาก 10 ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดตามลำดับ คือทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=0.273$; $t=4.059$; $p\text{-value}=0.000$) การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=0.194$; $t=3.172$; $p\text{-value}=0.002$) การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ ($Beta=-0.149$; $t=-2.442$; $p\text{-value}=0.015$) และการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ($Beta=0.140$; $t=2.213$; $p\text{-value}=0.028$) ดังรายละเอียดในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุเพื่อทดสอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

n=274

ปัจจัย	B	Std. Error	Beta	t	p-value
ค่าคงที่	6.737				
การตั้งถิ่นฐาน	0.431	0.270	0.097	1.599	0.111
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	-0.014	0.034	-0.026	-0.399	0.690
ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.022	0.067	0.022	0.328	0.743
ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.030	0.095	0.019	0.315	0.753
การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ	0.498	0.157	0.194	3.172	0.002
การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม	0.232	0.105	0.140	2.213	0.028
ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	1.405	0.346	0.273	4.059	0.000

ตารางที่ 17 (ต่อ)

	n=274				
ปัจจัย	B	Std. Error	Beta	t	p-value
การรับรู้กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ	-0.273	0.271	-0.063	-1.007	0.315
การพบปะเจ้าหน้าที่	0.044	0.048	0.059	0.928	0.354
การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ	-0.434	0.178	-0.149	-2.442	0.015

หมายเหตุ F=5.674; p-value =.000; Multiple R=.441; $R^2=.194$

เมื่อพิจารณาอิทธิพลของตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นพบว่า ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ และการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติด้วยค่าสัมประสิทธิ์ความถดถอย (Beta) เท่ากับ .273, .194 -.149 และ .140 ตามลำดับและปัจจัย 3 ตัวมีอิทธิพลในเชิงบวก กล่าวคือ ถ้าประชาชนท้องถิ่นมีทักษะที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะทำให้มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกมาก เนื่องจากทักษะคิดจะเป็นตัวผลักดันให้เกิดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติของบุคคลได้ (Rokeah, 1970) สอดคล้องกับ ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (The Theory of Reasoned Action) ว่าทัศนคติเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่พฤติกรรม (Fishbein and Ajzen, 1975) โดยทัศนคติเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติของบุคคลเป็นผลบวก (ประภาเพ็ญ, 2520) ดังนั้นการที่ประชาชนท้องถิ่นมีความรู้สึกในด้านบวกต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติหรือกล่าวได้ว่ามีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งผลให้มีกระทำการพฤติกรรมดังกล่าวมากรวมทั้งหากประชาชนท้องถิ่นให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติมากและมีการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคมบ้างจะทำให้มีพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกมาก สอดคล้องกับงานวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า การได้รับประโยชน์และการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคมมีผลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ (นพดล, 2545; ชลธิศ, 2545; สุปราณี, 2550 และนัฐฉิ, 2552) ส่วนตัวแปรการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติมีอิทธิพลเชิงลบโดยประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติด้านการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ามากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นได้รับผลกระทบจากการออกมาหากินของช้างป่าทำลายพืชผลเกษตรของประชาชนท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นการได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติของประชาชนท้องถิ่นมาก อาจทำให้พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของประชาชนท้องถิ่นลดลง

สมมุติฐานข้อที่ 3 ความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.112 ($P\text{-value}$)=0.065 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปรความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

n=274		
ตัวแปรที่ศึกษา	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์(r) กับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติ	P-value
พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ	0.112	0.065

จากผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ที่พบว่า พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับต่ำมาก พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.112 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเนื่องจากการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม ตามทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (The Theory of Reasoned Action) (Ajzen, 1975) ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการใช้เหตุผล และข้อมูลอย่างเป็นระบบก่อนที่จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดๆ โดยมีความตั้งใจ (เจตนาเชิงพฤติกรรม) เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่การเกิดเจตนาเชิงพฤติกรรมมี 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลคือ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ทักษะติดต่อพฤติกรรม (การที่บุคคลประเมินการกระทำพฤติกรรมออกมาในทางบวกหรือลบ) 2) ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง (การรับรู้ของบุคคลต่อความกดดันทางสังคมที่จะเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเหล่านั้นกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมนั้น) ดังนั้นการแสดงพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นอาจเนื่องมาจากการศึกษาครั้งนี้ ประชาชนท้องถิ่นประกอบอาชีพเกษตรกรรมซึ่งต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ น้ำ และ/หรือสัตว์ป่าประชาชนท้องถิ่นมีการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีคุณค่ามากที่สุดความสัมพันธ์ที่ปรากฏจึงมีทิศทางบวก กล่าวคือ หากประชาชนท้องถิ่นมีความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมาก จะทำให้ประชาชนท้องถิ่นจะมีการแสดงพฤติกรรมในทิศทางเดียวกัน จึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่ปรากฏมีทิศทางบวก แต่อย่างไรก็ตามประชาชนได้รับผลกระทบจากปัญหาช้างป่าทำลายพืชผลทางการเกษตรหรือสร้างความเกรงกลัวอยู่มาก จึงทำให้ค่าความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับต่ำ

ตอนที่ 4 การคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุเพื่อแบ่งชี้ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนชุมชนท้องถิ่น ดังที่นำเสนอในตารางที่ 15 สามารถสร้างสมการในการคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในอนาคต ได้ดังนี้

$$Y = 6.737 + 0.498X_1 + 0.232X_2 + 1.405X_3 + 0.434X_4$$

เมื่อ Y = พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนชุมชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นในอนาคต

X_1 = การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ

X_2 = การรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม

X_3 = ทักษะต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

X_4 = การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ

จากสมการคาดการณ์ข้างต้น เมื่อทำการแทนค่าเพื่อคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่น พบว่าประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษามีแนวโน้มของพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยภาพรวมเพิ่มขึ้นด้วยค่าคะแนน 9.31 (จากคะแนนปัจจุบัน 4.32)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลจากประชาชนท้องถิ่นโดยรอบอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี รัศมี 5 กิโลเมตร จำนวน 274 ครีวเรือน ระหว่างเดือนกรกฎาคม-เดือนกันยายน 2556 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.57 มีช่วงอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.72 สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 38.83 ส่วนใหญ่ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 62.77 และประชาชนส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกในการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 58.46

ส่วนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในระดับมาก ($\bar{x}=3.93$; $SD=0.53$) นอกจากนี้พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น คิดเป็นร้อยละ 62.87 และมีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=9.38$; $SD=2.23$) คิดเป็นร้อยละ 68.86 แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 67.88 ประชาชนส่วนใหญ่มีการให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติว่าทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.31 และมีระดับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวกอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=3.83$; $SD=0.44$) ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีการรับรู้กฎหมาย และระเบียบของอุทยานแห่งชาติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=3.50$; $SD=0.42$) ส่วนการพบปะเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 51.84 และประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติอยู่ในระดับปานกลาง ($=2.99$; $SD=0.75$)

จากการทดสอบสมมติฐานด้วยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุ พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ ($Beta=.330$; $t=-5.624$; $p\text{-value}=.000$) และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=.319$; $t=4.935$; $p\text{-value}=.000$) ส่วนตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญ คือ ทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=.273$; $t=4.059$; $p\text{-value}=.000$) การให้คุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติ ($Beta=.194$; $t=3.172$; $p\text{-value}=.002$) การได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติ ($Beta=-.149$; $t=-2.442$; $p\text{-value}=.015$) และการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคม ($Beta=.140$; $t=2.213$; $p\text{-value}=.028$) และด้านการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติกับพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ .112 นอกจากนี้ผู้วิจัยได้คาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่น พบว่า ประชาชนท้องถิ่นมีแนวโน้มของพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเพิ่มขึ้น ด้วยค่าคะแนน 9.31 จากคะแนนปัจจุบัน 4.32

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการจัดการอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

1. ควรเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับประชาชนท้องถิ่นผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกพืชอาหารสัตว์ป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าออกมากรบกวนหรือทำลายพืชผลทางการเกษตรของชุมชน เป็นต้น และควรให้การศึกษาทุกรูปแบบ เช่น ให้การศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นและสัตว์ป่าตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
2. ควรให้ประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์จากอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้นโดยผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว การจำหน่ายอาหารและสินค้าของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ
3. ควรสนับสนุนการจัดการรวมกลุ่มกิจกรรมทางสังคมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเชิงบวก หรือพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
4. อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นควรร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ของภาครัฐ ส่งเสริมอาชีพเสริมให้แก่ประชาชนท้องถิ่นเป็นอาชีพทางเลือก เช่น การจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ การเพาะกล้าไม้เศรษฐกิจโดยรับกล้าไม้จากอุทยานแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อป้องกันการเข้าไปตัดไม้ในอุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องใช้ หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ รวมทั้งมีการเก็บหาน้ำผึ้ง รังผึ้งเพื่อนำไปขาย เก็บเมล็ดพันธุ์พืชป่า ไม้เศรษฐกิจมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่าย ซึ่งเป็นพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นเชิงลบที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน
5. เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติควรออกไปสร้างมวลชนสัมพันธ์กับประชาชนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนท้องถิ่นและอุทยานแห่งชาติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากประชาชนบางส่วนมีการรับรู้ที่ไม่ดีนักต่อตัวเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรทำการเก็บข้อมูลพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นรอบอุทยานแห่งชาติเขาสืบหาขึ้นเป็นจำนวนความถี่ในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. เนื่องจากพบว่ายังมีตัวแปรที่ผู้วิจัยบรรจุไว้ในกรอบแนวคิดแต่กลับไม่พบว่ามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติของประชาชนท้องถิ่นหลายตัวแปร การวิจัยในอนาคตจึงควรตรวจสอบเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เพิ่มเติมให้มากขึ้น



เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. 2552.

เรื่องยุทธการแก้ไขปัญหาวิกฤตป่าไม้ของชาติ, แหล่งที่มา:

http://www.deqp.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=4137&catid=98%3A%E0%B9%92%E0%B9%95%E0%B9%95%E0%B9%93-%E0%B9_%E0%B9%94-%E0%B9%92%E0%B9%95-%E0%B9%91%E0%B9_%25M-%25S&Itemid=101&lang=en, 20 ธันวาคม 2552.

กระทรวงมหาดไทย ศูนย์ข้อมูลเพื่อพัฒนาชนบท. 2552. ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ) /กชช 20, แหล่งที่มา: <http://www.rdic.cdd.go.th/index1.html>, 28 ธันวาคม 2553.

กรมป่าไม้. 2551. สรุปพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย. แหล่งที่มา:

<http://forestinfo.forest.go.th/55/Content.aspx?id=72>, 20 ธันวาคม 2552.

กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. 2552. รายชื่ออุทยานแห่งชาติที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา. สำนักส่วนอนุรักษ์ทรัพยากร, กรุงเทพฯ.

_____. 2552. ข้อมูลอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น. แหล่งที่มา:

npdatabase@dnpp.go.thhttp://park.dnp.go.th/visitor/nationparkshow.php?PTA_CODE=9129, 20 ธันวาคม 2552.

_____. 2553. ข้อมูลสถิติอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. แหล่งที่มา:

<http://www.dnp.go.th/statistic>, 28 ธันวาคม 2553.

_____. 2553. รายชื่ออุทยานแห่งชาติที่อยู่ในระหว่างดำเนินการประกาศจัดตั้ง. สำนักส่วนอนุรักษ์ทรัพยากร, กรุงเทพฯ.

_____. 2554. ข้อมูลจำนวนสถิติจำนวนคดีความอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น ช่วงปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553. สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ป่าอนุรักษ์.

_____. 2555. เอกสารสรุปจำนวนสถิติจำนวนคดีความอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น.

แหล่งที่มา: http://www.dnp.go.th/info_protect/index.php?option=com_content&view=section&id=12&Itemid=12, 5 ตุลาคม 2554.

- _____. 2556. **ที่ตั้งและอาณาเขต และชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น.**
สำนักส่วนอนุรักษ์ทรัพยากร, กรุงเทพฯ.
- กนกกาญจน์ โกดิรัมย์. 2545. **การศึกษาเปรียบเทียบหญิงและชายในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนโนนใหญ่ กิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ก่อ สวัสดิพานิชย์. 2535. **มองการศึกษา: เส้นทางที่เท่าเทียมของคนไทย,** กรุงเทพฯ.
- กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. 2552. **จิตวิทยาทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ 17. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปทุมธานี.
- เกษม จันทรแก้ว. 2543. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.** มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- _____. 2553. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.** พิมพ์ครั้งที่ 8. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จำลอง เงินดี. 2552. **จิตวิทยาสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 1. โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.
- จิรากรณ์ คชเสนี. 2553. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.** พิมพ์ครั้งที่ 6. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- จิราภา เต็งไธรัตน์และคณะ. 2554. **จิตวิทยาทั่วไป.** พิมพ์ครั้งที่ 7. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- จิรนุช ศักดิ์คำดวง. 2546. **ความตระหนักของชุมชนท้องถิ่นต่อสิทธิและหน้าที่ในการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา ชุมชนรอบเขาแผงม้า อำเภอวังน้ำเขียว
จังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุฬารัตน์ ขุนแสน. 2544. **ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการใช้ประโยชน์
จากป่าของชุมชนรายรอบอุทยานแห่งชาติแม่จริม จังหวัดน่าน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชลธิศ สุรัสวดี. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร
ป่าไม้ บริเวณส่วนป่าพระฉายของราษฎรที่อาศัยอยู่หมู่บ้านป่าไม้ ตำบลหนองปลาไหล
อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชุมพล ชัยชนะ. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ
ราษฎรบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดรพรณี และคณะ. 2554. **โครงการจัดทำแผนการจัดการกลุ่มป่าตะวันออก.**
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

เต็มศักดิ์ สุวรรณประเทศ. 2521. **สังคมวิทยาเบื้องต้น.** กรุงเทพฯ.

ถวิล ธาราโกชน และศรีณย์ ดำริสุข. 2543. **พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตน.**
อักษราพัฒนา, กรุงเทพฯ.

ถิ่น พิสุจน์. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการบุกรุกป่าของราษฎรท้องถิ่นบริเวณ
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. 2538. **จิตวิทยาสังคม.** ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาฝ่ายเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, กรุงเทพฯ.

ทรงพล แสงประกาย. 2544. **พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ
ประชาชนในท้องถิ่น: กรณีศึกษาบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธงชัย สันติวงษ์. 2539. **พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด.** พิมพ์ครั้งที่ 9. ไทยวัฒนาพานิช,
กรุงเทพฯ.

ธีระเบศร์ เก่งธัญญ์. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของ
ชุมชนโดยรอบอุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว จังหวัดจันทบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธีระพร อวรรณโน. 2529. **จิตวิทยาสังคม.** โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ.
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. 2553. **ชุมชนศึกษา.** จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นงคราญ วงศ์ตะวัน. 2549. **ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ-สังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้
ประโยชน์ที่ดิน: กรณีศึกษาหมู่บ้านรอบผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นงนุช แซ่เจี๋ย. 2544. ทศนคติและพฤติกรรมของชาวบ้านที่มีผลกระทบต่อความประสบผลสำเร็จและความยั่งยืนของป่าชุมชนบ้านลาดกรณีศึกษา: ป่าชุมชนบ้านลาด ตำบลหลักเมือง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. สำนักงานป่าไม้จังหวัดกาฬสินธุ์, กาฬสินธุ์.

นพดล ภูวิมล. 2545. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมที่มีต่อการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนบ้านโคกสะอาด ตำบลหินดาด อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นภาพรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เชียว. 2553. เอกสารประกอบการสอนวิชาเทคนิคการวิจัยทางอุทยานและนันทนาการ. อนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2553. เอกสารประกอบการสอนวิชามนุษย์มิติในการจัดการพื้นที่. ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

นวรรตน์ ไตรรักษ์. 2549. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ตำบลดอนหัวฬ่อ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยบูรพา.

นัฐวุฒิ วงศ์ประสิทธิ์. 2552. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

นิวัติ เรืองพานิช. 2531. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

_____. 2537. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. รุ่งเชียว, กรุงเทพฯ.

_____. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 3. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2548. ป่าและการป่าไม้ในประเทศไทย. ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, กรุงเทพฯ.

บรรณรักษ์ เสริมทอง. 2543. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคม ที่มีผลต่อการพึ่งพิงผลิตผลจากป่า และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา จังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรเทิง พาพิจิตร. 2547. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

บรรพต มาลีหาล. 2544. นโยบายของรัฐและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าคู้กระเบน จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บุญธรรม จิตต์อนันต์. 2546. การวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3.
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ปฎิยุทธ์ บุรพัฒน์. 2547. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน: ศึกษากรณีชุมชน
รอบป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประมะ สตะเวทิน. 2539. การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพฯ.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2520. ทศนคติการวัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย. ไทยวัฒนาพานิช,
กรุงเทพฯ.

ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2534. จิตวิทยาทัศนคติ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

ประยงค์ หนูไชยา. 2542. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมกับการพึงพิง
ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในชุมชน โดยรอบพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติเขาชะเมาเขาวง
จังหวัดระยองและจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประยุทธ์ เทียมสุข. 2555. โครงการเครือข่ายพลเมืองอาเซียนเพื่อการศึกษาและวิจัยเทคนิค เรื่อง
การปรับเปลี่ยนทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อประเทศสมาชิก AEC. คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, กรุงเทพฯ.

ปราณี ศรีทะวัง. 2550. แนวทางการจัดการพื้นที่แนวกันชน อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่:
กรณีศึกษาบ้านคลองปลากั้งและบ้านสันกำแพง ตำบลวังหมี อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัด
นครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปราณี งามสูตร และจำรัส ดั่งสุวรรณ. 2545. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. พิมพ์ครั้งที่ 3.
ธนาคารพิมพ์, กรุงเทพฯ.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2548. จิตวิทยาการศึกษา. ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.

ปภาณี จิตวิวัฒนา. 2523. สังคมวิทยา. ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ.

พรรณราย ทรัพย์ประภา. 2529. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมและสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนัก
ทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

_____. 2543. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

พัชรี วรกวิน. 2526. จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและปฏิบัติการ. สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ.

_____. 2529. จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติการ. ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว
คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม, กรุงเทพฯ.

ไพฑูรย์ เครือแก้ว. 2513. ลักษณะสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัทพมิตร, กรุงเทพฯ.

ไพบูลย์ เปลี่ยนบางช้าง. 2543. ความต้องการใช้ที่ดินและทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรท้องถิ่น
บริเวณอุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้ว.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มนตรี วงษ์สะพาน. 2554. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 506704 การประเมินการเรียนรู้.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

มนตรี แสงสวัสดิ์. 2549. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกระเหรี่ยง
ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ตำบลชะแล อำเภอดงพญาเย็น จังหวัดกาญจนบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ยุวดี บุญลาภ. 2543. การใช้ประโยชน์ไม้ไผ่และหน่อไม้ของราษฎรในท้องที่ตำบลศรีมงคล
อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โยธิน ศันสนยุทธ. 2530. มนุษย์สัมพันธ์: จิตวิทยาการทำงานในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 2. ศูนย์
ส่งเสริมวิชาการ, กรุงเทพฯ.

รัชดาภรณ์ พัฒนา. 2546. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษา บ้านคลองสะท้อน ตำบลวังหมี อำเภอน้ำหนาว
จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

รัตติภรณ์ จงวิศาล. 2550. พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

รัตนภรณ์ ศรีพยัคฆ์. 2550. การพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรบุคคล. วารสารดำรงราชานุภาพ. 6 (22): 29-45.

ราชันย์ พัฒนศักดิ์. 2547. ปัจจัยทางชีวกายภาพและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎร บริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลักขณา ศรีวัฒน์. 2544. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. โอเดียนไตร์. กรุงเทพฯ.

_____. 2549. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. โอเดียนไตร์, กรุงเทพฯ.

ลัญจกร สกุลคง. 2547. บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดฉะเชิงเทรา. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, ฉะเชิงเทรา.

วรภรณ์ ศิริประเสริฐ. 2540. การใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบริเวณพื้นที่แนวกันชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง อุทัยธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วศิน อิงคพัฒนากุล. 2548. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.

วัฒนา ศรีสัตย์วาจา. 2534. จิตวิทยาทัศนคติ. ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, กรุงเทพฯ.

วิจารณ์ พานิช. 2547. องค์การการเรียนรู้และการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ.

วิชัย เทียนน้อย. 2540. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. อักษรวัฒนา, กรุงเทพฯ.

วิเศษศักดิ์ ทองประดิษฐ์. 2543. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจ สัมพันธ์กับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรโดยรอบพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลำน้ำน่านฝั่งขวาแพร่และอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. 2545. จิตวิทยาสังคม. สุวีริยาสาส์น. กรุงเทพฯ.

ศิริพรต ผลสินธุ์. 2531. **ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม**. ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ 1, กรุงเทพฯ.

ศิตกาล นิลแก้ง. 2548. **ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรอบพื้นที่สวนป่าเขาพลูทาบ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดสกลนคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สถิตย์ วงศ์สุวรรณ. 2529. **จิตวิทยาสังคม**. บำรุงสาส์น, กรุงเทพฯ.

สายสุนีย์ อุดมณา. 2541. **ค่านิยมต่อพฤติกรรมทางเพศของนิสิตปริญญาตรี คณะพลศึกษา**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. ปริญญาโท กศ.ม. (สุขศึกษา). กรุงเทพฯ.

สกุณา ปิยะวาธิน. 2542. **ความสัมพันธ์ของสภาพเศรษฐกิจ สังคม การใช้ที่ดิน และการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรโดยรอบเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สนธยา พลศรี. 2545. **หลักสังคมวิทยา**. โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

สมชัย เบญจชัย และคณะ. ม.ป.ป. **รูปแบบที่ยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีป่าสนบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่**.

สมสกุล แอลเฟรด. 2540. **พฤติกรรมการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชนในท้องถิ่น: กรณีศึกษาเกาะล้าน เมืองพัทยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2523. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ไทยวัฒนาพานิช สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สิทธิโชค วรรณสันติกุล. 2546. **จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและการประยุกต์**. เม็ดทรายพรินติ้ง, กรุงเทพฯ.

_____. 2547. **ทำอย่างไรให้เขายอม**. ซีเอ็ดดูเคชั่น, กรุงเทพฯ.

สิริมาศ พาหุรักษ์. 2549. **การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในและรายรอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุธรรม. 2550. **หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น, กรุงเทพฯ.
- สุชา จันทรเฒ. 2524. **จิตวิทยาสังคม**. ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ.
- _____. 2540. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 10. ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ.
- สุเทพ บุญประกอบ. 2543. **สภาพเศรษฐกิจและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบริเวณพื้นที่แนวกันชนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (รอยต่อ 5 จังหวัด) จังหวัดสระแก้ว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุปราณี สุวรรณมาลี. 2550. **ความตระหนักในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาตอนบน จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุระ ศาสตรา. 2543. **การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง กรณีศึกษาบ้านคลองแห้ง อุทัยธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรียา วีรวงศ์. 2549. **วิถีชีวิตชุมชนกับการพึ่งพิงป่า กรณีศึกษาบริเวณพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ และอุทยานแห่งชาติลำคลองงู**. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุพัตรา สุภาพ. 2540. **สังคมวิทยา**. ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2544. **อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ** แหล่งที่มา: <http://chm-thai.onep.go.th/chm/pa/index.html>, 20 ธันวาคม 2552.
- อดิสร เหมทานนท์. 2547. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับอุปสงค์ที่มีต่อไม้ไผ่ของราษฎรที่อาศัยอยู่รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อโนชา พิชัยศิริ. 2547. **ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ของชุมชนโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.

- อรรถพล ฉริยะพงษ์ชั้น. 2542. การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนรายรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เพื่อพัฒนาระบบการจัดการป่าไม้ที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคมชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรรถวุฒิ กรุงเทพมหานคร. 2550. ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านการเกษตรในไร่นาบ้านโนนชัย ตำบลหนองบัว อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อรรณณ อินทร์ขาว. 2552. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรน้ำของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาห้วยแม่ท้อ จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อานนท์ ยอดญาติไทย. 2551. การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาตอนบน อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อำนวย ประสิทธิ์พรหม. 2540. จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ในโครงการโลกสดใสในบ้านเกิดจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้.
- อำไพ ทองธีรภาพ. 2554. วิธีการทางสถิติ. เปเปอร์เมท (ประเทศไทย), กรุงเทพฯ.
- อุทุมพร จามรมาน. 2548. ทฤษฎีและการวัดลักษณะทางจิตวิทยา. ฟันนี่พับบลิชซิง, กรุงเทพฯ.
- Allen, P.F. 1950. Ecological basis for land use planning in Gulf Coast marshlands. *Jour. Soil and Water Conserv.* 5: 57-62, 85.
- Baron and Greenberg. 1989. *Behavior in Organizational*. 3rd ed. Allyn & Bacon, Boston.
- Bloom, B.S. 1956. *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals Handbook 1: Cognitive Domain*. Longmans, New York.
- _____. 1976. *Human characteristics and earning*. McGraw-Hill, New York.
- Bloom, B.S. and D. R. Krathwohl. 1956. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals, by a committee of college and university examiners Handbook I: Cognitive Domain*.

- Bloom, B.S. 1959. **Toxonomy of educational objectives: cognitive and affective Domains.** New York, David Mckay.
- Byers, B.A. 1996. **Understanding and Influencing Behaviors in Conservation and Natural Resources Management.** African Biodiversity Series, No.4. Washington, D.C.: Biodiversity Support Program.
- Bronfenbrenner, U. 1994. **Ecological models of human development.** In **International Encyclopedia of Education**, Vol. 3, 2nd Ed. Oxford: Elsevier. Reprinted in: pp. 37-43. Gauvain, M.& Cole, M. (Eds), Readings on the development of children, 2nd Ed. (1993, pp. 37-43). NY: freeman
- Cronbach, L. J. 1995. **Essentials of psychological testing.** 5 th ed. Harper & Row, New York.
- Fishbein and Ajzen. 1975. **Belief Attitude Intention and Behavior : An Introduction and Research.** Addison-Wesley, New York.
- Fishbein and Ajzen. 1980. **Understanding Attitudes and Predicting Social Behavior.** Prentice Hall Imc. New Jersey
- FAO. 1991. **Strategies for the establishment of a network of in situ conservation areas.** Secretariat Note CPGR/91/6. Fourth Session of the FAO Commission on Plant Genetic Resources, Rome, 15-19 April 1991.
- Good, C.V. 1959. **Dictionary of Education.** 2nd ed. New York: McGraw - Hill Book Company.
- _____. 1973. **Dictionary of Education.** Edited by Carter V. Good. New York: McGraw- Hill book Company, Inc.
- IUCN. 1991. **Caring for the Earth: A Strategy for Sustainable Living.** Published in partnership by IUCN-The World Conservation Union, UNEP-United Nations Environment Programme, and WWF World Wide Fund for Nature. Gland, Switzerland: IUCN.
- _____. 1994. **Guidelines for Protected Area Management Categories.** Gland and Cambridge: IUCN.

_____. 2007. **Sustainable Use: Concepts, Ambiguities, Challenges**. The paper prepared as background for meeting of the IUCN Species Survival Commission's Sustainable Use Specialist Group Strategic Planning Meeting 10-13 July 2007, White Oak Plantation, Florida

Kender, H.H. 1963. **Attude**. Available Source:
<http://www.novabizz.Ace/Attitude.htm>.

Klein, S.B. 1991. **Learning: Principles and applications (2/e)**. McGraw-Hill Publishing Company., New York.

Krech, D. and R.S. Crutchfield. 1948. **Theory and problems of social psychology**. McGraw-Hill, New York .

Leibowitz, J. 2003. **The Knowledge Management Handbook**. CRC Press LLC . Longmans, New York .

Marion, c. 1966. **Natural Resources And International Development**. East-West Center Press Honolulu, Japan

McGuire, W. J. 1969. **The Nature of Attitudes and Attitude Change**. In Londzey G. and Aronson, E. (eds.) **Handbook of Social Psychology. Vol. 3**. Reading, Mass : Addison-Wesley.

Mednick, Sarnoff. 1964. **A Learning**. NJ, McGraw-Hill.

Michener, H. A. and J. D. Delamater. 1999. **Social Psychology**. Fort Worth. Tex: Harcourt Brace.

Nanaka, I. and Takeuchi, H. 1995. **The Knowledge creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation**. Oxford University Press.

_____. 2004. **Hitotsubashi on Knowledge Management**. John Wiley & Sons.

Newcomb T.M. 1854. **Social Psychology**. New York, The Dsycler Press Publication.

- Owen, O.S., D.D. Chiras, and J.P. Reganold. 1998. **Natural resource conservation: management for a sustainable future.** 7th ed. Prentice-Hall, Inc., New Jersey.
- Petri, H.L. 1981. **Motivation, Theory and Research.** Belmont, CA: Wadsworth
- Phoenix, A. 1996. Social constructions of lone motherhood: a case of competing discourse. in E.B. Silva (ed.) *Good Enough Mothering?* London: Routledge
- Pressey, S.L., Robinson. P.P. and Horrock J.R. 1959. **Psychology in education** New York, Harper and Row.
- Rokeach, M. 1968. **Beliefs, attitudes, and values : A theory of organization and change.** San Francisco, CA: Jossey Bass.
- _____. 1970. **Beliefs, Attitudes and Values.** San Francisco, CA: Jossey Bass
- Good, C.V. 1973.
- Rosie, C. 2007. SUSTAINABLE USE: Concepts, Ambiguities, Challenges. In **IUCN Species Survival Commission's Sustainable Use Specialist Group Strategic Planning Meeting.** 10-13 July 2007 White Oak Plantation, Florida.
- Roger. 1987. **Tagmemic phonology and natural generative phonology: a comparison.**
- Steer, R. M. and P. Lyman W. 1983. **Motivation and Work Behavior.** McGraw-Hill, New York.
- Stephen, R.E. and W.W. Bihini. 2001. **Achieving Sustainability for Resource Managers and Government Officials.**
- Sigelman, C.K., & Shaffer, D.R. 1995. **Life-span human development.** 2nd ed. Pacific Grove, California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Susan, L.C, Hilary, L.R. and H.R. William. 1991. **Exploitation Conservation Preservation A Geographical Perspective on Natural Resource Use.** 2nd ed. John Wiley & Sons, Inc., United States of America.

Susan, L. Cutter and W. H. Renwick, 1999. **Exploitation, Conservation, Preservation: A Geographic Perspective on Natural Resource Use**, Third Edition. John Wiley & Sons. New York.

Tim, O.R. and S.K. Susanne. 2002. **Biodiversity, Sustainability and Human Communities Protecting beyond the Protected**. Cambridge University, United Kingdom.

Weddell, B.J. 2002. **Conserving Living Natural Resources In the context of a Changing world**. Cambridge University, United Kingdom.

Wollenberg, E. and I. Andrew. 1998. **Income from the Forest: Methods for the development and conservation of forest products for local communities**. Center for International Forestry Research, Indonesia.

Yamane, T. 1973. **Statistic; An Introductory Analysis**. 3rd ed. Time Printers Sdn. Bnd, Singapore.



ภาคผนวก



--	--	--

หมายเลขแบบสอบถาม

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่คุ้มครองของประชาชนท้องถิ่น:
กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น จังหวัดจันทบุรี

โดย

นางสาวนฤมล สุมาร

สาขาวิชาอุทยาน นันทนาการ การท่องเที่ยว

ภาควิชาอนุรักษ์วิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำชี้แจง

การสำรวจข้อมูลในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น ศึกษาพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่น บ่งชี้ลักษณะพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของประชาชน และคาดการณ์พฤติกรรมการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้นของประชาชนท้องถิ่นในอนาคต ข้อมูลและความคิดเห็นของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำไปใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทของผู้วิจัย รวมทั้งเป็นแนวทางในการวางแผนจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติเขาสบห้าชั้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถาม

ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....หมายเลขโทรศัพท์.....

ชื่อหมู่บ้าน.....หมู่ที่.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

วันที่ทำการสำรวจ.....ผู้ทำการสำรวจ.....

ที่ตั้งของหมู่บ้าน () ครอบคลุมเขต () รอบนอก

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานทางสังคมประชากร

1. เพศ () ชาย () หญิง

2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี

3. สถานภาพในครัวเรือน

() หัวหน้าครัวเรือน

() คู่สมรส

() บุตร

() ญาติพี่น้องบิดามารดา

() อื่นๆระบุ.....

4. ระดับการศึกษา

- () ไม่ได้เรียนหนังสือ () ประถมศึกษาตอนต้น
 () ประถมศึกษาตอนปลาย () มัธยมศึกษาตอนต้น
 () มัธยมศึกษาตอนปลาย () ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช)
 () ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส) () ปริญญาตรี
 () สูงกว่าปริญญาตรี () อื่นๆ ระบุ.....

5. ศาสนา

- () พุทธ () คริสต์
 () อิสลาม () อื่นๆ ระบุ.....

6. สถานภาพสมรส

- () โสด(ข้ามไปตอบข้อ 8) () สมรส
 () หย่า/แยกกันอยู่/หม้าย () อื่นๆ ระบุ.....

7. จำนวนบุตร (ที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน)

ชาย.....คน
 หญิง.....คน
 รวม.....คน

8. ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

- () เกิดในตำบลนี้ ชื่อหมู่บ้าน.....
 () ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น
 ปี พ.ศ. (ที่ย้ายมาตั้งหลักในที่อยู่ปัจจุบัน)
 สาเหตุการย้ายถิ่นฐาน.....
 ระบุที่อยู่เดิมก่อนการย้ายถิ่น
 หมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

9. ระยะเวลาที่ท่านอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้.....ปี.....เดือน.

10. สถานภาพทางสังคม

- () ลูกบ้าน () คณะกรรมการหมู่บ้าน
 () ผู้ใหญ่/กำนัน () สมาชิก อบต
 () อื่นๆ ระบุ.....

11. ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆของหมู่บ้านหรือไม่

- () ไม่เป็น
 () เป็นโปรดระบุกลุ่มที่เป็นสมาชิก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 () กลุ่มสหกรณ์ () กลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าปลูกป่าพิทักษ์ป่า
 () กลุ่มเกษตรกร () กลุ่มเฝ้าระวังไฟป่า
 () กลุ่มธกส. () กลุ่มแม่บ้าน
 () กลุ่มออมส. () กลุ่มหัตถกรรม
 () อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

12. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นบ้างหรือไม่

- () ไม่ได้รับ
 () ได้รับประมาณ.....ครั้ง/ปี

โปรดระบุแหล่งที่ให้ข้อมูลข่าวสาร (ระบุได้มากกว่า 1 แหล่ง)

- () วิทยู () เสียงตามสายของชุมชน
 () โทรทัศน์ () หนังสือพิมพ์
 () พระสงฆ์ () เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ
 () ป้ายแผ่นโปสเตอร์ () เจ้าหน้าที่ของรัฐหน่วยงาน.....
 () อื่นๆ (ระบุ).....

13. นับตั้งแต่มีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาสืบห้าชั้น ท่านได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ จากอุทยานแห่งชาติฯ หรือไม่ ในระดับใด

ประโยชน์	ไม่เคย ได้รับ (0)	ได้รับ น้อยที่สุด (1)	ได้รับ น้อย (2)	ได้รับ ปานกลาง (3)	ได้รับ มาก (4)	ได้รับ มากที่สุด (5)
1. ด้านการเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ						
2. ด้านการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า						
3. ด้านเป็นแหล่งไม้ใช้สอย						
4. ด้านเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น						
5. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ						
6. ด้านสังคมและวัฒนธรรม						
7. ด้านรักษาสมดุของสิ่งแวดล้อม						
8. ด้านการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ทางธรรมชาติ						
9. ด้านการช่วยบรรเทาความรุนแรงของภัยธรรมชาติ						
10. ด้านเป็นแหล่งอาหาร พืชพันธุ์สมุนไพร						
11. ด้านอื่น ๆ โปรดระบุ						

14. ท่านคิดว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตัวท่านมากน้อยเพียงใด

มากที่สุด

น้อยที่สุด

5	4	3	2	1	0
---	---	---	---	---	---

15. ท่านเคยเข้าร่วมการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

() ไม่เคย

() เคย โปรดระบุ จำนวน.....ครั้ง

16. ในรอบปีที่ผ่านมา ท่านเคยพบเห็นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขาสืบห้าชั้นออกไปพบปะชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือ แจกข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ เกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติหรือไม่?

() ไม่เคย

() เคย โปรดระบุ จำนวนครั้งที่พบเห็น (โดยประมาณ).....ครั้ง

17. ข้อความต่อไปนี้ถูกหรือผิดตามความคิดของท่าน

ข้อความ	ถูก (1)	ผิด (0)
1. ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติใช้แล้วไม่มีวันหมด		
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การเก็บรักษาทรัพยากรเอาไว้โดยไม่นำเอามาใช้ประโยชน์		
3. ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ต้นไม้มีนัยใหญ่ทุกชนิด แต่ไม่รวมดิน หิน น้ำ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า		
4. ป่าดงดิบ เป็นป่าผลัดใบประเภทหนึ่ง		
5. ปริมาณและคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติสัมพันธ์กับการมีอยู่ของพื้นที่ป่า		
6. ป่าไม้ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่อากาศ และมีส่วนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล		
7. การเผาป่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ป่าเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ เพราะจะทำให้เกิดและต้นไม้อเล็ก ๆ เจริญเติบโตได้ดี		
8. การใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่เกษตรกรรมไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้บริเวณใกล้เคียง		
9. การลดลงของป่าไม้ ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินเพิ่มขึ้น		
10. ประโยชน์ทางอ้อมของทรัพยากรป่าไม้ คือ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของอุทกภัยและลมพายุ		
11. สัตว์ป่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้		
12. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติโดยรวมเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น		
13. ผลกระทบจากการทำลายป่าไม้คือการเสียสมดุลทางสิ่งแวดล้อม		

18. ข้อความเกี่ยวกับกฎระเบียบ/กฎข้อห้ามของอุทยานแห่งชาติต่อไปนี้ เป็นความจริงหรือไม่ตามความคิดของท่าน
(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดของท่าน)

ข้อความ	จริง อย่างยิ่ง (5)	จริง (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ไม่จริง (2)	ไม่จริง อย่างยิ่ง (1)
1. กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความเหมาะสมดีแล้ว					
2. มีการเผยแพร่กฎระเบียบและข้อห้ามต่างๆให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้รับทราบอย่างทั่วถึง					
3. มีการบังคับใช้บทลงโทษอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ					
4. มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ					
6. กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอื้อประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่ม					
7. ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อห้ามของอุทยานแห่งชาติเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่					

ข้อความ	จริง อย่างยิ่ง (5)	จริง (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ไม่จริง (2)	ไม่จริง อย่างยิ่ง (1)
8.เจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนมีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนในการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ					

19. ท่านเห็นด้วย หรือ ไม่เห็นด้วย กับข้อความต่อไปนี้ในระดับใด (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน)

ข้อความ	เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (5)	เห็น ด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่ เห็น ด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
1.ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล และมีน้ำในลำธารไหลตลอดทั้งปี					
2.ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรป่าไม้					
3.สัตว์ป่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ขึ้น					
4.สัตว์ป่าเกิดมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ ดังนั้นการอนุรักษ์สัตว์ป่าจึงไม่มีความจำเป็นเมื่อเทียบกับการดำรงชีวิตของมนุษย์					
5.การปล่อยสัตว์เลี้ยงหรือนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในพื้นที่ป่า ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า					
6.ป่าไม้เป็นสมบัติของเราทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา					
7. การรักษาป่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านร่วมกัน					
8.การจุดไฟเผาป่าทำให้พันธุ์พืชและสัตว์ลดลง					
9.วิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คือการเปิดป่าใหม่เพิ่มขึ้น					
10. เมื่อต้องการไม้ฟืนและไม้ใช้สอย ข้าพเจ้าจะไปตัดในป่าเท่านั้น เพราะยังมีไม้อยู่มาก					
11.การเผาป่าทำให้เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ได้ง่ายขึ้น					
12.การปลูกป่าและดูแลรักษาป่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น					
13.การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและสมดุลของสภาวะแวดล้อมเป็นบทบาทหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ					
14.หากคนในชุมชนท้องถิ่นใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดปัญหา					

ข้อความ	เห็นด้วยอย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย (4)	ไม่แน่ใจ (3)	ไม่เห็นด้วย (2)	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (1)
สิ่งแวดล้อมตามมา					
15. การใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ					

20. ท่านมีความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมต่อไปนี้หรือไม่ ในระดับใด

พฤติกรรม	ระดับความตั้งใจ				
	น้อยมาก (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
1. เข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ					
2. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ					
3. ตั้งชุมชนต่อต้านการประกาศจัดตั้งพื้นที่อุทยานแห่งชาติ					
4. เข้าไปเอาต้นกล้าพันธุ์ไม้ออกมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่าย					
5. นำเอาดอกไม้ กล้วยไม้ป่าที่หายาก มาปลูกเพื่อขึ้นชมที่บ้าน					
6. เข้าไปกรีดยางในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ					
7. ป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติออกมารบกวนหรือทำลายพืชผลทางการเกษตรของชุมชน					
8. เข้าไปตัดไม้ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาสร้างบ้านเรือน					
9. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ					
10. ให้ความร่วมมือในการกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ					
11. เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ					
12. ร่วมโครงการปลูกพืชอาหารสัตว์กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ					

21. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านได้เคยทำพฤติกรรมต่างๆต่อไปนี้ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้นหรือไม่

พฤติกรรม	ความถี่	
	ทำเป็นประจำ (1)	ไม่เคยทำ (0)
1. เก็บไม้พิน โดยเลือกเฉพาะต้นไม้หรือกิ่งไม้ที่แห้งตายมาทำเป็นไม้พิน		
2. เก็บเห็ด หน่อไม้หรือของป่าอย่างระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรบริเวณโดยรอบ		
3. เข้าไปเก็บพืชสมุนไพร ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่หายากและมีราคาแพง		
4. เก็บไม้ไผ่ที่เติบโตเต็มที่		

พฤติกรรม	ความถี่	
	ทำเป็นประจำ (1)	ไม่เคยทำ (0)
5. เก็บหาชนิดพันธุ์ไม้ป่าที่หายากเพื่อนำไปขาย		
6. เก็บหาแมลงชนิดที่หายากเพื่อนำไปขาย		
7. เก็บรังนก เช่น รังนกกระจาบ เพื่อนำมาเป็นเครื่องประดับบ้าน		
8. นำสัตว์เข้าไปเลี้ยงในอุทยานแห่งชาติ		
9. เก็บไข่แมลง/สัตว์ในอุทยานแห่งชาติ		
10. เข้าไปล่าสัตว์ในช่วงฤดูผสมพันธุ์		
11. เข้าไปตัดไม้ในอุทยานแห่งชาติเพื่อนำมาใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องใช้ หรือใช้ประโยชน์อื่นๆ		
12. เก็บหาน้ำผึ้ง รังผึ้งเพื่อนำไปขาย		
13. ใช้วัสดุอย่างอื่นเพื่อลดปริมาณการใช้ทรัพยากรในอุทยานแห่งชาติ เช่น ซีเมนต์ แทนการใช้ไม้ในการก่อสร้าง ฯลฯ		
14. เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารในครัวเรือนแทนการล่าสัตว์ป่า		
15. ปลุกผักสวนครัวเพื่อลดปริมาณการใช้พืชผักจากอุทยานแห่งชาติ		
16. นำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง เช่น ไม้ ไม้ ฯลฯ		
17. ปลุกสมุนไพรไว้ใช้ เพื่อลดปริมาณการเข้าไปเก็บหาในป่า		
18. เก็บเมล็ดพันธุ์พืชป่า ไม่ไ้เศรษฐกิจมาเพาะพันธุ์เพื่อจำหน่าย		

22. ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอุทยานแห่งชาติกับชุมชนท้องถิ่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่กรุณาสละเวลาตอบแบบสอบถาม



ภาคผนวก ข

ผลการทดสอบความยากของความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ตารางผนวกที่ ข1 การทดสอบความยากของความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อความ	ค่า คะแนน
1.ทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติใช้แล้วไม่มีวันหมด	0.29
2.การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การเก็บรักษาทรัพยากรเอาไว้โดยไม่นำมาใช้ประโยชน์	0.81
3.ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง ต้นไม้ไม่น้อยใหญ่ทุกชนิด แต่ไม่รวมดิน หิน น้ำ และสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า	1.00
4.ป่าไม้ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ชนิดใหญ่ ๆ คือ ป่าผลัดใบ กับ ป่าไม่ผลัดใบ	1.00
5.ป่าดงดิบ เป็นป่าผลัดใบประเภทหนึ่ง	1.00
6. ปริมาณและคุณภาพน้ำในแหล่งน้ำตามธรรมชาติสัมพันธ์กับการมีอยู่ของพื้นที่ป่า	0.94
7. ป่าไม้ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นแก่อากาศ และมีส่วนทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล	0.94
8. การเผาป่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะทำให้ป่าเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ เพราะจะทำให้เห็ดและต้นไม้เล็ก ๆ เจริญเติบโตได้ดี	0.00
9. การใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชในพื้นที่เกษตรกรรมไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าไม้บริเวณใกล้เคียง	0.90
10. การลดลงของป่าไม้ ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินเพิ่มขึ้น	0.77
11.ประโยชน์ทางอ้อมของทรัพยากรป่าไม้ คือ ช่วยบรรเทาความรุนแรงของอุทกภัยและลมพายุ	0.61
12.การใช้สิ่งอื่นทดแทนทรัพยากรธรรมชาติเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติวิธีหนึ่ง	0.23
13. สัตว์ป่าไม่มีส่วนช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	0.07
14.การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และธรรมชาติโดยรวมเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น	1.00
15. ผลกระทบจากการทำลายป่าไม้คือการเสียสมดุลทางสิ่งแวดล้อม	0.77

หมายเหตุ P เท่ากับ 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นมีความยากปานกลาง
 P ต่ำกว่า 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นค่อนข้างยาก
 P สูงกว่า 0.50 แสดงว่า คำถามข้อนั้นค่อนข้างง่าย
 P ต่ำกว่า 0.20 แสดงว่า คำถามข้อนั้นยากเกินไป
 P เท่ากับ 0.80 แสดงว่า คำถามข้อนั้นง่ายเกินไป



ภาคผนวก ค
ผลการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม

ตารางผนวกที่ ค1 การทดสอบความน่าเชื่อถือการรับรู้ กฎข้อห้าม และระเบียบของอุทยานแห่งชาติ
ของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	Item-Total Correlation	Alpha if Item Delete
1.กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติมีความเหมาะสมดีแล้ว	0.339	0.677
2.มีการเผยแพร่กฎระเบียบและข้อห้ามต่างๆให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้รับทราบอย่างทั่วถึง	0.379	0.668
3.มีการบังคับใช้บทลงโทษอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ	0.288	0.691
4.มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	0.417	0.658
6.กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเอื้อประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่ม	0.430	0.655
7.ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขกฎระเบียบข้อห้ามของอุทยานแห่งชาติเพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่นมากกว่าที่เป็นอยู่	0.426	0.656
8.เจ้าหน้าที่ป่าไม้บางคนมีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ให้กับพวกพ้องของตนในการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	0.547	0.620

ตารางผนวกที่ ค2 การทดสอบความน่าเชื่อถือของทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของ
ประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	Item-Total Correlation	Alpha if Item Delete
1.ป่าไม้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ทำให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล และมีน้ำในลำธารไหลตลอดทั้งปี	0.570	0.785
2.ข้าพเจ้ามีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมรักษาทรัพยากรป่าไม้	0.463	0.790
3.สัตว์ป่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ขึ้น	0.627	0.781
4.สัตว์ป่าเกิดมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ ดังนั้นการอนุรักษ์สัตว์ป่าจึงไม่มีความจำเป็นเมื่อเทียบกับการดำรงชีวิตของมนุษย์	0.270	0.802
5.การปล่อยสัตว์เลี้ยงหรือนำสัตว์เลี้ยงเข้าไปในพื้นที่ป่าไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ป่า	0.362	0.796
6.ป่าไม้เป็นสมบัติของเราทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา	0.531	0.784
7. การรักษาป่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้และชาวบ้านร่วมกัน	0.559	0.782
8.การจุดไฟเผาป่าทำให้พันธุ์พืชและสัตว์ลดลง	0.315	0.799
9.วิธีที่ดีที่สุดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร คือการเปิดป่าใหม่เพิ่มขึ้น	0.406	0.792
10. เมื่อต้องการไม้ฟืนและไม่ใช้สอย ข้าพเจ้าจะไปตัดในป่าเท่านั้น เพราะยังมีไม้อยู่มาก	0.463	0.787
11.การเผาป่าทำให้เก็บหาของป่าและล่าสัตว์ได้ง่ายขึ้น	0.417	0.790
12.การปลูกป่าและดูแลรักษาป่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ป่าไม้เท่านั้น	0.368	0.795
13.การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารและสมดุลของสภาวะแวดล้อมเป็นบทบาทหนึ่งของอุทยานแห่งชาติ	0.308	0.797
14.หากคนในชุมชนท้องถิ่นใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ขาดการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา	0.518	0.781
15. การใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ	0.386	0.793

ตารางผนวกที่ ค3 การทดสอบความน่าเชื่อถือของความตั้งใจในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ
ของประชาชนท้องถิ่นรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น

ข้อความ	Item-Total Correlation	Alpha if Item Delete
1. เข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ	0.376	0.699
2. ชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าไปล่าสัตว์ป่าในพื้นที่ อุทยานแห่งชาติ	0.398	0.699
3. ตั้งชุมชนต่อต้านการประกาศจัดตั้งพื้นที่อุทยาน แห่งชาติ	0.376	0.695
4. เข้าไปเก็บหา ร่วง หวาย ระกำ ในพื้นที่อุทยาน แห่งชาติ	0.219	0.717
6. เข้าไปเอาต้นกล้าพันธุ์ไม้ออกมาเพาะพันธุ์เพื่อ จำหน่าย	0.334	0.722
7. นำเอาดอกไม้ กล้วยไม้ป่าที่หายาก มาปลูกเพื่อชื่นชม ที่บ้าน	0.324	0.701
8. เข้าไปกรีดยางในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อหา รายได้เลี้ยงชีพ	0.347	0.698
9. ป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ออกมารบกวนหรือทำลายพืชผลทางการเกษตรของ ชุมชน	0.319	0.734
10. เข้าไปตัดไม้ในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเพื่อนำมา สร้างบ้านเรือน	0.437	0.692
11. เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	0.453	0.685
12. ให้ความร่วมมือในการกำหนดพื้นที่อุทยานแห่งชาติ กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ	0.349	0.698
13. ร่วมกลุ่มกับสมาชิกในชุมชนเพื่อจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ	0.460	0.683
14. เรียกร้องให้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติให้ความรู้แก่ ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ	0.427	0.687
15. ร่วมโครงการปลูกพืชอาหารสัตว์กับเจ้าหน้าที่อุทยาน แห่งชาติ	0.396	0.692

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ -นามสกุล	นางสาวนฤมล สุमार
วัน เดือน ปี ที่เกิด	23 มีนาคม 2530
สถานที่เกิด	จังหวัดจันทบุรี
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการท่องเที่ยว)
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	Customer Support Specialist
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	AGODA SERVICES CO.,LTD. (THAILAND)
ผลงานดีเด่นและรางวัลทางวิชาการ	-
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	-